

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Psikoloji Anabilim Dalı**

**KARDEŞ İSTİSMARI İLE İLİŞKİLİ DEĞİŞKENLERİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rukiye KIZILTEPE

DANIŞMANI : Prof. Dr. Eda Şeyda AKSEL

İZMİR-2015

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Psikoloji Anabilim Dalı**

**KARDEŞ İSTİSMARI İLE İLİŞKİLİ DEĞİŞKENLERİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rukiye KIZILTEPE

JÜRİ ÜYELERİ

Prof. Dr. Eda Şeyda AKSEL (Danışman)

Prof. Dr. Sezen ZEYTİNOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Türkan YILMAZ IRMAK

İZMİR-2015

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum Kardeş İstismarı İle İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Rukiye KIZILTEPE

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Rukiye KIZILTEPE
Numarası : 92 13 000 3389
Anabilim Dalı : Psikoloji (Gelişim Psikolojisi)
Tez Başlığı (Türkçe) : Kardeş istismarı ile ilgili değişkenlerin incelenmesi
Tez Başlığı (İngilizce) : Investigation of the variables which are associated with sibling abuse
Tez Savunma Tarihi : 01.09.2015
Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık: —

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Eda Seyda AKSEL

Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Sezen ZEYİNOĞLU

Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd. Doç. Dr. Türcan GILMAZ İRMAK

Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme

İmza :

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle ☒

Oy çokluğuyla ☐

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

☒☐☐

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Tezli yüksek lisans programlarında düzeltme alan öğrencinin 3 (üç) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Yoğun ve stresli yüksek lisans dönemimi keyifli kılan, beni destekleyen ve bu öğretici iki yıl boyunca emeği geçen herkese teşekkür ederim. Öncelikle, yüksek lisans eğitimim boyunca bana destek olan, tez konumu belirlememde yardımcı olan ve bu konuda bana güvenip kendisiyle çalışmama izin veren, kendi motivasyonu ve yapıcı eleştirileri ile beni motive eden Prof. Dr. Şeyda Aksel'e rehberliği için çok teşekkür ediyorum.

Her zaman yanımda olduğunu hissettiğim, sorularımı bıkmadan dinleyen, beraber çalışmaktan keyif aldığım, kendisinden çok şey öğrendiğim, sayın Yard. Doç. Dr. Türkan Yılmaz Irmak'a teşekkür ederim. Sadece akademik hayatta değil, her zaman beni sabırla dinlediğiniz ve yol gösterdiğiniz için teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim boyunca fikir ve öneriyle bana katkıda bulunan, veri girişi sırasında odadaki tüm dağınıklığımı anlayışla karşılayan ve bana inanan sevgili hocam Yard. Doç. Dr. Banu Çengelci Özekes'e teşekkürlerimi sunuyorum. Ölçek uyarlama aşamasında yardımlarını ve ilgisini esirgemeyen Doç. Dr. Mediha Korkmaz'a da çok teşekkür ediyorum. Son olarak, lisansüstü eğitim hayatımda tanıma fırsatı bulduğum değerli hocamız Prof. Dr. Nuri Bilgin'i saygı ve özlemle anıyorum.

Tez aşamasında destek ve anlayışlarını ihmal etmeyen tüm arkadaşlarıma müteşşekirim. Hem lisans hem lisansüstü eğitimim boyunca yanımda olan, her konuda bilgilerine başvurduğum, beraber vakit geçirmekten ve çalışmaktan keyif aldığım meslektaşlarım Ar. Gör. Aslan Karaaslan ve Ar. Gör. Gamze Er'e teşekkür ediyorum. Gerek telefondan gerekse yanımdayken yüzümü güldüren, bana inanan, beni destekleyen ve varlıkları ile güven veren başta Doğan ve Bahar olmak üzere Aysel, Büşra, Mehmet, Bahar ve Gizem'e, ayrıca yüksek lisans eğitimim sırasında tüm kaygı ve stresimizi paylaştığımız, birbirimizi destekleyip güzel bir yüksek lisans dönemi geçirmemi sağlayan sınıf arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İş yaşamımın en önemli kazançlarından, iş arkadaşından çok daha öte sevgi ve gülümseyerek hatırladığım, birlikte vakit geçirmekten keyif aldığım, her zaman yanımda olan Mehmet, Dürdane, Sinem ve Kemal başta olmak üzere tüm araştırma görevlisi arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Veri toplama sırasında yardımlarını esirgemeyen başta Selin olmak üzere Psikoloji Bölümü öğrencilerine teşekkürlerimi sunuyorum. Araştırmama katılan, soruları bıkmadan yanıtlayan katılımcılara da minnettarım.

Bugünlere gelmemde en büyük paya sahip olan, bana her zaman inanan ve her zaman beni desteklediklerini ve arkamda olduklarını bildiğim annem ve babama çok teşekkür ediyorum. Hayatımın her döneminde yanımda olduğunu bildiğim, ablası olduğum için çok şanslı olduğum canım kardeşim Rüya'ya çok teşekkür ederim. Sizinle beraber olmak herşeyi daha da kolaylaştırıyor.

Rukiye KIZILTEPE

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
GRAFİK DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
I.KURAMSAL ÇERÇEVE VE KONU İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR	6
I.1. Gelişim Psikolojisinde Kardeş İlişkileri	6
I.2. Kardeş İlişkileri ile İlgili Kuramsal Perspektifler	7
I.2.1. Psikanalitik Görüş	7
I.2.2. Adler ve Bireysel Psikoloji	8
I.2.3. Bağlanma Kuramı.....	9
I.2.4. Sosyal Öğrenme Kuramı	11
I.2.5. Aile Sistemleri Kuramı.....	12
I.2.6. Ekolojik Sistemler Kuramı	12
I.3. Kardeş İlişkilerinin Önemi ve Gelişime Olumlu Katkıları	13
I.4. Kardeş Çatışması	16
I.5 Kardeş İstismarı	17
I.6. Ekolojik/Etkileşimsel Model ve Kardeş İstismarı	19
I.6.1. Mikrosistem	19
1.6.2. Eksosistem	22
1.6.3. Makrosistem	23
1.6.4. Bireysel Gelişim	24
I.7. Kardeş İstismarının Türleri	25
I.7.1. Fiziksel Kardeş İstismarı	26

I.7.2. Psikolojik Kardeş İstismarı.....	26
I.7.3. Cinsel Kardeş İstismarı.....	27
I.8. Kardeş İstismarı Yaygınlığı	28
I.9. Kardeş İstismarının Sonuçları	29
I.10. Kardeş İstismarını Önleme ve Müdahale Çalışmaları	31
I.11. KARDEŞ İSTİSMARI İLE İLGİLİ YURTDIŞINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR..	32
I.12. KARDEŞ İSTİSMARI İLE İLGİLİ TÜRKİYE’DE YAPILAN ÇALIŞMALAR	35
II. YÖNTEM	37
II.1. Araştırmanın Modeli	37
II.2. Araştırmanın Amacı	37
II.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	40
II.4. Araştırmanın Önemi	40
II.5. Veri Toplama İşlemi	41
II.6. Araştırmanın Sayıtları	42
II.7. Araştırmanın Sınırlılıkları	42
II.8. Veri Toplama Araçları	42
II.8.1. Bilgi Formu	42
II.8.2. Değiştirilmiş Çatışma Yöntemleri Ölçeği (Kardeş Formu)	44
II.8.2.1. Değiştirilmiş Çatışma Yöntemleri Ölçeği Kardeş Formu’nun Türkçe’ye Uyarlanması.....	45
II.8.3. Kardeş İlişkileri Anketi	49
II.8.4. İtalyan Gençleri için Çatışma Yöntemleri Ölçeği - Anne- baba formu	49
II.8.5. Ebeveyn Şiddeti Ölçeği	50
II.8.6. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği.....	51
III. BULGULAR	53
III.1. Örneklemenin Demografik Özellikleri	53
III.1.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	53
III.1.2. Ebeveynlerin Demografik Özellikleri	55

III.2. Kardeş İstismarı Yaygınlığının İncelenmesi	58
III.3. Sosyodemografik Özellikler Bakımından Kardeş İstismarının İncelenmesi	63
III.4. Kardeş İstismarı Kurbanı Olma Puanlarının İncelenmesi	63
III.4.1. Bireysel Özellikler Bakımından Kardeş İstismarı Kurbanı Olma Puanlarının İncelenmesi	64
III.4.2. Ailelerin Yapısal Özellikleri Bakımından Kardeş İstismarı Kurbanı Olma Puanlarının İncelenmesi	66
III.4.3. Ailelerin İşlevsel Özellikleri Bakımından Kardeş İstismarı Kurbanı Olma Puanlarının İncelenmesi	78
III.5. Kardeş İstismarcısı Olma Puanlarının İncelenmesi	84
III.5.1. Bireysel Özellikler Bakımından Kardeş İstismarcısı Olma Puanlarının İncelenmesi	84
III.5.2. Ailelerin Yapısal Özellikleri Bakımından Kardeş İstismarcısı Puanlarının İncelenmesi	86
III.5.3. Ailelerin İşlevsel Özellikleri Bakımından Kardeş İstismarcısı Olma Puanlarının İncelenmesi	97
IV. TARTIŞMA	105
IV.1. Kardeş İstismarı Yaygınlığının Değerlendirilmesi	105
IV.2. Bireysel Değişkenler ve Kardeş İstismarı Puanlarının Değerlendirilmesi	107
IV.3. Ailenin Yapısal Özellikleri ile İlgili Puanların Değerlendirilmesi	109
IV.4. Ailenin İşlevsel Özellikleri Bakımından Puanların Değerlendirilmesi	111
IV.5. Benlik Saygısı ve Akademik Başarı Notu ile İlgili Puanların Değerlendirilmesi	113
V. SONUÇ VE ÖNERİLER	116
V.1. Sonuçlar ve Ailelere Öneriler	116
V.2. Çalışmanın Kısıtlılıkları ve Araştırmacılara Öneriler	117
KAYNAKÇA	119
EKLER	137
EK-1 İzmir Milli Eğitim Müdürlüğü İzni	137

EK-2 Ege Üniversitesi BAYEK İzni	138
EK-3 Yazılı Onam Formu Örneği	139
EK-4 Bilgi Formu'na Dair Örnek Sorular	140
EK-5 Değiştirilmiş Çatışma Yöntemleri Ölçeği- Kardeş Formu Örnek Soruları	141
EK-6 Kardeş İlişkileri Anketi Örnek Soruları	142
EK-7 İtalyan Gençleri için Çatışma Yöntemleri Ölçeği-Anne-Baba Formu Örnek Soruları	143
EK-8 Ebeveyn Şiddeti Ölçeği Örnek Soruları.....	144
EK-9 Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Örnek Soruları	145
ÖZGEÇMİŞ	146
Özet	147
Abstract	148

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Kurban Alt Ölçeği'nin Faktör Analizi Sonuçları	47
Tablo 2. İstismarcı Alt Ölçeği'nin Faktör Analizi Sonuçları	48
Tablo 3. Katılımcıların Çeşitli Demografik Özelliklere Göre Dağılımları	54
Tablo 4. Katılımcıların Ebeveynlerinin Çeşitli Demografik Özelliklere Göre Dağılımları	56
Tablo 5. Çatışma Yöntemleri Ölçeği- Kardeş Formu Sıklık, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	59
Tablo 6. Kardeş İstismarı Kurbanı ve İstismarcıları Yaygınlığı	60
Tablo 7. Kurban ve İstismarcıların Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımları	61
Tablo 8. Kurban ve İstismarcıların Kardeşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımları	62
Tablo 9. Cinsiyet Değişkenine Göre Kurban Olma Puanlarının t Testi Sonuçları	64
Tablo 10. Yaş Gruplarına Göre Kurban Olma Puanlarının Dağılımları	65
Tablo 11. Yaş Gruplarına Göre Kurban Olma Puanına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	65
Tablo 12. Annenin Eğitim Düzeyine Göre Kurban Olma Puanının Dağılımları	67
Tablo 13. Annenin Eğitim Düzeyine Göre Kurban Olma Puanı Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	67
Tablo 14. Babanın Eğitim Düzeyine Göre Kurban Olma Puanlarının Dağılımları	68
Tablo 15. Babanın Eğitim Düzeyine Göre Kurban Olma Puanı Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	68
Tablo 16. Sosyoekonomik Düzeye Göre Kurban Olma Puanlarının Dağılımı	69
Tablo 17. Sosyoekonomik Düzeye Göre Kurban Olma Puanı Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	69
Tablo 18. Annenin İş Durumuna Göre Kurban Olma Puanının Dağılımı	70
Tablo 19. Annenin İş Durumuna Göre Kurban Olma Puanı Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	70
Tablo 20. Babanın İş Durumuna Göre Kurban Olma Puanının Dağılımı	71

Tablo 21. Babanın İş Durumuna Göre Kurban Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	71
Tablo 22. Doğum Sırasına Göre Kurban Olma Puanlarının Dağılımları	72
Tablo 23. Doğum Sırasına Göre Kurban Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	72
Tablo 24. Aile Yapısına Göre Kurban Olma Puanlarının Dağılımı	73
Tablo 25. Aile Yapısına Göre Kurban Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	73
Tablo 26. Aile Tipine Göre Kurban Olma Puanlarının t Testi Sonuçları	74
Tablo 27. Okul Türü ve Sosyoekonomik Düzeye Göre Kurban Olma Puanı Dağılımları ..	75
Tablo 28. Okul Türü ile Sosyoekonomik Düzeyin Kardeş İstismarı Kurbanı Olma Üzerindeki Etkileşiminin İncelenmesi-Çift Yönlü Varyans Analizi Sonuçları ..	76
Tablo 29. Ailelerin İşlevsel Özellikleri ile Kurban Olma Puanı Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları	78
Tablo 30. Kurban Olma Puanlarının Ailelerin Çocuklarının Gelişimlerine Uygun Olmayan Sorumluluk Yüklemelerine Göre Dağılımları	79
Tablo 31. Ailelerin Çocukların Gelişimlerine Uygun Olmayan Sorumluluk Yüklemelerine Göre Kurban Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	80
Tablo 32. Ailelerin Çatışmaya Yönelik Tutumlarına Göre Kurban Olma Puanlarının Dağılımları	80
Tablo 33. Ailelerin Çatışmaya Yönelik Tutumlarına Göre Kurban Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	81
Tablo 34. Kardeş İstismarı Kurbanı Olma Puanını Yordayan Mikrosistem ve Eksosistem Değişkenleri	83
Tablo 35. Cinsiyet Değişkenine Göre İstismarcı Olma Puanlarının t Testi Analiz Sonuçları.....	84
Tablo 36. Yaşa Göre İstismarcı Olma Puanı Dağılımları	85

Tablo 37. Yaşa Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	85
Tablo 38. Annenin Eğitim Düzeyine Göre İstismarcı Olma Puanı Dağılımları	86
Tablo 39. Annenin Eğitim Düzeyine Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	87
Tablo 40. Babanın Eğitim Düzeyine Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	87
Tablo 41. Babanın Eğitim Düzeyine Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	88
Tablo 42. Sosyoekonomik Düzeye Göre İstismarcı Olma Puanının Dağılımları.....	88
Tablo 43. Sosyoekonomik Düzeye Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	89
Tablo 44. Aile Yapısına Göre İstismarcı Olma Puanının Dağılımları	89
Tablo 45. Aile Yapısına Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	90
Tablo 46. Aile Tipi Değişkenine Göre İstismarcı Olma Puanlarının t Testi Analizi Sonuçları	90
Tablo 47. Annenin İş Durumuna Göre İstismarcı Olma Puanının Dağılımları	91
Tablo 48. Annenin İş Durumuna Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	91
Tablo 49. Babanın İş Durumuna Göre İstismarcı Olma Puanının Dağılımları	92
Tablo 50. Babanın İş Durumuna Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	92
Tablo 51. Doğum Sırasına Göre İstismarcı Olma Puanının Dağılımı	93
Tablo 52. Doğum Sırasına Göre İstismarcı Olma Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	93
Tablo 53. Okul Türü ve Sosyoekonomik Düzeye Göre İstismarcı Olma Puanı Dağılımları	94
Tablo 54. Okul Türü ile Sosyoekonomik Düzeyin Kardeş İstismarcısı Olma Puanı Üzerindeki Etkileşiminin İncelenmesi-Çift Yönlü Varyans Analizi Sonuçları ...	95

Tablo 55. Ailenin İşlevsel Özellikleri ve İstismarcı Olma Puanı Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları	97
Tablo 56. Ailelerin Çocuklarının Gelişimlerine Uygun Olmayan Sorumluluk Yüklemlerine Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	98
Tablo 57. Ailelerin Çatışmaya Yönelik Tutumlarına Göre İstismarcı Olma Puanının Dağılımları	99
Tablo 58. Ailelerin Çatışmaya Yönelik Tutumlarına Göre İstismarcı Olma Puanı Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	99
Tablo 59. Kardeş İstismarcısı Olma Puanını Yordayan Mikrosistem ve Eksosistem Değişkenleri	102

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Kurban, İstismarcı ve Yüksek Çatışma Yaşayan Kardeşlerin Dağılımları	60
---	----

GRAFİK DİZİNİ

Grafik 1. Okulun Sosyoekonomik Düzeyi ve Okul Türünün Kurban Olma Puanları Üzerindeki Etkileşimi.....	77
Grafik 2. Okulun Sosyoekonomik Düzeyi ve Okul Türünün İstismarcı Olma Puanları Üzerindeki Etkileşimi.....	96

GİRİŞ

Gelişim psikolojisi, döllemeden ölüme kadar çeşitli yaşam evrelerinde bireyin büyüme ve değişimini inceler. Gelişim yaşam boyu sürmektedir ve bu bakış açısıyla bireyin geçmiş yaşantılarının diğer gelişim evrelerini etkilediği bilinmektedir (Gander ve Gardiner, 2010; Santrock, 2011). Bireyin, diğer gelişim dönemlerindeki uyum ve baş etme becerilerini olumsuz bir şekilde etkileyen yaşantılardan biri de çocukluk dönemi istismar yaşantısının varlığıdır.

Bilimsel çalışmalarda bu deneyim çocuk istismarı ve ihmali olarak adlandırılır ve üç kategoride incelenir: fiziksel, duygusal ve cinsel. Bunların dışında çocukluk döneminde çok önemli bir ilişki türü olan kardeş ilişkileri çerçevesinde gerçekleşen kardeş istismarı araştırmacılar tarafından göz ardı edilmektedir. Oysaki kardeş istismarının da diğer istismar türlerinde olduğu gibi, birey üzerinde kısa ve uzun dönem olumsuz sonuçları bulunmaktadır (McLaurin, 2005; Morrill-Richards, 2009; Morrill-Richards ve Leierer, 2010). Bu nedenle kardeş istismarına neden olan risk faktörlerinin belirlenmesi önemlidir. Bu konu ile ilgili yurtiçi alan yazınında oldukça az sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Batı alan yazını incelendiğinde, araştırmacıların kardeş istismarı yaygınlığı, risk faktörleri ve sonuçları üzerine odaklandığı görülmektedir. Ancak yapılan çalışmaların bulgularının çelişkili olduğu gözlenmiştir (Akduman, 2010; Tucker, Finkelhor, Shattuck ve Turner, 2013). Bu nedenle bu araştırmanın amacı, hem kardeş istismarının yaygınlığını belirlemek hem de kardeş istismarına neden olan çoklu risk faktörlerini incelemektir. Alan yazınında kardeş istismarını açıklamak için Sosyal Öğrenme Kuramı ya da Aile Sistemleri Kuramı kullanılmaktadır. Ancak, diğer çalışmalardan farklı olarak bu çalışmanın kuramsal temelini, istismarı geniş bir perspektifle görmemizi sağlayan Ekolojik/Etkileşimsel Model (Cicchetti ve Lynch, 1993) oluşturmaktadır. Böylelikle kardeş istismarına neden olan bireysel, ailesel ve çevreye ait risk faktörleri belirlenecektir.

Son yıllarda araştırmacılar anne-babanın yanı sıra kardeş ilişkilerinin de bireyin gelişimindeki önemine vurgu yapmaktadır. Kardeş ilişkileri doğası gereği yaşam boyunca kurulan diğer birçok ilişkiden farklılaşmaktadır. En uzun süre ilişki kurduğumuz kişiler kardeşlerdir (Cicirelli, 1995). Kardeşler birbirini seçmemesine rağmen, aynı odayı, aynı eşyaları ve anne-babanın sevgisini paylaşmaktadırlar (Gander

ve Gardiner, 2010). Yapılan araştırmalarda kardeş ilişkilerinin duygusal, fiziksel, sosyal ve bilişsel gelişimi desteklediği bilinmektedir. Çalışmalar kardeşlerin birbirlerine iş birliği, yardımlaşma, paylaşma, sosyal destek (Branje, van Lieshout, van Aken ve Haselager, 2004; Gass, Jenkins ve Dunn, 2007), oyun oynama, sorumluluk alma, empati kurma gibi becerileri öğrettiğini göstermektedir (Cicirelli, 1995; Dunn, 1983). Ayrıca olumlu kardeş ilişkilerinin psikolojik iyi olma halini arttırdığı (Sherman, Lansford ve Volling, 2006), uyum becerilerini desteklediği (Pike, Coldwell ve Dunn, 2005) belirtilmiştir. Yeh ve Lembers (2004) tarafından yapılan boylamsal çalışmada ise kardeş ilişkilerini daha olumlu ve sıcak olarak değerlendirenlerin daha iyi arkadaşlıklar kurduğu, benlik saygılarının daha yüksek olduğu, daha az yalnızlık belirttikleri bulunmuştur. Ergenlik döneminde alınan ölçümlerde de olumlu kardeş ilişkilerinin madde kullanımı ve suç davranışları için koruyucu bir faktör olduğu görülmüştür.

Kardeş ilişkileri, olumlu katkılarının yanı sıra doğası gereği çatışma ve rekabeti de içermektedir. Kardeş çatışması, çocukluk ve ergenlik yıllarının ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir ve hatta bu çatışmanın kardeşler için olumlu bir deneyim olduğu da düşünülmektedir. Kardeşler arasındaki çatışmalar çocuk ve ergenlere, karşısındakinin perspektifini alma, empati kurma ve çatışmayı sağlıklı biçimde çözebilme gibi beceriler kazandırmaktadır (Cicirelli, 1995). Ancak çatışmanın yoğun, sürekli ve tek taraflı olduğu durumlarda kardeş çatışması kardeş istismarına dönüşebilmekte ve bireyleri olumsuz olarak etkilemektedir (Caffaro ve Conn-Caffaro, 1998; Wiehe, 1997, 1998). . Bu nedenle sık sık kardeş çatışması ile karıştırılan kardeş istismarını ayırt etmek için bazı ölçütler kullanılmaktadır. Kardeşler arasındaki yaş farkı, davranışın amacı, kurban olma durumu, şiddet davranışının yoğunluğu ve süresi kardeş istismarı ile kardeş çatışmasını ayırt etmek için kullanılan kriterlerdendir (Wiehe, 1997, 1998).

Aile içi şiddet ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, kardeş istismarının diğer tüm şiddet türlerinden daha yaygın olduğu görülmüştür (Goodwin ve Roscoe, 1990; Kiselica ve Morril-Richards, 2007). Tucker ve arkadaşları (2013) tarafından yapılan bir çalışmada kardeş istismarı kurbanı olma yaygınlığının %37.6 olduğu bulunmuştur. Yapılan başka bir çalışmada katılımcıların %60'ı kendilerini ya kardeş istismarı kurbanı ya da istismarcı olarak değerlendirmişlerdir (Goodwin ve Roscoe, 1990).

Kardeş istismarının kurban üzerinde kısa ya da uzun süreli birçok olumsuz etkisi bulunmaktadır. Fiziksel ağrı ve yaralanma kardeş istismarının kısa süreli olumsuz sonuçları olarak görülürken (Johnstone ve Marcinak, 1997), depresyon, travma sonrası stres bozukluğu, intihar, yeme bozuklukları gibi birçok psikolojik bozukluk da uzun süreli yıkıcı sonuçlarındandır (Aktepe ve Kocaman, 2013; Connelly, 2000; Laviola, 1989; Laviola, 1992; McLaurin, 2005). Kardeşleri tarafından istismara uğrayan çocukların flörtleri, eşleri tarafından şiddetin kurbanı olduğu, kurban olma döngüsünün uzun yıllar devam ettiği bilinmektedir (Carlson, Maciol ve Schneider, 2006; Celbis, Ozcan ve Özdemir, 2006; McLaurin, 2005; Noland, Liller, McDermott, Coulter ve Seraphine, 2004; Simonelli, Mullis, Elliott ve Pierce, 2002).

Kardeş istismarının yaygınlığı ve kurban üzerindeki olumsuz sonuçları düşünüldüğünde istismarın nedenlerini incelemek önemlidir. Kardeş istismarına neden olan birçok bireysel, çevresel ve bağlamsal düzeyde risk faktörleri bulunmaktadır. Bireysel düzeydeki risk faktörleri yaş ve cinsiyettir. Bazı çalışmalar yaş arttıkça istismar davranışının azaldığını belirtirken (Goodwin ve Roscoe, 1990; Herzberger ve Hall, 1993), diğerleri istismar davranışının azalmadığını sadece türünün değiştiğini belirtmişlerdir (Cicirelli, 1995). Kardeş istismarı çalışmalarında cinsiyete dair bulgular da çelişkilidir. Bazı çalışmalar kurban olma bakımından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulamazken (Goodwin ve Roscoe, 1990; Morrill ve Bachman, 2013), diğer çalışmalar kadınların erkeklere göre daha fazla istismar edildiğinin bulmuşlardır (Caffaro ve Conn-Caffaro, 1998; Rapoza, Cook, Zaveri ve Malley-Morrison, 2010).

Aileye ilişkin risk faktörleri incelendiğinde, aile içinde fiziksel cezanın yaygın olarak kullanılmasının, çocukların istismar edilmesinin en önemli risk faktörlerinden olduğu görülmektedir. Ebeveyn çatışmasına tanık olan çocukların kardeşlerini istismar ettikleri belirtilmektedir (Caffaro ve Conn-Caffaro, 1998; Green, 1984; Meyers, 2014). Etkisiz ebeveynlik stilleri de kardeş istismarını arttıran risk faktörlerinden biridir (Bank ve Khan, 1982). Ailelerin küçük kardeşlerinin bakımını büyük kardeşe vermesi gibi çocuklarının yaşlarına uygun olmayan sorumluluk yüklemeleri de kardeş istismarını tetiklemektedir (Caffaro ve Conn-Caffaro, 1998). Ebeveynlerin sadece tek bir çocuğunu desteklemesi ya da kardeşler arasındaki çatışmada adil olmayan cezaların verilmesi kardeş istismarına neden olan risk faktörlerindendir (Caffaro, 2014). Ailelerin

deneyimledikleri iş kaybı, hastalık gibi stresli yaşam olayları da ailelerin kendi sorunları ile çok fazla meşgul olmasına, kardeş istismarını göz ardı etmesine neden olmaktadır (Green, 1984; Hardy, 2001). Daha geniş bağlamda düşünüldüğünde, kültür ve medya da kardeş istismarına neden olabilmektedir. Sosyal Öğrenme Kuramı'na (Bandura, 1977) dayanarak çocuğun medyada maruz kaldığı şiddet olaylarını öğrenerek kardeşlerine ya da akranlarına karşı uyguladığı bilinmektedir (Wiehe, 1997).

Batıdaki yazın incelendiğinde, kardeş istismarı ile ilgili çalışmaların 1970'li yıllardan bu yana yapılmasına rağmen oldukça az sayıda çalışma olduğu ve sonuçlarının çelişkili olduğu görülmektedir. Türkiye'de yapılan çalışmalar incelendiğinde ise oldukça az sayıda çalışmanın varlığı dikkat çekmiştir. Yukarıda yer alan risk faktörlerinin çalışmalarda tek tek incelendiği görülmektedir. Alan yazınında bu risk faktörlerini bir arada inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Tüm değişkenleri çok yönlü bir şekilde görmemizi sağlayan Cicchetti ve Lynch (1993) tarafından geliştirilen Ekolojik/Etkileşimsel Model bu araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Ekolojik/Etkileşimsel Model'in (Cicchetti ve Lynch, 1993) çıkış noktası Bronfenbrenner (1977)'in Ekolojik Sistemler Kuramı'dır. Ekolojik/Etkileşimsel Model'de istismara neden olan sistemler ve bu sistemlerin etkileşimi incelenmektedir. Mikrosistem, istismar davranışının gerçekleştiği aile, okul gibi sosyal yapıları temsil etmektedir. Eksosistem, sosyal yapıları, komşular, sosyal destek ağları, iş durumu, sosyoekonomik düzey gibi resmi ve resmi olmayan yapıları içermektedir. Makrosistem, aile içinde ve toplumdaki şiddeti arttıran kültür ve inanç sistemleridir. İstismar davranışının sonucunda bireylerin gelişiminin etkilenmesi, diğer bir deyişle bireylerin istismar davranışından sonraki diğer gelişim görevlerini gerçekleştirmesi istismara uğramayan akranlarına göre oldukça güçtür. Bireysel (Ontogenic) gelişim ise istismara maruz kalan bireylerin uyum ve yeterliliklerini incelemektedir. Bu çalışmada kardeş istismarına neden olabileceği düşünülen risk faktörleri birlikte ele alınacaktır. Mikrosistem ve eksosistem değişkenlerinin istismar davranışına olan özgün katkıları değerlendirilecektir.

Bu araştırmanın amacı, kardeş istismarı yaygınlığını belirlemek ve kardeş istismarına neden olan risk faktörlerini Ekolojik/Etkileşimsel Model çerçevesinde açıklamaktır. Bu çalışmada yaş, cinsiyet, aile içi şiddet, çocuğa yönelik şiddet

davranışı, deneyimlenen stresli yaşam olayları, ailenin çocuklar arasında ayrımcılık yapması mikrosistem değişkenleri olarak, sosyoekonomik düzey ve anne babanın iş durumu eksosistem değişkeni olarak incelenmiştir. Bireysel gelişim değişkenleri olarak benlik saygısı ve akademik not ortalaması değerlendirilmiştir.

Bu çalışma ile birlikte kardeş istismarının yaygınlığı ve risk faktörlerinin belirlenmesi hedeflenmektedir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, kardeş istismarını azaltmak için aile ve çocuklara yönelik hazırlanan müdahale ve önleme programlarında kullanılabilir. Bu alanda yapılan çalışmalar arttıkça farkındalığın artması ve istismar davranışının uzmanlar, araştırmacılar ve aileler tarafından tanınması mümkün olacaktır.

I. KURAMSAL ÇERÇEVE VE KONU İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR

Kardeş istismarı yaygınlığını ve risk faktörlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmanın kuramsal bölümünde öncelikle kardeş ilişkileri ile ilgili kuramlar kronolojik olarak tanıtılacaktır. İkinci bölümde, kardeş ilişkilerinin bireyin gelişimi üzerine olumlu sonuçlarına ve kardeş çatışmasına değinilecektir. Daha sonra, kardeş istismarı tanımlanacak ve bu çalışmanın kuramsal çatısını oluşturan Ekolojik/Etkileşimsel Model çerçevesinde risk faktörleri sunulacaktır. Kardeş istismarı yaygınlığı, kardeş istismarının türleri, bireyin gelişimi üzerindeki olumsuz sonuçları ve kardeş istismarını önleme ve müdahaleye yönelik çalışmalar değerlendirilecektir. Son olarak, yurtiçi ve yurtdışı alan yazınında konu ile ilgili yapılan çalışmalar özetlenecektir.

I.1. Gelişim Psikolojisinde Kardeş İlişkileri

Uzun yıllar boyunca bireyin gelişiminde etkili olan faktörler araştırılmıştır. Bu faktörlerin başında aile, okul ve akranlar gelmektedir. Kardeş ilişkilerinin gelişim üzerindeki önemi keşfedilmeye başladıkça bu alanda yapılan çalışmalar da artmıştır; ancak yine de araştırmacılar tarafından bu alana duyulan ilgi yeterli değildir.

Kardeş ilişkileri ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, 1920 ile 1980 yılları arasında bu çalışmaların oldukça seyrek olduğu görülmektedir. Taranan bir veri tabanında bu yıllar arasında kardeş ilişkileri ile ilgili 150 çalışmaya rastlanmıştır. 2000 ile 2010 yılları arasında ise 5000'den fazla çalışmaya rastlanmıştır (Edward, 2011).

Kardeş ilişkileri ile ilgili ilk yapılan çalışmalar doğum sırası, aile büyüklüğü gibi faktörlerin ötesine geçememiştir; ancak çağdaş araştırmacılar bu sürecin nasıl geliştiğine, yaşam boyu gelişim perspektifiyle önemine değinmiştir (Lamb, 1982).

Araştırmacılar tarafından gelişim sürecinde kardeşin rolü fark edildikçe bu alana olan ilgi artmıştır. Anne- baba ve çocuk üzerine odaklanan gelişim kuramları, kardeş ilişkilerine de değinmeye başlamıştır. Aşağıdaki bölümde kardeş ilişkileri ile ilgili kuramlar sunulmaktadır.

I.2. Kardeş İlişkileri ile İlgili Kuramsal Perspektifler

Bireyin gelişimini etkileyen kardeş ilişkileri farklı kuramlarda açıklanmaya çalışılmıştır. Aşağıda, kardeşler arasındaki sevgi ve rekabetin nedenlerini ve kardeşler arasındaki ilişkiyi açıklayan kuramlar kronolojik olarak özetlenmiştir.

I.2.1. Psikanalitik Görüş

Uzun yıllar boyunca psikanalitik görüş sadece yaşamın ilk dönemindeki anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkiye değinmiştir (Colonno ve Newman, 1983; Mitchell, 2003). Sigmund Freud'un kendi kardeş ilişkilerindeki rekabet ve çelişkili duygulardan yola çıkarak bu konuyu bastırmış olabileceği üzerine durulmaktadır. Freud, kardeşinin ölümünden sonra bir rakibin azaldığını belirterek gizliden gizliye kardeşinin ölümüne sevindiğini belirtir (Holmes, 2015; Mitchell, 2003). Öyle ki yetişkinlik döneminde de Freud'un kardeş ilişkileri farklı değildir. Freud ve ailesi ile ilgili anıların anlatıldığı bir kitapta, Freud'un Hitler'in zulmünden kaçmak için yanında götürmek istediği kişi listesini hazırlaması istenir. Eşinin ailesinden hizmetçilerine hatta köpeğine kadar herkesi yazdığı listesinde dört kız kardeşine yer vermemiştir (Smilevski, 2012). Ona göre aynı cinsiyette olan kardeşler ebeveynlerinin aşkını elde etmek için birer rakiptirler, farklı cinsiyetteki kardeşler yaşamın ilk dönemlerinde arzu ve sevginin yöneldiği anne ya da babanın yerine geçen birer nesnedirler (Balkan Öztürk, 2014; Holmes, 2015).

Freud ve arkadaşları, kardeş ilişkilerinin olumsuz sonuçları üzerine odaklanmış ve kardeş ilişkilerine gereken önemi vermemiştir (Bank ve Kahn, 1982). Ancak, Sigmund Freud'dan farklı olarak Anna Freud, kardeş ilişkilerini incelemiştir. Bir yetimhanede kardeş ilişkileri ile ilgili boylamsal çalışmalar yapma fırsatı bulmuştur. Babasının rekabet ve cinsellikle ilgili fikirlerine katılmakla birlikte, kardeş ilişkilerinin rekabet ve kıskançlıktan ibaret olmadığını belirtmektedir. Aileleri Naziler tarafından öldürülen çocukların kaldığı bir yetimhaneyi sık sık ziyaret ederek oradaki çocukların kardeş ilişkilerini gözlemlemiştir. Böyle travmatik bir yaşantının ardından kardeşlerin birbirine bağlandığını, birbirinden ayrıldıklarında mutsuz olduklarını ve tüm

zamanlarını birlikte, rekabet içinde olmadan ve tartışmadan geçirdiklerini gözlemlemiştir (Freud ve Dunn, 1951; akt., Lamb ve Sutton-Smith, 1982).

Anna Freud (1969; akt., Holmes, 2015) kardeşe yöneltilen libido enerjisinin ebeveyne yöneltilen libido enerjisine göre daha az baskılanmak zorunda olduğunu belirtmiştir. Kız kardeşler ya da erkek kardeşler libidinal enerjinin boşaltıldığı bir yer olarak da düşünülebilir. Bu nedenle bu ilişkilerin bireyin sosyal gelişiminde oldukça önemli olduğu belirtilmektedir.

Freud, kardeş ilişkilerine kuramlarında ve çalışmalarında çok az yer vermiştir. Anna Freud ise çalışmaları ve incelemeleri ile kardeş ilişkilerinin önemine değinse de kardeş ilişkilerinin gelişimi nasıl etkilediği sorusunu cevaplayamamıştır. Ancak diğer psikanalistlerin aksine, Adler kardeş ilişkilerinin kişilik gelişiminde oldukça etkili olduğunu belirtmektedir.

1.2.2. Adler ve Bireysel Psikoloji

“Bireysel Psikoloji” ekolünün kurucusu Alfred Adler’in kuramını oluştururken kendi çocukluk yaşantılarından etkilendiği görülmektedir. Kuramında önem verdiği kavramlar ve konular çocukluk döneminin izlerini taşımaktadır. Çok küçük yaşlarda, aynı odada kaldıkları abisi uyurken ölmüştür, bir yıl sonra Alfred de zatürreden dolayı ciddi bir tedavi görmüş ve doktorlar artık Alfred’in öleceğini beklemişlerdir. Daha sonra, ergenlik dönemi boyunca abisi Sigmund’un baskısına maruz kalmış ve yoğun bir çatışma dönemi yaşamıştır (Lundin, 1989; Maniacci, 2012). Erken yaşta abisinin ölümü ve diğer abisi Sigmund ile ergenlik döneminde yaşadığı yoğun çatışma, kuramında kardeş ilişkilerine önem vermesine neden olmuştur.

Adler, kardeşlerin bireyin gelişimi üzerinde etkisi olduğunu savunan ilk kuramcılardandır. Ayrıca Adler, bireylerin aile içindeki konumuna, aile içinde kendisini algılamasına ve kardeş ilişkilerinin önemine dair en kapsamlı açıklamalardan birini yapmıştır (Çakır ve Şen, 2012).

Adler’e göre ailedeki her çocuğun içine doğduğu yapı farklılaşmaktadır. Adler, bir çocuğun kişilik gelişimini etkileyen doğum sırası kavramını vurgulamıştır; ancak kendisinden önce gelen araştırmacıların aksine psikolojik doğum sırasının daha önemli

olduğunu belirtmiştir (Lundin, 1989; McKay, 2012). İlk doğan çocuklar, kendisinden sonra gelen kardeşleri doğana kadar tek çocuk gibidirler. Diğer kardeşin doğumuyla tahtından indirilmiş krala benzemektedirler. Diğer kardeşlere göre daha muhafazakar, daha çalışkan ve daha yönlendiricidirler. Bazı durumlarda ebeveyn gibi davranmak zorunda kalabilirler. Ortanca çocuk bir yarışın içine doğmuştur. Kendisi ile büyük kardeşi arasında karşılaştırmalar yapar (Isaacson ve Schneider, 2004). İlk doğan çocuğun eksik olduğu alanlarda özellikle kendilerini geliştirmişlerdir. Büyük kardeşinin inatçılığı nedeniyle aile içinde huzursuzluk yaşandığını gören küçük kardeş, evdeki ilgiyi çekebilmek ve ailesinin gözdesi olabilmek için itaatli olma yolunu seçebilmektedir (Adler, 2005). En küçük çocuk ise daha kıskanç, ebeveynleri tarafından daha fazla şımartılan, daha fazla problem davranış gösteren, değişime ve yeniliğe daha açık kişiler olarak görülmektedir. Tek çocuk, en büyük kardeş ile benzer özellikler göstermektedir. Daha çalışkan ve ailelerine daha fazla bağlıdırlar. Adler'e göre tek çocukların ebeveynlerinin dikkatini çekmek için herhangi bir çabaya ihtiyaçları yoktur. Bu nedenle yaşamı boyunca başkaları tarafından destekleneceği görüşüne sahip olabilirler (Eckstein, Aycock, Sperber, McDonald, Van Wiesner, Watts ve ark., 2010; Lundin, 1989).

Günümüzde Adler'in psikolojik doğum sırası ile ilgili çalışmalarını destekleyen araştırmalar olduğu kadar, desteklemeyen çalışmalar da vardır (Kanazawa, 2012; Retherford ve Sewell, 1991; Wichman, Rodgers ve MacCallum, 2006). Bir sonraki bölümde kardeş ilişkileri ile ilgili daha güncel ve daha tutarlı bilgiler sağlayan Bağlanma Kuramı ve Sosyal Öğrenme Kuramı'na değinilmiştir.

1.2.3. Bağlanma Kuramı

En güncel ve en test edilebilir bağlanma kuramcılarından biri John Bowlby'dir. Bowlby (1973; akt.,Green ve Piel, 2010) etolojik perspektifi, psikanalizi ve evrimsel kuramı birleştirmiş ve çocuk gelişimine uyarlamıştır. Kuramda yaşamın ilk senelerinde kurulan bağlanma ilişkisinin bebek için hayatta kalmayı sağlayan bir fonksiyonu olduğu belirtilmektedir. Hem bebeklerin hem de bakım verenlerin bağlanma geliştirmek için biyolojik olarak donanımlı olduğu ileri sürülmüştür (Santrock, 2011).

Yaşamın ilk yıllarından kurulan bağlanma ilişkisi daha sonraki dönemleri etkilemektedir. İçsel çalışma modelleri ile, birey kendisi ve diğerleri hakkındaki temsiller oluşturur (Green ve Piel, 2010). Bakım veren ile kurulan bağlanma ilişkisi sosyal uyum ve yakın ilişkiler (Campbell, Simpson, Boldry ve Kashy, 2005) ile sosyal ve bilişsel beceriler (Cassidy ve Shaver, 1999) gibi birçok alanı etkilemektedir.

Bağlanma ilişkisi denilince akla annelerle kurulan ilişki gelmesine rağmen, babalar, kardeşler ve büyükannelerle de çoklu bağlanma ilişkisi kurulmaktadır. Daha büyük kardeşler, küçük kardeşleri için güvenlik üssü ya da bağlanma figürü olabilmektedirler (Whiteman, McHale ve Soli, 2011).

Alan yazın incelendiğinde yeni doğan kardeş ile daha büyük kardeşler arasında kurulan güvenli bağlanma ilişkisinin koruyucu bir faktör olduğu görülmektedir. Diğer bağlanma figürlerinde olduğu gibi, kardeş ile kurulan güvenli bağlanma ilişkisi de kişinin kendisini ve diğerlerini daha olumlu algılamasına katkıda bulunur. Kardeşle güvensiz bağlanma ilişkisi de anksiyete, depresyon, madde kullanımı, saldırganlık ve kendini sevmeye layık görmeme ile ilişkilidir (Buist, Deković ve Prinzie, 2013). Benzer şekilde Cicirelli (1989) tarafından yapılan çalışmada kardeşe güvenli bağlanmanın daha az içselleştirilmiş problemle ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca kardeşle güvenli bağlanma ilişkisi, annenin yokluğunda güvenlik üssü görevi görmektedirler ve kardeşlerini rahatlatmaktadırlar (Stewart, 1983).

Özetle, kardeşe güvenli bağlanmak ben ve diğerleri hakkında olumlu içsel temsiller oluşturulmasına neden olmaktadır. Ayrıca kardeşe güvenli bağlanmanın diğer güvenli bağlanma ilişkilerinde olduğu gibi, daha az içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış problemle ilişkili olduğu belirtilmektedir. Kardeş ilişkilerinde yaşamın ilk yıllarında kurulan bağlama ilişkisinin yanı sıra, daha sonraki gelişim dönemlerinde kardeşi gözlemlene ve model olarak alma da etkilidir. Bu nedenle bir sonraki bölümde Sosyal Öğrenme Kuramı'na değinilmiştir.

1.2.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Bandura (1977) tarafından geliştirilen Sosyal Öğrenme Kuramı, davranışların yanı sıra tutum, inanç gibi bilişsel süreçlerin de başkalarını gözleyerek

öğrenilebileceğine değinir. Model alma ve gözleyerek öğrenme kavramları kuramın temel yapı taşlarındandır. Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre, davranış ya doğrudan gözlenerek ya ödül ve ceza ile pekiştirilerek ya da aynı davranışları olmasa bile benzer davranışları gözleyerek öğrenilir. Bandura (1977), öğrenmenin klasik ve edimsel koşullamada belirtildiğinden çok daha karmaşık bir süreç olduğunu öne sürmüştür. Kuramcı, bilişsel süreçlerin de öğrenme de etkili olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle sonradan Bandura, Sosyal Öğrenme Kuramı yerine Sosyal Bilişsel Kuram terimini kullanmaya başlamıştır (Newman ve Newman, 2007).

Kardeş ilişkilerini açıklamak için en yaygın olarak kullanılan kuramlardan biri Sosyal Bilişsel Kuram'dır. Çocukların kardeşlerini model aldığı bilinmektedir. Çocuklar aynı zamanda kardeşleri ile olan ilişkilerini şekillendirirken ebeveynlerini de model almaktadırlar. Haj-Yahia ve Dawud-Noursi (1998) çocuk ve ergenlerin, ebeveynlerinin çatışma çözümünde kullandıkları stratejilerini kardeşleri ile çatışmalarında kullandıklarını belirtmektedirler. Benzer şekilde anne ve baba arasında çatışmaya tanık olan çocukların kardeşleri ile ilişkilerinde çatışma yaşadığı görülmektedir (Hoffman, Kiecolt ve Edwards, 2005).

Cicirelli (1976) kardeşlerin ebeveynlerden ya da akranlardan daha iyi model olduklarını belirtmiştir. Kardeşler özellikle aynı cinsiyetteki kardeşlerini model almaya eğilimlidirler. Ardelt ve Day (2002) tarafından ergenin sapkın davranışlarında ebeveyn, akran ve kardeşlerin sapkın davranışlarının ne kadar etkili olduğunu incelemek için yapılan çalışmada en etkili faktörün kardeşin sapkın davranışları olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, risk alma davranışlarında da kardeşlerin davranışlarını gözlemenin büyük bir etkisi olduğu görülmektedir (Morrongiello ve Bradley, 1997; Needle, McCubbin, Wilson, Reineck, Lazar ve Mederer, 1986; Quine ve Stephenson, 1990).

Yukarıda özetlenen Sosyal Öğrenme Kuramı, kardeşlerin birbirini hem olumlu hem de olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Kardeşler birbirini gözleyerek risk alma davranışları gibi olumsuz davranışlar ile çatışma çözümü gibi olumlu davranışları öğrenebilir. Kardeş ilişkilerini açıklayan bir diğer güncel kuram Aile Sistemleri Kuramı'dır.

I.2.5. Aile Sistemleri Kuramı

Aileler hakkındaki modern sistemler kuramları, 1950’li yıllarda ortaya çıkan Genel Sistemler Kuramı’na dayanmaktadır. Aile Sistemleri Kuramı, aile içinde gözlenen ortak aile dinamiklerini anlamamız için bir çerçeve sunmaktadır (Haskins, 2003). Aile Sistemleri Kuramı, ailedeki her bireyin ve alt sistemlerin etkileşim içinde olduğunu belirtmektedir (Whiteman ve ark., 2011).

Aile genel olarak 3 alt-sistemden oluşmaktadır: eşler alt-sistemi, ebeveynler alt-sistemi ve kardeş alt-sistemi. Bu alt-sistemler genellikle 2-3 kişiden oluşmaktadır ve her alt-sistemin kendi özellikleri vardır ve alt-sistemlere özgü kurallar bulunmaktadır (Minuchin, 1985).

Alt-sistemlerden biri olan kardeş alt-sisteminin çocuğun gelişimine katkıları oldukça büyüktür. Çocuk ilk defa bu alt-sistem sayesinde arkadaşlık ilişkilerini deneyimlemektedir. Bu alt-sistem içindeki kardeşler birbirini destekleyebilir, ortak kararlar alabilir ya da işbirliği içinde çalışmayı öğrenebilir. Çocuk aile dışında bir ilişki kurduğunda da kardeş alt-sistemine yeni öğrendiği bilgileri sunabilir. Kardeş alt-sistemindeki bilgilerini de dış dünyadaki ilişkilerine yansıtabilir (Minuchin, 1974; akt., Akün, 2013).

Aile Sistemleri Kuramı, kardeşleri aile içinde bir sistem olarak görmemize olanak tanır. Kardeşleri daha geniş bağlamda incelememizi sağlayan Ekolojik Sistemler Kuramı’na bir sonraki bölümde yer verilmektedir.

I.2.6. Ekolojik Sistemler Kuramı

Bronfenbrenner (1979) tarafından geliştirilen Ekolojik Sistemler Kuramı, bireyin gelişiminde sosyal çevrenin önemini vurgulamaktadır. Ekolojik Sistemler Kuramı, aileyi ikişerli (kardeş-kardeş, ebeveyn-kardeş), üçerli (kardeşler-baba-anne) gruplara ayırarak ya da akrabalar gibi diğer sistemlerin etkisini görmemizi sağlayarak kardeş ilişkilerini anlamamıza yardımcı olabilir. Bireysel psikoloji bağlamında ihmal edilen kardeş ilişkileri, Ekolojik Sistemler Kuramı sayesinde her bir aile üyesini ayrı ve diğerleri ile birlikte incelememize olanak sağlar (Sisler ve İttel, 2014).

Görüldüğü üzere, kardeş ilişkilerine değinen her kuram kendi bakış açısıyla kardeş ilişkilerini yorumlamaktadır. Freud, kardeş ilişkilerinin olumsuz özellikleri üzerinde dururken, kardeş ilişkilerini Oedipus kompleksinin bir yansıması ve rekabeti olarak görmektedir. Kendisinden sonra gelen Anna Freud ve Adler'in kardeş ilişkileri alan yazınına katkıları daha fazladır. Anna Freud ve Adler, aile içinde kardeşlerin yerini ve bunun gelişime etkisini görmemizi sağlamaktadırlar. Bağlanma Kuramı ise büyük kardeşi bir bağlanma objesi olarak değerlendirip, diğer bakım veren ile kurulan bağlanmalarda olduğu gibi kardeşle kurulan güvenli ve güvensiz bağlanmanın olası sonuçlarından bahsetmektedir. Sosyal Öğrenme Kuramı ise kardeşlerin birbirine hem olumlu sosyal davranışlarda hem de olumsuz risk içeren davranışlarda nasıl model olduklarını, birbirini gözleyerek neler öğrendiklerini açıklamamıza yardımcı olmaktadır. Aile Sistemleri Kuramı, kardeşleri aile içindeki alt sistemlerden biri olarak görmüş ve bu alt sistemdeki destekleyici ya da yıkıcı ilişkilerin hem aile üst sistemini hem de diğer alt sistemleri etkilediğini belirtmektedir. Son olarak, Ekolojik Sistemler Kuramı kardeş ilişkilerini etkileyen daha geniş faktörleri görmemize olanak tanımaktadır. Özetle, kuramlar kardeş ilişkilerini destekleyen ve geliştiren faktörler üzerinde durmuş ve bu destekleyici ya da rekabet içeren ilişkinin daha sonraki gelişim dönemleri üzerindeki etkilerinden söz etmişlerdir.

I.3. Kardeş İlişkilerinin Önemi ve Gelişime Olumlu Katkıları

Kardeş ilişkileri, akran ve ebeveyn ilişkilerinde olduğu gibi bütün kişilerarası ilişki türleri ile ortak özellikler taşımaktadır; ancak kardeş ilişkilerini diğer ilişki türlerinden ayıran birtakım özellikler mevcuttur (Cicirelli, 1995).

Birinci özellik, kardeş ile kurulan ilişki genellikle kişinin yaşamı boyunca kurduğu en uzun süreli ilişkidir. Eş ile kurulan ilişkiler daha geç dönemde başlamaktadır, akran ilişkileri gelip geçicidir; ancak kardeş ilişkileri yaşamın erken döneminde kurulur ve çoğunlukla yaşam boyu devam eder. İlişkinin süresi, kurulan ilişkinin birey üzerindeki etkisini anlamamız için önemli bir faktördür. İkinci özellik, kardeş ilişkileri kazanılan ya da kurulan bir ilişkiden ziyade kişiye atfedilen bir ilişkidir. Bireyler çaba harcamadan kardeşlik statüsünü diğer kardeşin doğumuyla elde ederler.

Üçüncü özellik, yaşam boyu gelişim perspektifiyle çocukluk ve ergenlik döneminde kardeşle kurulan ilişkiler ev içinde temas halinde sürerken, yetişkinlik döneminde dış nedenler ya da beklenmeyen yaşam olayları nedeniyle kardeşler arasındaki bu yakınlık uzaktan devam etmektedir. Dördüncü özellik, kardeşler arasındaki ilişki nispeten eşitlik içerir. Ancak, kız kardeşler ya da erkek kardeşler arasında bazı güç, yaş, sosyal beceri farklılıkları bulunmaktadır ya da bu farklılıklar benzer şekilde üvey kardeşler arasında da görülmektedir. Beşinci ve son olarak, kardeşler paylaşılan ortak bir çevre kadar paylaşılmayan çevrenin de ürünüdür (Cicirelli, 1995). Paylaşılan çevre aile içinde her iki kardeşin de ortak deneyimleridir. Örneğin, ebeveynin kişilik özellikleri paylaşılan bir çevredir. Her iki çocuk da aynı kişilik özelliklerine maruz kalabilir. Paylaşılmayan çevre ise hem aile içinde hem de aile dışındaki diğer kardeşlerin paylaşmadığı deneyimlerdir. Örneğin, ebeveynlerin her kardeşle farklı bir etkileşim içinde olması ya da kardeşlerin sahip oldukları farklı akran gruplar, farklı okullar paylaşılmayan çevreyi oluşturmaktadır (Santrock, 2011). Paylaşılan çevre kardeşler arasındaki benzerlikleri oluştururken, paylaşılmayan çevre kardeşler arasındaki farklılıkları meydana getirir (Cicirelli, 1995).

Yukarıda bahsedilen kardeş ilişkilerinin özelliklerinden dolayı bu ilişkinin bireyin gelişimine özgün katkıları bulunmaktadır. Alan yazınında kardeşler ile ilgili yapılan ilk çalışmalar doğum sırasının bireyin gelişimini nasıl etkilediği ile ilgilidir.

Doğum sırası ile ilgili yapılan çalışmalar zeka ve akademik başarı üzerine yoğunlaşmaktadır. Tek çocuk olanlar okula kardeşi olanlardan daha fazla devam etmektedirler, ortanca çocuk olanlar ise ilk ve son çocuğa göre okula daha az devam etmektedir (Bayer, 1966). İlk çocukların zekalarının daha yüksek olduğunu, akademik olarak daha başarılı olduğunu ve üniversiteye devam etme şanslarının daha fazla olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Adams, 1972; Eckstein ve ark., 2010); ancak bu hipoteze dayanan çalışmaların sonuçları çelişkilidir. Retherford ve Sewell (1991) tarafından yapılan çalışmada kardeşlerin doğum sırası ile zeka puanı arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. Benzer şekilde, Wichman ve arkadaşları (2006) da yaptıkları çalışma ile doğum sırasının zeka üzerinde herhangi bir etkisine rastlanmamıştır.

Doğum sırası araştırmalarından sonra kardeş ilişkilerinin özelliklerinin gelişimi nasıl etkilediği sorusu üzerine durulmuştur. Algılanan kardeş ilişkileri, destekleyici ya da olumsuz kardeş ilişkilerinin bireyin gelişimi üzerindeki önemine dikkat çekilmiştir.

Alekseeva, Kozlova, Baskaeva ve Pyankova (2014) tarafından yapılan çalışmadaki kardeş ilişkilerinin kalitesi ile kardeşlerin zekaları arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur. Yüksek çatışma algılayan kardeşler daha düşük IQ seviyesine sahipken, destekleyici kardeş ilişkilerine sahip olan kardeşlerin IQ puanları daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kardeşler arasındaki ilişkinin olumlu algılanması, bu çocukların küçük yaşlardan itibaren işbirliğine dayanan oyunlar oynadıklarını, büyük kardeşin küçük kardeşin derslerine yardımcı olduğunu göstermektedir. Bu faktörler de kardeşlerin akademik başarı ve zeka seviyesinin daha yüksek olmasına neden olmaktadır. Azmitia ve Hesser (1993) tarafından yapılan çalışmada ise bilişsel gelişim üzerinde kardeş ve akranların etkisi karşılaştırılmıştır. Her iki grubun benzer özellikleri olmasına rağmen, araştırma sonuçları kardeş ilişkilerinin bilişsel gelişim üzerinde daha etkili olduğu fikrine ulaşmıştır. Benzer şekilde, alan yazınında kardeşlerin bilişsel gelişim ve dil gelişimi üzerinde olumlu katkıları olduğunu belirten başka araştırmalar da mevcuttur (Brody, 1998; Dai ve Heckman, 2013; Smith, 1993).

Kimlik gelişimi konusunda da kardeşlerin etkisine değinilmektedir. Kardeşler ya kendilerinden büyük kardeşlerini model olarak alırlar, onun davranışlarını içselleştirirler ya da büyük kardeşlerinden tamamen farklı olma yoluna gidip kendi biriciklerini vurgular ve kimliklerini geliştirirler (Wong, Branje, VanderValk, Hawk ve Meeus, 2010).

Stresli yaşam olaylarında ya da aile içindeki travmatik yaşantılarda kardeşler koruyucu bir faktör olarak görülebilmektedir (Mota ve Matos, 2015). Anne ve babanın yokluğunda kardeşler birbirine bakım vermektedir (Lamb, 1982). Başka kimselerin duygu ve perspektiflerini algılamada kardeş ilişkilerinin önemli katkıları bulunmaktadır (Brody, 2004).

Kurulan ilk arkadaşlık ilişkisi kardeşlerledir. Kardeşler sayesinde oyun kuralları öğrenilir, kazanma ve kaybetme duyguları deneyimlenir. Alan yazınında kardeş ilişkilerinin daha sonradan kurulan arkadaşlık ilişkilerini etkilediği bilinmektedir. Kardeş ilişkilerinin sıcak algılanması olumlu akran ilişkileri ile ilişkiliyken, kardeş

çatışması hem pozitif hem de negatif akran ilişkileri ile ilişkilidir. Diğer bir deyişle, kardeş çatışması yaşayan kardeşlerin akranları ile sıcak ilişkiler kurabildiği ya da akran ilişkilerinin kötü olarak algıladıkları, akran ilişkilerini olumsuz değerlendirdikleri bilinmektedir (Lockwood, Kitzmann ve Cohen, 2001). Oliva ve Arranz (2005) tarafından yapılan çalışmada kadınların kardeşleri ile kurduğu olumlu ilişkiler, olumlu ebeveyn ve akran ilişkisi ile ilişkili iken, erkek katılımcılar için böyle bir sonuç bulunmamıştır.

Kardeş ilişkilerinin kalitesi ve psikopatoloji arasındaki ilişki de yıllardır çalışılmaktadır. Kardeş ilişkilerinin olumlu olarak algılanması kardeşlerde içselleştirilmiş problem riskini azaltmaktadır (Gamble, Yu ve Kuehn, 2011; Wojciak, McWey ve Helfrich, 2013). Buist ve arkadaşları (2013) 34 çalışmanın metaanalizini yapmışlardır. Kardeşler tarafından algılanan sıcak ve yakın ilişkilerin fazla olması ile çatışmanın az olması daha az içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış problem ile ilişkilidir. Çatışmanın yüksek algılanması ve kurulan daha az olumlu ilişki içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış probleme neden olmaktadır.

Yukarıdaki çalışmalarda görüldüğü üzere, kardeş ilişkilerinin bilişsel, sosyal ve duygusal gelişim üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Olumlu ve sıcak algılanan kardeş ilişkileri, yüksek IQ, akademik başarı, daha iyi akran ilişkileri ve daha az içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış problemle ilişkilidir. Kardeş ilişkileri olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz etkileri de içermektedir. Bir sonraki bölümde kardeşler arası çatışma ve istismar davranışlarından bahsedilecektir.

I.4. Kardeş Çatışması

Kardeş çatışması, kişilerin kurduğu diğer yakın ilişkilerden daha sık ve yoğun çatışma içermektedir (Feinberg, Sakuma, Hostetler ve McHale, 2013). Ancak bu çatışmanın kardeşler tarafından olumlu ya da olumsuz olarak algılanması ya da çatışma alan yazınında belirtildiği gibi yıkıcı ya da yapıcı çatışma olması kardeşler üzerindeki sonuçlarını değiştirmektedir.

Yapıcı çatışma, çözüm odaklıdır. Tartışma ve problem çözme gibi yöntemler kullanarak kardeşler bir sonuca varmayı hedefler. Bu tür çatışma daha kısa sürelidir.

Her bir çatışmadan sonra öfke, kızgınlık gibi deneyimlenen duygular da gelip geçicidir. Yıkıcı çatışma ise çözüm odaklı değildir. Düşmanca duygular her iki kardeş için de baskın olabilir ve bu duygularla baş edilemeyince kişi daha da saldırganlaşabilir, şiddete başvurabilir ve uzun süre deneyimlenen bu şiddet davranışları tek bir kardeşin istismar davranışına neden olabilir (Cicirelli, 1995).

Bu nedenle alan yazınında belirtildiği üzere kardeş çatışmasının hem olumlu hem de olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Kardeş çatışmasının olumlu sonuçlarına dair yapılan çalışmalar aşağıda özetlenmiştir.

Çocuklar kardeşleri ile yaşadıkları çatışma sayesinde, çatışmayı yönetebilir, çatışma ile baş etme becerileri gelişir ve duygu düzenlemeyi öğrenirler (Shantz ve Hartup, 1995). Çocukların artan yaşla birlikte sosyal ve duygusal yeterliliği artmaktadır, benlik ve kimlik gelişimine katkı sağlamaktadır ve kardeş ilişkileri gelişmektedir. Ayrıca araştırmacılar tarafından çocukluk döneminde kardeş çatışmasının yetişkinlik dönemindeki iyi oluş ve yeterliliği yordadığı belirtilmektedir (Bedford, Volling ve Avioli, 2000).

Kardeş çatışmasının olumsuz sonuçlarını gösteren çalışmalarda ise, yıkıcı kardeş çatışmasının daha sonraki dönemdeki anksiyete, depresyon ve suç davranışı ile ilişkili olduğu (Stocker, Burwell ve Briggs, 2002), dışsallaştırmış problemlere neden olduğu, daha fazla problem davranış, erken yaşta cinsel ilişki ve madde kullanımı (Low, Shortt ve Synder, 2012) ilişkili olduğu bulunmuştur.

Yukarıda da belirtildiği üzere kardeş çatışmasının sürekli ve tek taraflı bir hal alması yerini kardeş istismarına bırakmaktadır. Aşağıdaki bölümde kardeş istismarı tanımlanmış, yaygınlık, risk faktörleri ve sonuçları hakkında alan yazını taraması sunulmuştur.

1.5. Kardeş İstismarı

Kardeş istismarı genellikle gelişimsel olarak normal sayılan kardeş çatışması ile karıştırılmaktadır. Bu nedenle kardeş istismarının ayırt edilmesi önemlidir. Alan yazınında kardeş istismarı, bir kardeşin diğer kardeşe fiziksel, psikolojik ve cinsel

olarak kaza dışı kötü muamelede bulunması olarak tanımlanmaktadır (Wallace, 2008; Wiehe, 1997, 1998).

Kardeş istismarının kurban üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle toplum, çalışmacılar ve aileler tarafından kardeş çatışmasından ayırt edilmesi önemlidir. Alan yazınında bu iki kavramın ayırt edilmesi için 4 kriter belirlenmiştir: Birinci kriter, sergilenen davranışın yaşa uygun olmamasıdır. Örneğin 10 ve 12 yaşındaki iki erkek kardeş bilgisayarda daha fazla oynamak için birbiri ile çatışma yaşaması normal sayılabilirken, 17 yaşındaki bir erkek kardeşin 6 yaşındaki kız kardeşinin oyuncaklarını kırması, onu tehdit etmesi istismar davranışı olarak sayılmaktadır. İkinci kriter, davranışın sıklığı ve süresidir. Kardeşler arasındaki çatışmadan farklı olarak istismar davranışı bir süreklilik göstermektedir; ancak cinsel istismarda olduğu gibi bir defa gerçekleşen cinsel birleşmenin kurban üzerinde yıkıcı etkileri bulunmaktadır. Yıkıcı etkileri nedeniyle bir defa gerçekleşmesine rağmen bazı davranışlar istismar olarak nitelendirilmektedir. Kardeş istismarının belirlenmesinde üçüncü kriter, bir kurban ve bir istismarcının bulunmasıdır. İstismar davranışının doğası gereği iki kardeş arasında bir güç dengesizliği bulunmaktadır. Diğer istismar türlerinde olduğu gibi, kardeş istismarında da bir kurban ve bir istismarcı bulunmaktadır. Oysaki kardeş çatışmasında her iki kardeş de çatışmayı başlatır ve devam ettirir. Kardeş istismarında ise bir kardeş sürekli olarak şiddet davranışına maruz kalan kurbandır, diğer kardeş ise istismar davranışını başlatan ve devam ettiren istismarcıdır. Kurbanlar genellikle istismar davranışından dolayı kendilerini suçlamaktadırlar ve bu davranışın olumsuz etkileri uzun yıllar boyunca görülmektedir. Son kriter ise davranışın amacıdır. İstismar davranışının amacı diğer kardeşe zarar vermek, onu incitmek ve yaralamak olmalıdır. Kazara oyun oynarken tüm kardeşler birbirini yaralamışlardır; ancak kardeş istismarında kasıtlı olarak yapılan eylemler bulunmaktadır. Kardeşini incitmek için isim takmak, yaralamak için düşürmek istismar davranışı olarak sayılmaktadır. Bu dört kriterin yanı sıra istismarcı kardeşin tepkileri, davranışın ne bağlamda meydana geldiği, davranışı tetikleyen olay bilgisi de istismar ile çatışmanın ayırt edilmesi için yardımcı olabilir (Wiehe, 1997). Bir sonraki bölümde, istismar davranışını açıklamak için çok yönlü bir çerçeve sunan Ekolojik/Etkileşimsel Model'in (Cicchetti ve Lynch, 1993)

sistemler içindeki kardeş istismarına dair risk faktörleri ile ilgili kuramsal yazın sunulmuştur.

I.6. Ekolojik/Etkileşimsel Model ve Kardeş İstismarı

Alan yazını incelendiğinde, kardeş istismarını açıklamak için Sosyal Öğrenme Kuramı ve Aile Sistemleri Kuramı'nın yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir (Caffaro, 2014; Meyers, 2014; Noland ve ark., 2004). Ancak bu iki kuram risk faktörlerini tek yönlü olarak görmemize olanak sağlamaktadır. Kardeş istismarını açıklayan kuramlar oldukça sınırlı olduğu için çoklu risk faktörlerini üst bakış ile görmemizi sağlayan Ekolojik/Etkileşimsel Model bu araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

Cicchetti ve Lynch (1993), tarafından geliştirilen Ekolojik/Etkileşimsel Model Belsky (1980)'nin Ekolojik Model'i ile Cicchetti ve Rizley (1981)'in Etkileşimsel Modeli'ni birleştirerek geliştirilmiştir. Tüm bu kuramlar Bronfenbrenner (1977)'in Ekolojik Sistemler Kuramı'na dayanmakta ve iç içe geçmiş sistemlerden oluşmaktadır. Ekolojik/Etkileşimsel Model'de toplumsal şiddet ve çocuk istismarı arasındaki ilişkinin yanı sıra, toplumsal şiddet ve çocuk istismarının nedenleri ve çocukların gelişimi üzerindeki sonuçları da açıklanmaktadır. Ekolojik/Etkileşimsel Model, Belsky (1980)'nin Ekolojik Kuramı'nda olduğu gibi sistemlerden oluşmakta ve Etkileşimsel Modeldeki istismarı arttırıcı ve ödünleyici faktörlere de değinerek çocukların sağlıklı uyumu ve gelişimi üzerinde durmaktadır. Aşağıda Ekolojik/Etkileşimsel Model'in sistemleri tanıtılacak ve her sistem için istismarı arttıran ya da azaltan faktörlere değinilecektir. Bu faktörler içinde kardeş istismarına neden olan risk faktörleri ile ilgili alan yazını da sunulacaktır.

I.6.1. Mikrosistem

Bronfenbrenner (1977)'in Ekolojik Sistemler Kuramı'nda mikrosistem, bireyin doğrudan ilişkiler kurduğu, aile, okul ve iş gibi yakın çevresindeki yapıları temsil etmektedir; ancak Belsky (1980) Ekolojik Kuramı'nda sadece aileyi mikrosistem yapısı

olarak ele almaktadır. Cicchetti ve Lynch (1993) ise ailenin yanı sıra bireyin sahip olduğu özellikler ile istismarın gerçekleşebileceği okul gibi diğer yapıları da mikrosisteme dahil etmiştir.

Çocukların düşük doğum ağırlığı, engellilik durumu gibi özellikleri mikrosistem değişkeni olarak ele alınmaktadır (Cicchetti ve Lynch, 1993). Benzer şekilde kardeş istismarında da cinsiyet ve yaş, mikrosisteme ait iki önemli risk faktörüdür. Cinsiyet ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, bulguların çelişkili olduğu görülmektedir. Kadınların erkeklere göre daha fazla kardeş istismarı kurbanı olduklarını belirten çalışmalar mevcuttur (Caffaro ve Conn-Caffaro, 1998; Rapoza ve ark., 2010). Ayrıca kurban olma bakımından kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir fark bulmayan, erkeklerin de kadınlar kadar kardeş istismarı kurbanı olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır (Goodwin ve Roscoe, 1990; Morrill ve Bachman, 2013). Yaş faktörü incelendiğinde de benzer çelişkilerin olduğu görülmektedir. Kardeşlerin yaşı arttıkça, fiziksel şiddet davranışının azaldığı belirtilmektedir (Cicirelli, 1995; Goodwin ve Roscoe, 1990; Herzberger ve Hall, 1993); ancak Cicirelli (1995)'ye göre yaş arttıkça fiziksel istismar yerini psikolojik istismara bırakmaktadır.

Mikrosistemde bireysel özelliklerin yanı sıra aile özellikleri de önemlidir. Çocuklarını istismar eden ebeveynlerin, istismar etmeyen ebeveynlere göre saldırganlık, anksiyete ve depresyon puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Cicchetti ve Lynch, 1993), bu ailelerin etkili baş etme becerilerine sahip olmadığı ve öfke durumlarında dürtüsel davrandıkları belirtilmektedir (Brunquell, Crichton ve Egeland, 1981). Kardeş istismarı ile ilgili alan yazınında, aileye ilişkin risk faktörlerinden biri etkisiz ebeveynlik becerileridir. Kurbanlar, ailelerini uzak ve ulaşılmaz olarak tanımlamaktadır. Kardeş istismarının gerçekleştiği ailelerde ebeveynlerden biri alkol bağımlılığı gibi çeşitli nedenlerle ya fiziksel olarak evde yoktur ya da evde olmalarına rağmen ebeveynlik konusunda duygusal olarak ulaşılmazlardır (Smith ve Israel, 1987). Ayrıca aileler çocuklarının kardeşlerine bakım vermesini istemekte, gelişimlerine uygun olmayan sorumluluklar yüklemektedirler. İş ya da başka nedenlerle evde olmadıklarında büyük kardeşin küçük kardeşe bakım vermesi istenir. Büyük kardeş bu durumla baş edemeyince de ailede gözlemlendiği istismar davranışı gerçekleşir. Ailenin kardeşler arasında ayrımcılık yapması, sadece tek bir çocuğun desteklenmesi de kardeş

istismarına neden olmaktadır. Aileler kardeşler arasında ayrımcılık yapmadığını belirtse de çocukların ayrımcılık algılaması kardeş istismarını tetiklemektedir (Bank ve Khan, 1982; Caffaro ve Conn-Caffaro, 1998). Bank ve Khan (1982) tarafından tanımlanan iki etkisiz ebeveynlik stili de kardeş istismarına neden olmaktadır. Bu iki ebeveynlik stilinden biri kardeşler arasındaki çatışmaya hiç müdahale etmeyen çatışmayı destekleyen ebeveynlik tipi, diğeri ise kardeşler arasındaki çatışmaya fazla müdahale eden çatışmadan kaçınan ebeveynlik tipidir. Her iki ebeveynlik stili de kardeş istismarı için bir risk faktörüdür. Çatışmayı destekleyen aileler çocukları arasındaki çatışmayı inkar ederek çatışma davranışının şiddet davranışına dönüşmesine neden olurlar. Çatışmadan kaçınan ebeveynler ise kardeşlerin etkili çatışma çözme becerileri geliştirmemesine neden olurlar. Aileler çocuklarına sürekli arabuluculuk yapmaktadır. Wiehe (1997), ailelerin istismar davranışının farkında olsa bile nasıl müdahale edileceğini bilmediklerini belirtmiştir.

Çatışma ve şiddet, çocuklarını istismar eden ebeveynlerin olduğu ailelerde görülen önemli bir özelliktir. Yapılan araştırmalarda eş şiddeti ve çocuk istismarı arasında ilişki belirtilmektedir. Diğer bir deyişle, çocuklar hem aile içi şiddete tanık olmakta hem de şiddeti doğrudan deneyimlemektedir (Belsky, 1980; Cicchetti ve Lynch, 1993; Cicchetti, Toth ve Maughan, 2000; Proctor, 2006). Aile içi şiddet arttıkça kardeş istismarı yaygınlığının arttığı çoğu araştırmacı tarafından belirtilmektedir. Anne-baba arasındaki şiddete tanık olan çocuklar bu şiddet davranışlarını kendilerinden küçük olan kardeşe uygulayabilmektedirler (Bank ve Kahn, 1982; Green, 1984; McLaurin, 2005; Meyers, 2014).

Kardeş istismarcılarının bireysel risk faktörleri incelendiğinde, bu kişilerin empatiden yoksun oldukları, genellikle alkol ve uyuşturucu kullandıkları, öfkelerini kontrol edemedikleri için dürtüsel davrandıkları belirtilmektedir (Caffaro, 2014; Caffaro ve Conn-Caffaro, 1998; Wiehe, 1997).

Özetle, alan yazınında kardeş istismarına neden olan mikrosistem risk faktörleri cinsiyet, yaş, aile içi şiddetin fazla olması, çocuğa yönelik şiddet davranışı, etkisiz ebeveynlik stilleri, ailelerin çocuklarının gelişimlerine uygun olmayan sorumluluk yüklemeleri ve ailelerin kardeşler arasında ayrımcılık yapmasıdır. Bu ailelerin stresli yaşam olayları deneyimledikleri ve bu olaylarla etkili baş edemedikleri bilinmektedir.

I.6.2. Eksosistem

Eksosistem, çocuğun yakın çevresini etkileyen resmi ve resmi olmayan sosyal yapılardır (Belsky, 1980). Eksosistemin sosyal yapıları, komşular, sosyal destek ağları, iş durumu, sosyoekonomik düzeyi içermektedir. Bronfenbrenner (1977) kuramında bu yapılar arasındaki ilişkinin insan gelişimi üzerine etkisine değinmekte ve bu sistemi de mezosistem olarak adlandırmaktadır. Cicchetti ve Lynch (1993), sosyal yapılar arasındaki ilişkinin çocuk istismarını etkileyeceğini belirtmiştir ve Bronfenbrenner (1977)'in kuramında bahsettiği mezosisteme eksosistem içinde yer vermiştir.

Çocuk istismarı ile ilişkili olan eksosistem yapılarından biri yoksulluktur. Yapılan araştırmalar sosyoekonomik düzey azaldıkça çocuk istismarının arttığını göstermektedir (Berger, 2004; Gil, 1970). Eksosistem ve mikrosistemin birbirini karşılıklı etkilediği bilinmektedir. Gelirin azalması ya da işsizlik gibi eksosistemde meydana gelen bir değişiklik, ailedeki stresi arttırarak mikrosistemi etkilemektedir. Ailedeki stres faktörlerinin artması da çocuk istismarının artmasına neden olmaktadır (Belsky, 1980; Cicchetti ve Lynch, 1993). Örneğin, Koenig, Ialongo, Wagner, Poduska ve Kellam (2002) tarafından yapılan çalışmada düşük sosyoekonomik düzey ile erken evlenme yaşı ilişkili bulunmuştur. Yaşı küçük olan anneler ise etkili ebeveynlik becerilerini kullanmamakta, diğer bir deyişle çocuklarını fiziksel ya da duygusal olarak istismar etmektedir.

Ailedeki stresi arttırarak dolaylı yoldan istismara neden olan diğer bir eksosistem risk faktörü işsizliktir. İşsizlik ile çocuk istismarının ilişkili olduğu yapılan araştırmalarda belirtilmektedir (Gil, 1970; Salzinger, Feldman, Stockhammer ve Hood, 2002; Wolfner ve Gelles, 1993)

Sosyal izolasyon ve komşular, komşuların sosyoekonomik düzeyi de istismarla ilişkili risk faktörlerindendir. Sosyal destek ağlarından yoksun olmak, komşuluk ilişkilerinin olmaması, stres zamanlarında ailenin yeteri kadar destek almamasına neden olmaktadır ve stresle etkili bir şekilde baş edemeyen ailelerde istismar yaygın olarak görülmektedir (Cicchetti ve Lynch, 1993; Drake ve Pandey, 1996). Coulton, Crampton, Irwin, Spilsbury ve Korbin (2007) tarafından yapılan derleme çalışmasında komşuların istismar davranışı için bir risk faktörü olduğu belirtilmiştir. Komşuların sosyoekonomik

düzeyi ile mahallede meydana gelen çocuk istismarı oranı arasında bir ilişki bulunmuştur. Coulton, Korbin ve Su (1999) tarafından yapılan çalışmada istismara neden olan bireysel risk faktörleri kontrol edildikten sonra bile komşuların sosyoekonomik düzeyinin istismar için bir risk faktörü olduğu belirtilmektedir.

Kardeş istismarı alan yazını incelendiğinde, sosyoekonomik düzey, anne-babanın iş durumuna göre kardeş istismarını inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak, çocuk istismarı ve ihmalinde risk faktörü olan bu değişkenlerin kardeş istismarı için de bir risk faktörü olabileceği düşünülmektedir.

I.6.3. Makrosistem

Ekolojik/Etkileşimsel Model’de makrosistem, ailelerde ve toplumlarda şiddeti tetikleyen kültürel değerler ve inançlar olarak tanımlanmaktadır. Medyada yer alan filmler ve televizyon programlarında şiddetin normal olarak kabul edilmesi ve sürekli şiddet içeren öğelere maruz kalmak makrosisteme ilişkin risk faktörleridir. Bir toplumun çocuğa attığı değer ve çocuk hakları ile ilgili kültürel birikimi de çocuk istismarı ile ilişkilidir. Makrosistemdeki herhangi bir değişiklik eksosistemi ve mikrosistemi de etkilemektedir. Şiddetin yaygın olduğu, çocuğun birey olarak görülmediği toplumlarda çocuk istismarının yaygın olarak görüleceği belirtilmektedir. Bu tür toplumlarda çocukların davranışlarını kontrol etmek amacıyla disiplin yöntemi olarak fiziksel cezanın kullanılması normal olarak kabul edilmektedir (Cicchetti ve Lynch, 1993; Kohrt, Kohrt, Waldman, Saltzman ve Carrion, 2004).

Kardeş istismarına neden olan makrosistem değişkenleri düşünüldüğünde, şiddetin yaygın olarak görüldüğü toplumlarda kardeş istismarı yaygınlığının daha fazla olacağı belirtilmektedir. Medya araçlarında maruz kalınan şiddet öğeleri de kardeş istismarını arttırmaktadır. Çocuklar medyada ya da mahallelerinde şiddet olayına maruz kaldıkça, bunu model olarak alıp kardeşlerine uygulamaktadır (Wiehe, 1997). Daha geniş bağlamda düşünüldüğünde, kardeşler arasındaki şiddetin normal sayıldığı toplumlarda kardeş istismarının yaygın olarak görülebileceği belirtilmektedir. Toplumumuzda da “Kardeş kardeşi bıçaklamış, sonra dönmüş kucaklamış.” gibi

atasözlerinde kardeşler arasındaki şiddetin normal olarak kabul edildiği görülmektedir (Kızıltepe ve Aksel, basımda).

I.6.4. Bireysel Gelişim

Bireysel gelişim, Belksy (1980) tarafından Ekolojik Kuram'ın içine dahil edilmiştir. Belsky (1980), bireysel gelişim düzeyinde ebeveynlerin kendi çocukluk deneyimlerinin incelenmesi gerektiğine vurgu yapar. Ekolojik/Etkileşimsel Model'in (Cicchetti ve Lynch, 1993) bireysel gelişim düzeyinde ise istismara maruz kalan bireylerin uyum ve yeterli özellikleri incelenmektedir.

İstismarın etkileri ile ilgili en iyi bilinen bireysel gelişim özelliklerinden biri bağlanmadır. Bakım veren ile güvenli bağlanma ilişkisinin oluşması çocukların yeterli göstermeleri gereken ilk gelişimsel görevdir. İstismar edilen çocukların istismar edilmeyen yaşlılarına göre daha güvensiz bağlandıkları belirtilmektedir. Bağlanma ilişkisinin kalitesi ile kendileri ve diğerleri için oluşturulan içsel temsiller bu bağlanma ilişkisinden etkilenmektedir. İçsel temsillerin de kişilerin ilişkilerini ve sonraki gelişim dönemlerindeki yeterliliklerini etkilediği bilinmektedir (Cicchetti ve Rogosch, 2002; Cicchetti ve Valentino, 2006). Lynch ve Cicchetti (2002) tarafından yapılan çalışmada deneyimlenen istismar sonucunda istismara uğrayan çocukların bakım verenleri ile güvensiz bağlanma geliştirdikleri ve daha fazla ayrılma anksiyetesi yaşadıkları bulunmuştur.

Benlik kavramı da başarılı bir bireysel gelişim için üzerinde durulan araştırma konularından biridir. İstismara uğrayan çocukların istismara uğramayan çocuklara göre benlik saygılarının daha az olduğu, kendilerine daha olumsuz değerler attettikleri ve kendilerini bir bütün ve sürekliliği olan birey olarak algılamakta sorun yaşadıkları görülmüştür (Cicchetti ve Lynch, 1993).

Bireysel gelişimin diğer önemli bir gelişimsel görevi etkili akran ilişkilerinin varlığıdır. Olumlu akran ve arkadaşlık ilişkileri istismar edilen çocuklar için önemli bir yere sahiptir. İstismar edilen çocuklar olumlu akran ilişkileri ile uyum ve yeterli sağlayabilmektedirler (Cicchetti ve Lynch, 1993; Dodge, Pettit ve Bates, 1994; Hildyard ve Wolfe, 2002). Bolger, Patterson ve Kupersmidt (1998) tarafından yapılan çalışmada

istismara uğrayan çocukların istismara uğramayan çocuklara göre akran ilişkilerinin daha zayıf olduğu, akranları tarafından daha az kabul edildikleri bulunmuştur.

Okula uyum ve akademik başarı da önemli bir yeterlik faktörüdür. İstismar edilen çocukların istismar edilmeyen akranlara göre daha düşük akademik başarıya sahip oldukları bilinmektedir. Etkili ve açık bir motivasyona sahip olan ve ev dışındaki ilk sosyal çevre olan okula başarılı bir şekilde uyum sağlayabilen çocuklar yeterli olarak değerlendirilmektedir (Cicchetti ve Lynch, 1993; Kurtz, Guadin, Howing ve Wodarski, 1993; Shank ve Cicchetti, 2001).

Kardeş istismarının kurbanı olan çocukların gelişimlerinin olumsuz etkilendiği görülmektedir. Kardeş istismarı kurbanlarının akademik başarıları ve benlik saygıları düşüktür, kişilerarası ilişkilerde sorun yaşamaktadırlar (Garey, 1999; Morrill-Richards, 2009). Kardeş istismarının bireysel gelişimi nasıl etkilediği sorusuna ilerleyen bölümlerde “Kardeş İstismarının Sonuçları”nda detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

Cicchetti ve Lynch (1993) Ekolojik/Etkileşimsel Model ile çocuklar, aileler ve toplumlar için toplumsal şiddet ve istismar arasındaki ilişkiye dikkat çekmiş, istismarın ve toplumsal şiddetin nedenleri ve gelişimsel sonuçları üzerinde durmuşlardır. Bu model yaşam boyu gelişim perspektifini temel alarak istismarın diğer gelişim dönemlerine olan etkilerini de açıklamaktadır. Tek bir neden yerine iç içe geçmiş ve birbiri ile etkileşimli sistemlerdeki birden çok faktör üzerinde durulmaktadır. Bir örnekle açıklamak gerekirse, makrosistem düzeyinde toplumsal şiddetin var olması, ailelerde istismar görülmesi için bir risk faktörüdür; ancak güvenli bağlanmanın olması, anne eğitiminin yüksek olması gibi mikrosistem faktörleri istismarı azaltıcı bir etkiye sahiptir. Ekolojik/etkileşimsel modeldeki bu sistemlerin işevuruk tanımlarının yapılması bu yapıların ölçülmesini ve araştırmacılar tarafından incelenmesini kolaylaştıracaktır. Araştırmacılar bu modelin toplumsal şiddeti ve istismarı önleme ve müdahale çalışmalarına katkı sağlayacağını düşünmektedirler.

1.7. Kardeş İstismarının Türleri

Kardeş istismarının fiziksel, duygusal ve cinsel olmak üzere üç türü bulunmaktadır (Wiehe, 1997, 1998). Aşağıda bu üç tür açıklanmaktadır.

1.7.1. Fiziksel Kardeş İstismarı

Fiziksel kardeş istismarı, bir kardeşin diğer kardeşe fiziksel olarak kaza dışı zarar vermesidir. Kardeşler muhtemelen oyun sırasında kazara birbirini yaralamış olabilirler. Ancak bu kazara meydana gelen yaralama davranışı istismar olarak değerlendirilmemektedir (Wiehe, 1997, 1998). Fiziksel kardeş istismarı, bir kardeşte güvensiz, yenilmiş hissini uyandırmak için genellikle büyük kardeşin güç ve kontrol ihtiyacını karşılayacak fiziksel olarak zarar verme davranışlarıdır (Caffaro ve Conn-Caffaro, 1998).

Fiziksel kardeş istismarının davranışları oldukça çeşitlidir. Genellikle kardeşi tokatlama, tekmeleme, itme, yaralama ve ısırma şeklinde görülmektedir. Nadir de olsa kardeşi silah ya da bıçak gibi bir alet kullanarak yaralama şeklinde de görülebilmektedir (Wiehe, 1997, 1998).

Akduman (2010) tarafından yapılan çalışmada, okul öncesi dönem çocuklarının %30'unun kardeşine sopa ya da terlik benzeri bir alet ile şiddet davranışında bulundukları belirtilmiştir. Üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada kurbanların %3.4'ü bıçak ya da silah ile istismarcı kardeşleri tarafından tehdit edildiklerini belirtmiştir (Goodwin ve Roscoe, 1990).

Görüldüğü üzere, fiziksel kardeş istismarının oyun sırasında meydana gelen kazalardan ayırt edilmesi önemlidir. Yaralanma davranışının niyeti sorgulanmalıdır.

1.7.2. Psikolojik Kardeş İstismarı

Kardeş istismarı türleri arasında en zor tanımlanan istismar türü psikolojik kardeş istismarıdır; bu nedenle aileler tarafından sıklıkla kardeş rekabeti ile karıştırılıp müdahale edilmemektedir (Caffaro, 2014). Diğer istismar türleri ile karşılaştırıldığında en yaygın istismar türünün psikolojik kardeş istismarı olduğu düşünülmektedir (Whipple ve Finton, 1995; Wiehe, 1997). Psikolojik kardeş istismarında davranışın yoğunluğuna ve sürekliliğine dikkat etmek gerekir (Whipple ve Finton, 1995).

Psikolojik kardeş istismarı davranışları arasında diğer kardeşi aşağılama, küçük düşürme, alay etme, kardeşin eşyalarını kırma ya da zarar verme ve zarar vermekle

tehdit etme sıklıkla görülmektedir (Wiehe, 1997, 1998). Türkiye’de bu konu hakkında yapılan bir çalışma olmamasına rağmen abinin flört, giyim gibi konularda kız kardeşler üzerindeki baskı ve kontrolü de psikolojik kardeş istismarı olarak değerlendirilebilir.

Kısaca, aileler tarafından sıklıkla kardeş rekabeti ile karıştırıldığından, ailelerin müdahale etmesi ve durdurması oldukça güçtür. Ancak kardeş istismarı türleri arasında en yıkıcı zararın psikolojik kardeş istismarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

1.7.3. Cinsel Kardeş İstismarı

Bireylerin cinsel gelişimine uygun olarak ergenlik gibi bazı gelişim dönemlerinde keşif davranışlarında bulunduğu ve cinsel merak içinde oldukları bilinmektedir. Cinsel kardeş istismarı ise cinsel merak ile açıklanamayan ve kardeşler arasındaki yaşa uygun olmayan davranışlardır (Caffaro ve Conn-Caffaro 1998). Diğer kardeş istismarı türlerinden farklı olarak, cinsel istismarın tek bir kez gerçekleşmesi cinsel kardeş istismarı olarak adlandırılmaktadır. Bu istismar türünde süreklilik kriteri aranmamaktadır (Connelly, 2000; Lored, 1982).

Aile içi cinsel istismar türleri arasında kardeş cinsel istismarının en yaygın olarak görüldüğü belirtilmektedir (Kreinert ve Walsh, 2011; Lored, 1982). Alan yazınında cinsel kardeş istismarı ile kardeş ensesti terimleri birbiri yerine kullanılmaktadır (Kızıltepe ve Aksel, basımda). Ancak mevcut çalışmada dil bütünlüğünü sağlamak amacıyla cinsel kardeş istismarı terimi tercih edilmiştir.

Cinsel istismar denilince akla genellikle cinsel birliktelik gelmektedir. Oysaki rahatsız edici bir bakış, porno izlemeye zorlamak, fotoğraflarını çekmek de cinsel kardeş istismarı sayılmaktadır (Connelly, 2000; Lored, 1982). Yaş arttıkça cinsel kardeş istismarı davranışının türü de değişmektedir. Daha küçük yaşta çocuklar genellikle kendi genital bölgelerini teşhir ederken, daha büyük yaşta çocuklar küçük yaşta kardeşlerini cinsel birlikteliğe zorlamaktadırlar (Connelly, 2000).

Alan yazını incelendiğinde, cinsel kardeş istismarının ihmal edildiği, baba kız arasındaki cinsel istismar çalışmalarının sıklıkla vurgulandığı görülmektedir. Rudd ve Herzberger (1999) tarafından yapılan çalışmada öz baba, üvey baba ve kardeşleri tarafından cinsel istismara uğrayan üç grup karşılaştırılmıştır. Öz baba ve üvey babalarla

karşılaştırıldığında kardeşleri tarafından cinsel istismara uğrayan grupta cinsel birleşme daha fazladır. Benzer şekilde bu ailelerde daha fazla sayıda kardeş vardır ve alkol bağımlılığı daha yaygındır. Kardeş cinsel istismarı ile baba kız arasındaki istismar davranışını karşılaştıran çalışmalarda, yaygınlığı, istismarın sonuçları ve ailelerin özellikleri bakımından iki istismar türünün oldukça benzer özellikler taşıdığı, bu nedenle ihmal edilen kardeş cinsel istismarı alanında daha fazla araştırma yapılmasının gerekli olduğu belirtilmektedir (Cyr, Wright, McDuff ve Perron, 2002; Rudd ve Herzberger, 1999).

1.8. Kardeş İstismarı Yaygınlığı

Alan yazınında kardeş istismarının yaygınlığı ile ilgili çelişkili sonuçlar yer almasına rağmen, kardeş istismarının en yaygın aile içi şiddet türü olduğu belirtilmektedir (Kiselica ve Morril-Richards, 2007; Wallace, 2008). Tucker ve arkadaşları (2013) tarafından yapılan çalışmada kardeş istismarı kurbanı olma yaygınlığı %37.6 olarak belirlenmiştir. Üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada katılımcıların %60'ı çocukluk dönemi kardeş ilişkilerinde kurban ya da istismarcı olduklarını belirtmişlerdir. Arkadaş tarafından kurban olma ile kardeş tarafından kurban olmayı karşılaştıran bir çalışmada, kardeş istismarı kurbanı olmanın arkadaş istismarı kurbanı olmaya göre daha yaygın olduğu bulunmuştur (Finkelhor, 2008; Tucker, Finkelhor, Turner ve Shattuck, 2014).

Finkelhor (1980) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada cinsel kardeş istismarının yaygınlığı belirlenmiştir. Kadınların %15'i erkeklerin ise %10'u cinsel kardeş istismarı kurbanı olduklarını belirtmişlerdir. Başka bir çalışmada 18 yaş altındakilerin cinsel istismarına uğrayan kurbanların yarısı, istismarcılarının kardeşleri olduğunu bildirmişlerdir (Shaw, Lewis, Loeb, Rosado ve Rodriguez, 2000). Üniversite öğrencileri ile yapılan başka bir çalışmada katılımcıların %7.4'ü kardeşleri ile cinsel aktivitede bulunduklarını belirtmiştir (Hardy, 2001).

Yapılan çalışmalarda kardeş istismarı yaygınlığının yaşla beraber azaldığı belirtilmiştir (Cicirelli, 1995; Goodwin ve Roscoe, 1990). Tucker ve arkadaşları (2013) tarafından yapılan çalışmada, kardeş istismarı kurbanı olma en yaygın olarak 2 ile 9 yaş

arasında görülmektedir. Yaş arttıkça kurban olma yaygınlığı da azalmaktadır; ancak Cicirelli (1995) yaşla beraber istismar davranışının azalmadığını, tür değiştirerek fiziksel istismar davranışının yerini psikolojik istismara bıraktığını belirtmiştir.

Rapoza ve arkadaşları (2010) kardeş istismarı yaygınlığını etnik gruplar arasında karşılaştırmışlardır. Avrupa kökenli Amerikalılar da cinsel kardeş istismarı yaygın olarak görülürken, Asya kökenli Amerikalılar ise fiziksel kardeş istismarını daha yaygın olarak belirtmişlerdir.

Özetle, alan yazınında pek çok çalışma kardeş istismarı yaygınlığının oldukça yüksek olduğunu belirtmektedir. Cinsiyet, yaş ve etnik gruplara göre yaygınlık oranı değişmektedir. Araştırmalarda fiziksel ve cinsel kardeş istismarı yaygınlığı üzerine odaklanılmaktadır. Duygusal istismar, diğer istismar türlerine eşlik ettiği için yaygınlık olarak ayrıca belirtilmemektedir. Ayrıca alan yazınında bazen kardeş istismarı yaygınlığı ile kardeş çatışması yaygınlığının bir arada verildiği görülmektedir. Kardeş istismarı yaygınlığını özetleyen bir çalışmada kardeşler arasındaki zorbalık ve saldırganlık araştırmalarına da yer verilmiş ve kardeş istismarı oranının %88.8'lere kadar vardığı belirtilmiştir (McLaurin, 2005). Sonuç olarak alan yazınında kardeş istismarı kriterlerinin kullanıldığı çalışmalarda, fiziksel kardeş istismarı yaygınlığının %20 ile %45.6 arasında değiştiği bulunmuştur. Cinsel kardeş istismarı yaygınlığının ise %2 ile %25 arasında değiştiği tahmin edilmektedir.

1.9. Kardeş İstismarının Sonuçları

Alan yazın incelendiğinde, kardeş istismarının kurbanlar üzerinde fiziksel ve psikolojik sonuçları olduğu görülmektedir. Fiziksel sonuçlar, kurbanın maruz kaldığı fiziksel ve cinsel istismar sonrası acı, fiziksel yaralanma ve ağrı duymasıdır (Connelly, 2000). Johnstone ve Marcinak (1997) tarafından yapılan vaka çalışmasında üvey ablasının defalarca fiziksel istismarına maruz kalan küçük kız kardeşin yaralama, fiziksel ağrı nedeniyle acile başvurduğu, bu fiziksel ağrıların sonucunda istismara maruz kaldığının belirlenmiştir.

Çocukluk döneminde meydana gelen kardeş istismarının uzun dönem süren yıkıcı etkileri bulunmaktadır. Kurbanlar deneyimlenen istismardan sonra kendilerini

suçlamaktadır ve özgüvenleri düşmektedir (Laviola, 1989; Laviola, 1992; Morrill-Richards, 2009; Morrill-Richards ve Leierer, 2010). Alan yazınında kurbanların travma sonrası stres bozukluğu, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı ve intihar riski taşıdıkları belirtilmektedir (Aktepe ve Kocaman, 2013; Connelly, 2000; Finkelhor, Turner, Ormrod, 2006; Wiehe, 1997). McLaurin (2005) tarafından kurbanlarla yapılan çalışmada, kardeş istismarına çocukluk döneminde maruz kalan kurbanların, yetişkinlik döneminde yeme bozukluğu, anksiyete ve depresyon gibi psikopatoloji geliştirdikleri bulunmuştur. Kardeş istismarı kurbanlarının çocukluk dönemi istismarından sonra madde kullanmaya başladıkları ve daha fazla risk alma davranışı gösterdikleri de gözlenmiştir (Button ve Gealt, 2010).

Kardeşleri tarafından erken yaşta istismar kurbanı olan çocukların daha sonraki yakın ilişkileri de olumsuz olarak etkilenmektedir. Kardeş istismarı kurbanları diğer kişilerle olan ilişkilerinde sorun yaşamaktadırlar. Morrill-Richards (2009) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada, katılımcılar ilişkilerinde kendilerini yeterli olarak algılamamaktadırlar. Her iki cinsle yakın ilişki kurmakta sıkıntı yaşamaktadırlar. Diğer kişilerle arkadaşlık ilişkisi kurarken dahi şüpheli ve nefret dolu olabilmektedirler (Wiehe, 1997) Cinsel istismar mağdurları ise evlenmek, flörtleri ya da eşleri ile cinsel ilişkiye girmek ve çocuk sahibi olmak istememektedir (Connelly, 2000; Daie, Wilztum ve Eleff, 1989).

Kardeş istismarının belki de en önemli sonuçlarından biri, çocukluk döneminde maruz kalınan kardeş istismarının sonraki kurban olma durumu ile ilişkili olmasıdır. Erken yaşta maruz kalınan istismar, şiddetin normal ve olağan bir davranış olduğu algısı yaratmakta ve kurbanların yardım aramamasına neden olmaktadır. Kardeş istismarı kurbanları, akranları, flörtleri ya da eşlerinin şiddet davranışlarına maruz kalmaktadırlar (Carlson ve ark., 2006; Celbis ve ark., 2006; McLaurin, 2005; Noland ve ark., 2004; Simonelli ve ark., 2002; Tucker ve ark., 2014).

Görüldüğü üzere, kardeş istismarının kurban üzerinde kısa ve uzun dönem olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Bu nedenle kardeş istismarını önlemek ve müdahale etmek oldukça önemlidir. Alan yazınında yer alan kardeş istismarını önleme ve müdahale çalışmaları bir sonraki bölümde sunulmaktadır.

I.10. Kardeş İstismarını Önleme ve Müdahale Çalışmaları

Alan yazını incelendiğinde kardeş istismarını önlemeye ya da müdahale etmeye yönelik herhangi bir programa rastlanmamıştır. Kardeş ilişkilerini ve ebeveyn-çocuk ilişkilerini destekleyen müdahale programlarının, kardeş istismarı için risk faktörü olarak sayılan alkol madde kullanımı, suç davranışı gibi davranışları azalttığı, koruyucu faktör olarak kardeş ilişkilerini desteklediği, etkili ebeveynlik stillerini öğrettiği, fiziksel ve eleştirel disiplin yöntemlerinin yerine olumlu stratejileri arttırdığı bilinmektedir (Caffaro, 2014).

Wiehe (1997) tarafından kardeş istismarı kurbanları ile yapılan çalışmada, kurbanlardan kardeş istismarını önlemek için öneriler sunmaları istenmiştir. Araştırmacı tarafından bu öneriler derlenmiş ve 8 başlık altında toplanmıştır: 1) Aile içindeki farkındalığı arttırmak, 2) Çocukları dinlemek ve onlara güvendiğini belli etmek, 3) Ebeveynlerin yokluğunda onlara iyi bir denetim sağlayabilmek, 4) Cinselliği tabu olmaktan çıkararak ev içinde konuşabilmek, 5) Çocukları kendi bedenleri hakkında söz sahibi olması için cesaretlendirmek, 6) Kardeş istismarı meydana geldiğinde yardım arayabilmek, 7) Aile içinde çocukların tanık olduğu şiddet davranışını ortadan kaldırmak, 8) Olumlu kardeş ilişkilerini ödüllendirmek. Ayrıca, Wiehe (1997) filmler, hikaye kitapları, videolar gibi mevcut olan bazı istismar önleme programlarının içine kardeş istismarı ile ilgili bölümler eklemeyi önermiştir.

İstismar edilen çocuğu evden kuruma almak kardeş istismarını sonlandırmanın yollarından biridir. Bir diğer müdahale yöntemi ise istismar eden kardeşi evden uzaklaştırmaktır. Böylelikle, hem kurbanın yeniden istismar edilmeyeceği hem de diğer kardeşlerin istismar edilme riskinin ortadan kalkacağı düşünülmektedir (Wallace, 2008). Kardeş istismarını önlemek için sunulan bu önerilere rağmen, ne yazık ki bu önerilerin etkililiğini değerlendiren mevcut bir çalışma bulunmamaktadır.

1.11. KARDEŞ İSTİSMARI İLE İLGİLİ YURTDIŞINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Kardeş istismarı ile ilgili yurtdışı yazını incelendiğinde, bu çalışmaların 4 başlık altında toplanabildiği görülmektedir: 1) Kardeş istismarının yaygınlığını belirten çalışmalar, 2) Kardeş istismarının risk faktörlerinin belirlenmesine yönelik çalışmalar, 3) Kardeş istismarı ve yeniden kurban olma ilişkisini araştıran çalışmalar, 4) Kardeş istismarı ve sonraki psikopatoloji arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar.

Kardeş istismarı ile ilgili yurtdışında yapılan çalışmaların öncüsü Suzanne Steinmetz'dir. 1977 yılında yürüttüğü çalışmada 57 ailenin bir hafta boyunca kardeşler arasındaki şiddet sıklığını ve tipini bir deftere kaydetmesini istemiştir. Elde edilen kayıtlara göre bir hafta boyunca 131 kardeş çatışması meydana gelmiştir (akt., McLaurin, 2005). Steinmetz (1977; akt., McLaurin, 2005) üniversite örneklemi ile aynı yıl yaptığı çalışmada kardeşlerin %72'sinin aralarındaki sorunları çözmek için fiziksel şiddete başvurduğunu bulmuştur. Bu oran aile-çocuk ya da evlilik şiddeti oranlarından daha yüksektir.

Tucker ve arkadaşları (2013) tarafından yapılan çalışmada son bir yıl içinde bir kardeş tarafından kurban olma durumunun yaygınlığı belirlenmiştir. Örneklem 1705 katılımcıdan oluşmaktadır. Tüm örnekleme bir kardeşi tarafından yoğun bir şiddete maruz kalanların oranı %37.6'dır. Kardeşlerin yaşı azaldıkça yaygınlık oranı da artmaktadır.

Kardeş istismarı çalışmalarında cinsiyetin rolüne dair çelişkili sonuçlar yer almaktadır. Son yapılan çalışmalardan birinde cinsiyete göre kardeş istismarı kurbanı olmak arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. 19-59 yaşları arasında üniversite öğrencilerinin katıldığı çalışmada duygusal ve fiziksel istismar oranlarının cinsiyete göre değişmediği bulunmuştur. Ancak, kadınların erkeklere göre kardeşleri tarafından cinsel olarak daha fazla istismar edildikleri görülmüştür (Morrell ve Bachman, 2013).

Kardeş istismarının risk faktörlerini inceleyen çalışmalarda hem istismarcı hem de kurbanı inceleyen çalışmalar dikkat çekmektedir. Green (1984) kendilerinden daha küçük kardeşlerini ciddi şekilde yaralayan 5 istismarcı kardeşin vaka çalışmasında

birkaç ortak risk faktörü üzerine durmaktadır. İstismarcılar da ebeveynleri tarafından istismar edilmiştir ve aileleri kriz dönemlerinden geçmektedir. İstismarcı kardeşler, aileleri tarafından kurban olan kardeşe aşırı ilgi ve bakım verildiğini iddia etmişlerdir, diğer bir deyişle ailelerinin ayrımcılık yaptıklarını belirtmişlerdir. İstismarcı kardeşler, yakın bir zamanda baba ya da bakım veren kaybını deneyimlemişler ve annelerini uzak ya da soğuk olarak değerlendirmişlerdir.

Smith ve Israel (1987) tarafından yapılan çalışmada kardeş istismarına neden olan aileye ilişkin risk faktörleri incelenmiştir. Kardeş cinsel istismarının gerçekleştiği 25 ailenin incelendiği çalışmada aileler ya fiziksel ya da duygusal olarak uzaktırlar. Bazı vakalarda baba-kız cinsel istismarı da görülmektedir. Anne ya da babaların %72'sinin çocukluklarında cinsel olarak istismar edildikleri gözlenmiştir.

Simonelli ve arkadaşları (2002) tarafından yapılan çalışmada kardeş istismarı kurbanı olan kadın ve erkek katılımcıların flörtleri tarafından şiddete maruz kaldığı bulunmuştur. Aile içi şiddet de flört şiddetinin yordayıcısıdır. Bulgulara göre ebeveynleri tarafından istismar edilme durumunda olduğu gibi, kardeş tarafından istismar edilmek de istismar döngüsüne sebep olmaktadır.

Üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada ise ergenlik dönemindeki kardeş şiddetine maruz kalmanın flört şiddetine maruz kalmak ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Erkekler kadınlardan daha fazla kardeş şiddetine maruz kaldığını belirtmesine rağmen, kadınlar erkeklere göre flörtleri tarafından daha fazla şiddet görmektedirler (Noland ve ark., 2004).

Yukarıda kardeş istismarı ve yeniden kurban olma arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarda, bir kardeş tarafında istismar edilmenin diğer şiddet olaylarında kurban olmak ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu sonuç da bireylerin yaşam boyu şiddet döngüsünün hedefi olmasına neden olmaktadır. Çocukluk döneminde deneyimlenen istismar, daha sonraki akran, flört ya da eş şiddeti ile ilişkilidir.

Kardeş istismarının sonuçlarını inceleyen çalışmalar, kardeş istismarı kurbanlarının deneyimlediği kısa ve uzun süreli fiziksel ve psikolojik etkilerine odaklanmaktadır. İstismarın kısa dönem sonuçları acı ve fiziksel ağrıdır. Uzun dönem sonuçları benlik saygısında azalma, travma sonrası stres bozukluğu, depresyon gibi yıkıcı psikolojik rahatsızlıklardır.

Johnstone ve Marcinak (1997) tarafından yapılan vaka çalışmasında 17 yaşında acı ve ağrı şikayetleri ile hastaneye başvuran kadının üvey ablası tarafından defalarca fiziksel istismara uğradığı belirtilmiştir. Her seferinde istismar davranışının şiddeti giderek artmıştır. Şimdiye kadar herhangi bir yere şikayet etmeyen vaka sadece ağrı ve acı şikayetleri ile hastaneye başvurduğunda istismar davranışı ortaya çıkmıştır.

Morrill-Richards (2009) tarafından yapılan tez çalışmasında ise kardeş istismarı ile üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve kişilerarası yeterliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Kardeş istismarı ve istismarcılarının benlik saygısı ve kişilerarası yeterlik puanları anlamlı derecede düşüktür. Morrill-Richards ve Leierer (2010) tarafından yapılan çalışmada da benzer sonuçlar görülmektedir. Kardeş istismarı kurbanı ya da istismarcısı olmak psikolojik iyi oluş ile negatif olarak ilişkilidir. Diğer bir deyişle, kardeş istismarı sadece kurbanların değil istismarcıların ruh sağlığını da olumsuz etkilemektedir.

McLaurin (2005) tarafından kurbanlarla yapılan vaka çalışmasında, kurbanlar ailelerini duygusal olarak erişilemez olarak tanımlanmaktadır. Bu ailelerde aile içi şiddet yaygın olarak görüldüğü belirtilmektedir. Aynı çalışmada, kardeş istismarı ile psikopatoloji arasındaki ilişki incelendiğinde ise kurbanların yeme bozukluğu, intihar girişimi ve depresyon gibi nedenlerle hastaneye başvurdıkları bulunmuştur.

Garey (1999) tarafından yetişkinlerle yapılan çalışmada ise duygusal ve fiziksel kardeş istismarının uzun dönem sonuçları incelenmiştir. Bir kardeşi tarafından duygusal ve fiziksel istismara maruz kalan kişilerin istismar deneyimlemeyenlere göre benlik değerleri daha düşük bulunmuştur. Ayrıca istismarcı kardeşlerin de kurbanlara göre daha düşük oranda suçluluk duydukları belirtilmektedir.

Yurtdışında yapılan çalışmalar incelendiğinde, istismar alan yazınından bilindiği gibi kardeş istismarının da çoklu nedenleri bulunmaktadır. Ancak bu nedenlere dair bilgilerin çoğu vaka çalışmalarından gelmektedir. Kurbanların depresyon, anksiyete ve yeme bozukluğu gibi psikolojik problemlerle karşı karşıya olduğu görülmektedir. Bir sonraki bölümde Türkiye’de kardeş istismarı ile ilgili yapılan çalışmalara değinilmiştir.

I.12. KARDEŞ İSTİSMARI İLE İLGİLİ TÜRKİYE’DE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Türkiye’de kardeş istismarı ile ilgili alan yazın incelendiğinde bu çalışmaların oldukça sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili üçü vaka çalışması olmak üzere toplam dört çalışmaya erişilmiştir.

Celbis ve arkadaşları (2006) tarafından yapılan vaka çalışmasında 9 yaşından beri hem abisinin hem de babasının cinsel istismarına maruz kalan bir kurban rapor edilmektedir. Kurban, önce kendisinden 7 yaş büyük abisi tarafından 2 yıl boyunca, abisi evi terk edene kadar cinsel istismara uğramıştır. Daha sonra babası tarafından istismara uğrayan kurban kürtaj olmuş; ancak kürtajdan sonra da istismar devam etmiştir. Kurban evlenmek için evi terk edene kadar istismar sürmüştür.

Aktepe ve Kocaman (2013) tarafından yapılan çalışmada hamilelik ile sonuçlanan iki kardeş istismarı vakası incelenmektedir. Vakalardan birincisi öz ağabeyi tarafından istismar edilmiş, hamile kaldığı anlaşıncı da kürtaj olmuştur. İkinci vaka ise kendisinden küçük erkek kardeşinin cinsel istismarına defalarca maruz kalmıştır. Hamile kaldıktan sonra bebeğini doğuran vaka ailesi tarafından reddedilmiş ve uzak bir akrabasının yanına gönderilmiştir. Her iki vakada da majör depresyon, kendine zarar verme davranışları ya da intihar girişimi gibi ciddi psikolojik rahatsızlıklar görülmüştür.

Özmen, Demirci, Öztop ve Doğan (2015) tarafından yapılan vaka çalışmasında ise bir ablanın kendisinden küçük erkek kardeşini cinsel olarak istismar ettiği belirtilmektedir. İstismarcıların çoğunlukla baba ya da abi olarak düşünüldüğü yaygın kanının aksine, ev içindeki, çocuğun çevresindeki herhangi bir bireyin istismarı gerçekleştirebileceğini göstermesi açısından bu çalışma önem taşımaktadır.

Akduman (2010) tarafından yapılan betimsel türdeki çalışmanın amacı okul öncesi dönem çocuklarında kardeş istismarının yaygınlığını, türlerini ve nedenlerini incelemektir. Bu nedenle araştırmacı tarafından oluşturulan anket formu kullanılarak 202 anne ile görüşülmüştür. Araştırmanın sonuçlarına göre daha büyük kardeşler küçük kardeşlerini istismar etmektedir. Fiziksel istismar oranı %83.2 iken duygusal istismar oranı %79.3 olarak belirtilmektedir. Kardeşler genellikle hemcinslerine zarar verici davranışlarda bulunmaktadır. Büyük kardeş genellikle kardeş kıskançlığı ya da rekabeti

nedeniyle kardeşini istismar etmektedir. Anneler ise istismar davranışına çocuklarına ceza vererek müdahale etmektedirler.

Hem Türkiye hem de yurtdışı alan yazını incelendiğinde, kardeş istismarı ile ilgili çalışmaların oldukça sınırlı olduğu, mevcut çalışma bulgularının ise çelişkili olduğu görülmektedir. Kardeş istismarının risk faktörlerini açıklamaya çalışan çalışmaların sıklıkla sadece birkaç risk faktörünü ele aldığı görülmektedir. Yurtiçi alan yazını incelendiğinde yapılan çalışmaların çoğunun vaka çalışması olduğu, betimsel türde sadece bir çalışma olduğu görülmektedir. Var olan çalışmanın ise kardeş istismarı ile kardeş çatışması arasında ayırım yapmadığı görülmektedir. Bu nedenle alan yazınımızda kardeş istismarını yaygınlığı ve risk faktörlerinin incelenmesi, gerekli önlemlerin alınması açısından önemlidir. Bu araştırmanın amacı da ülkemizde kardeş istismarı yaygınlığını belirlemek ve Ekolojik/Etkileşimsel Model (Cicchetti ve Lynch, 1993) kapsamında risk faktörlerini incelemektir.

II. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, amacı, araştırma soruları, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve araştırmanın uygulanmasına dair bilgiler verilecektir.

II.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ortaokul ve liseye devam eden 12-18 yaş arası ergenlerin deneyimledikleri kardeş istismarını, kardeş istismarının risk ve koruyucu faktörlerini ve kardeş istismarının gelişimsel sonuçlarını anlamayı amaçlayan betimsel bir araştırmadır. Kesitsel bir desen kullanılmıştır ve araştırmanın modeli ilişkisel tarama modelidir (Karasar, 2005).

II.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın iki temel amacı bulunmaktadır. Birincisi Türk örnekleme kardeş istismarı yaygınlığını incelemektir. İkincisi, kardeş istismarına neden olan bireye, aileye ve çevreye dair değişkenleri belirlemektir. Bu nedenle hem kurbanlar hem de istismarcılar için risk ve koruyucu faktörlerin belirlenmesi hedeflenmektedir. Bu araştırma ile kardeş istismarına neden olan bireysel özellikler ile aile özellikleri ve sosyoekonomik düzey arasındaki etkileşimler ve bu etkileşimlerin ilişkisini anlamak amaçlanmaktadır.

1. İzmir’de kardeş istismarı yaygınlığı nedir?

1.1. Duyusal ve fiziksel kardeş istismarı yaygınlığı nedir?

2. Kardeş istismarı kurban ve istismarcılarının cinsiyet ve yaş dağılımları nelerdir?

3. Bireysel özellikler bakımından kardeş istismarı kurbanı olma puanı farklılaşmakta mıdır?

3.1. Cinsiyete göre kardeş istismarı kurbanı olma puanı farklılaşmakta mıdır?

3.2. Yaşa göre kurban olma puanı farklılaşmakta mıdır?

4. Ailelerin yapısal özellikleri bakımından kardeş istismarı kurbanı olma puanı farklılaşmakta mıdır?

4.1. Anne ve babanın eğitim düzeyine göre kardeş istismarı kurbanı olma puanı farklılaşmakta mıdır?

4.2. Anne ve babanın işine göre kardeş istismarı kurbanı olma puanı farklılaşmakta mıdır?

4.3. Kardeş sayısı ile kardeş istismarı kurbanı olma puanı ilişkili midir?

4.4. Doğum sırası ile kardeş istismarı kurbanı olma puanı ilişkili midir?

4.5. Aile yapısı bakımından (evli, boşanmış, ayrı yaşıyorlar) kardeş istismarı kurbanı olma puanı farklılaşmakta mıdır?

4.6. Aile tipine göre (geniş aile, çekirdek aile) kardeş istismarı kurbanı olma puanı farklılaşmakta mıdır?

5. Ailelerin işlevsel özellikleri bakımından kardeş istismarı kurbanı olma puanı farklılaşmakta mıdır?

5.1. Çocukların tanık oldukları anne-baba arasındaki şiddet ile kardeş istismarı kurbanı olma puanı ilişkili midir?

5.2. Çocuklara anne ve babaları tarafından uygulanan şiddet davranışı ile kardeş istismarı kurbanı olma puanı ilişkili midir?

5.3. Çocukların deneyimledikleri stresli yaşam olayları ile kardeş istismarı kurbanı olma puanı ilişkili midir?

5.4. Çocukların kardeşler arasındaki ayrımcılığı ile kardeş istismarı kurbanı olma puanı ilişkili midir?

5.5. Kardeş bakımı gibi ailelerin çocuklarının gelişimlerine uygun olmayan sorumluluk yüklemeleri ile kardeş istismarı kurbanı olma puanı farklılaşmakta mıdır?

5.6. Ailelerin çocuklarının çatışmalarına verdikleri tepkiye göre kardeş istismarı kurbanı olma puanı farklılaşmakta mıdır?

6. Sosyoekonomik düzey bakımından kardeş istismarı kurbanı olma puanı farklılaşmakta mıdır?

7. Akademik not ortalaması ile kardeş istismarı kurbanı olma puanı ilişkili midir?

8. Benlik saygısı ile kardeş istismarı kurbanı olma puanı ilişkili midir?

9. Mikrosistem ve eksosistem değişkenleri kardeş istismarı kurbanı olma puanını yordamakta mıdır?
10. Bireysel özellikler bakımından kardeş istismarcısı olma puanı farklılaşmakta mıdır?
 - 10.1. Cinsiyete göre kardeş istismarcısı olma puanı farklılaşmakta mıdır?
 - 10.2. Yaşa göre kardeş istismarcısı olma puanı farklılaşmakta mıdır?
11. Ailelerin yapısal özellikleri bakımından kardeş istismarcısı olma puanı farklılaşmakta mıdır?
 - 11.1. Anne ve babanın eğitim düzeyine göre kardeş istismarcısı olma puanı farklılaşmakta mıdır?
 - 11.2. Anne ve babanın işine göre kardeş istismarcısı olma puanı farklılaşmakta mıdır?
 - 11.3. Kardeş sayısı ile kardeş istismarcısı olma puanı ilişkili midir?
 - 11.4. Doğum sırası ile kardeş istismarcısı olma puanı ilişkili midir?
 - 11.5. Aile yapısı bakımından (evli, boşanmış, ayrı yaşıyorlar) kardeş istismarcısı olma puanı farklılaşmakta mıdır?
 - 11.6. Aile tipine göre (geniş aile, çekirdek aile) kardeş istismarcısı olma puanı farklılaşmakta mıdır?
12. Ailelerin işlevsel özellikleri bakımından kardeş istismarcısı olma puanı farklılaşmakta mıdır?
 - 12.1. Çocukların tanık oldukları anne-baba arasındaki şiddet ile kardeş istismarcısı olma puanı ilişkili midir?
 - 12.2. Çocuklara anne ve babaları tarafından uygulanan istismar davranışı ile kardeş istismarcısı olma puanı ilişkili midir?
 - 12.3. Çocukların deneyimledikleri stresli yaşam olayları ile kardeş istismarcısı olma puanı ilişkili midir?
 - 12.4. Çocukların kardeşler arasındaki ayrımcılığı ile kardeş istismarcısı olma puanı ilişkili midir?
 - 12.5. Kardeş bakımı gibi ailelerin çocuklarının gelişimlerine uygun olmayan sorumluluk yüklemeleri ile kardeş istismarcısı olma puanı farklılaşmakta mıdır?
 - 12.6. Ailelerin çocuklarının çatışmalarına verdikleri tepkiye göre kardeş istismarcısı olma puanı farklılaşmakta mıdır?

- 13.Sosyoekonomik düzey bakımından kardeş istismarcısı olma puanı farklılaşmakta mıdır?
- 14.Akademik not ortalaması ile kardeş istismarcısı olma puanı ilişkili midir?
15. Benlik saygısı ile kardeş istismarcısı olma puanı ilişkili midir?
- 16.Mikrosistem ve eksosistem değişkenleri kardeş istismarcısı olma puanını yordamakta mıdır?

II.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ortaokulların 7 ve 8. sınıf öğrencileri ile liselerin 1. 2 ve 3. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın evrenini temsil etmesi bakımından İzmir'in farklı sosyoekonomik düzeyindeki mahallelerinde bulunan okullar belirlenmiştir. Belirlenen okulların sosyoekonomik düzeyi doğru temsil etmesi açısından rehber öğretmenler ve okul müdürleri ile görüşülmüştür. Okulardaki sınıflar seçkisiz atama yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırmaya bu sınıflardaki toplam 1249 öğrenci katılmıştır; ancak boş ya da gelişigüzel doldurulan 144 anket uygulamadan çıkarılmıştır. Bu nedenle 1105 katılımcı (589 kadın) bu araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Örneklemin yaş dağılımı 12 ve 18 yaşları (*Ort.* = 14.54, *SS* = 1.46) arasında değişmektedir. Katılımcıların yarısı ortaokula (*n*=553), yarısı liseye devam eden (*n*=552) öğrencilerdir. Katılımcıların çoğunluğu (%90) çekirdek ailesi ile yaşamaktadır ve anne-babası beraberdir (%93).

II.4. Araştırmanın Önemi

Kardeş istismarı ile ilgili Batı alan yazınında çalışmalar olmasına rağmen, ülkemizde bu çalışmalar oldukça sınırlıdır. Hem yurtiçi hem yurtdışı yazınında yer alan bu çalışmaların çoğunlukla vaka çalışmaları olduğu görülmektedir. Ampirik çalışmalarda ise değişkenler tek tek ele alınmıştır ve bu çalışmalarda da çelişkili bulguların olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın kardeş istismarı yazınına katkısı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada kardeş istismarı ile ilişkili olan bireysel, ailesel ve çevresel risk faktörlerinin incelenmesi hedeflenmektedir. Risk faktörlerinin belirlenmesi istismarın önlenmesi için önemlidir. Kardeş istismarının kısa ve uzun dönem yıkıcı etkilerinin olduğu, çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinde gelişimi olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Alan yazınında ailelerin kardeş çatışması ve kardeş istismarı ayrımını yapamadığı belirtildiğinden, bu çalışma ile birlikte ailelerin başta olmak üzere eğitimcilerin, uzmanların bu konu hakkında bilgilerinin ve farkındalıklarının artması beklenmektedir. Böylelikle kardeş istismarının erken fark edilmesi ile doğru ve yerinde önlemler alınabilir. Bu araştırmada kardeş istismarına zemin hazırlayan risk faktörlerinin belirlenmesi ile birlikte yapılacak olan önleme ve müdahale çalışmalarına katkı sağlanması beklenmektedir.

II.5. Veri Toplama İşlemi

Araştırmanın İzmir ilindeki ortaokul ve liselerde yapılabilmesi için İzmir Valiliği ve İzmir Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır. İzinin bir kopyası Ek 1'de sunulmuştur. Ayrıca, araştırmanın ve araştırmada kullanılan ölçeklerin etik kurul izinleri Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan alınmıştır. Bu izin bir kopyası Ek 2'de sunulmaktadır. Uygulama yapılmadan önce okulların müdür ve rehber öğretmenleri ile görüşülüp çalışma hakkında bilgi aktarılmış ve öğrencilerin uygun oldukları ders saatleri için randevu alınmıştır. Rehber öğretmenler tarafından uygun görülen derslerde katılımcılara araştırmanın amacı kısaca anlatıldıktan sonra araştırmanın gönüllülük esasına dayandığı ve istedikleri zaman araştırmaya katılmaktan vazgeçebilecekleri belirtilmiştir. Öğrencilere bu ölçeklerin sadece araştırma için kullanılacağı, okul ya da ebeveynleri ile paylaşılmayacağını güvencesi verilmiştir. Bu bilgilendirmenin ardından, araştırmaya katılmak isteyen öğrencilerden “Yazılı Onam Formu” alınmıştır ve örneği Ek 3'te sunulmaktadır. Öğrencilerden herhangi bir kimlik bilgisi istenmemiştir. Tek oturumda sınıf ortamında doldurulan ölçekler, öğrencilerin ortalama yirmi beş dakikasını almıştır.

II.6. Araştırmanın Sayıltıları

Bu araştırmanın dayandığı sayıltılar şunlardır:

- 1.Öğrenciler ölçekleri doldururken doğru bilgiler verecektir.
- 2.Araştırmada kullanılan veri toplama araçları güvenilir ve geçerlidir.
- 3.Araştırmanın evrenini temsil etmesi bakımından seçilen alt, orta ve üst sosyoekonomik mahalleler, öğrencilerin sosyoekonomik düzeyini doğru bir biçimde temsil etmektedir.

II.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma İzmir ilinde belirlenen ortaokul ve liselerde uygulanmıştır. Bu nedenle araştırmanın genellenebilirliği sadece İzmir ili ile sınırlıdır. Araştırma için kullanılan ölçeklerin kişisel bildirimle dayalı olması nedeniyle öğrencilerin verdiği bilgilerin güvenilir olduğu varsayılmıştır. Uygulama süresi ve ölçeklerin uzun olması nedeniyle öğrencilerin gelişigüzel yanıt verme riski bulunmaktadır. Bu nedenle boşluklar bulunan ve gelişigüzel doldurulan ölçekler araştırmadan çıkarılmıştır.

II.8. Veri Toplama Araçları

Araştırmada Bilgi Formu da dahil olmak üzere toplam 6 veri toplama aracı kullanılmıştır. Aşağıdaki kullanılan veri toplama araçları tanıtılacaktır:

II.8.1. Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan Bilgi Formu, katılımcılar ve aileleri hakkında demografik bilgileri içermektedir. Katılımcıların yaşı, cinsiyeti, okul türü, kardeş sayısı, aile yapısı, not ortalaması gibi bilgiler bu formda yer almaktadır. Ayrıca Bilgi Formu'nda yaşadıkları istismar deneyimi ile ilişkili olduğu düşünülen aşağıdaki konulara dair de bilgiler toplanmıştır:

Stresli Yaşam Olayları

Alan yazınında istismar ile stresli yaşam olayları arasında bir ilişki olduğu bilindiğinden (Green, 1984; Meyers, 2014) katılımcının deneyimlediği okul değiştirme, göç etme, anne-babanın boşanması gibi çeşitli stresli yaşam olayları bilgisi bu form aracılığıyla alınmıştır. Katılımcılar için stres yaratacağı düşünülen 9 tane olay belirlenmiştir ve katılımcılardan bu olayları deneyip deneyimlediklerini “Evet” ya da “Hayır” şeklinde belirtmesi istenmiştir. Deneyimlenen stresli yaşam olaylarını analiz etmek için toplam puan alınmıştır. Böylelikle bu soru setinden alınabilecek en düşük puan 0 (hiç stresli olay yaşamayanlar), en yüksek puan ise 9 (tüm stresli yaşam olaylarını deneyimleyenler)’dur.

Ebeveynlerin Çatışmaya Yönelik Tutumları

Bank ve Khan (1982)’ın hipotezinde ebeveynlerin çatışmaya yönelik tutumlarının istismarı arttırdığı belirtilmiştir. Bu nedenle katılımcılarının kardeşleri ile yaşadıkları çatışmaya ebeveynlerinin tutumlarını öğrenmek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan “Kardeşinizle kavga ettiğinizde ailenizin tutumu ne olur?” sorusu ile ölçüm alınmıştır. Katılımcılara 4’lü (a=eşit ceza verirler, b=hep bana ceza verirler, c=hep kardeşime ceza verirler, d=bize hiç müdahale etmezler) cevap seçeneği sunulmuş ve yanıtlarına göre katılımcılar 4 grup olarak değerlendirilmiştir.

Ebeveynlerin Çocuklarının Gelişimlerine Uygun Olmayan Sorumluluk Yüklemeleri

Ebeveynlerin çocuklarının gelişimlerine uygun olmayan sorumluluk yüklemeleri değişkeni olarak kardeş bakımı ele alınmıştır. Alan yazınında iş ya da diğer çeşitli nedenlerle kardeşlerin uzun süreli bakım vermesini beklemek kardeş istismarı ile ilişkili olduğundan (Caffaro, 2014) Bilgi Formu’nda kendisinden küçük kardeşe bakım vermek ve ya abi/abla tarafından bakım verilmesi değerlendirilmiştir. “Kardeşinize bakım verir misiniz?” ya da “Kardeşiniz size bakım verir mi?” sorularına 3’lü cevap seçeneği (1=her zaman, 3=hiçbir zaman) şeklinde ölçüm alınmıştır. Bu soru da 3 grup şeklinde değerlendirilmiştir.

Bilgi formuna ait soru örnekleri Ek 4'te sunulmaktadır.

II.8.2. Değiştirilmiş Çatışma Yöntemleri Ölçeği (Kardeş Formu)

Conflict Tactics Scale (Çatışma Yöntemleri Ölçeği), Straus (1979) tarafından geliştirilmiş 78 maddelik bir kişisel bildirim formudur. Straus (1999)'a göre çatışma, şiddet ve istismar araştırmalarında en fazla kullanılan ölçektir. Sayısız araştırmada kullanılan Çatışma Yöntemleri Ölçeği, .79 - .95 arasında değişen yüksek iç tutarlılık katsayısına sahiptir. Anne-Baba formunun yanı sıra, Kardeş, Sevgili ve Akran formları da eklenerek revize edilmiştir (Straus, 1999). Dört alt boyutu mevcuttur: Yaralanma, Duygusal İstismar, Fiziksel İstismar, Uzlaşma.

Bu araştırma için kullanılan 'Değiştirilmiş Çatışma Yöntemleri Ölçeği' ise Morrill-Richards (2009) tarafından Çatışma Yönetimleri Ölçeği'ne dayanarak yeniden düzenlenmiştir. 38 maddesi olan bu ölçeğin de Fiziksel, Duygusal ve Uzlaşma alt boyutları bulunmaktadır; ancak orijinal ölçekte bulunan Yaralanma Boyutu yerine Cinsel İstismar Boyutu eklenmiştir. Ölçekte yer alan sorular sadece kardeş istismarının varlığını ve şiddetini ölçmemektedir, aynı zamanda kurban ya da istismarcı olarak kardeş istismarını deneyimleme türü hakkında da bilgi vermektedir (Morrill-Richards, 2009). 6lı likert tipinde (0=hiçbir zaman, 5= her zaman) olan ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek istismarı göstermektedir. Bu çalışma kapsamında ölçeğin uyarlaması yapılmıştır. Uyarlama izni için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan sadece Fiziksel, Duygusal ve Uzlaşma alt boyutlarına izin verilmiş, Cinsel İstismar alt boyutuna izin verilmemiştir. Bu nedenle ölçeğin uyarlama çalışması bu boyutlarla yapılmıştır.

Ölçeğin uygulama yönergesi farklılık göstermektedir. Ölçekte ya son 1 yıl içindeki deneyimlenen istismar yaşantısını ya da 13 yaşındaki iken deneyimledikleri istismar yaşantısını belirtmeleri istenmektedir. Bu araştırmada katılımcıların yaşları düşünüldüğünde, son bir yıl içinde deneyimlenen istismar yaşantısını düşünmeleri ve soruları bu doğrultuda doldurmaları istenmiştir.

Ölçeğe ait soru örnekleri Ek 5'te sunulmaktadır.

II.8.2.1. Değiştirilmiş Çatışma Yöntemleri Ölçeği- Kardeş Formu'nun Türkçe'ye Uyarlanması

Değiştirilmiş Çatışma Yöntemleri Ölçeği-Kardeş Formu'nun Türkçe'ye uyarlanması 3 adımdan oluşmaktadır.

II.8.2.1.1. Ölçeğin Çeviri Aşaması

Ölçeğin İngilizce'den Türkçe'ye çevirisi Ege Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde görevli 3 araştırma görevlisi tarafından gerçekleştirilmiştir. Elde edilen 3 form, araştırmacı ve danışman tarafından incelenmiş, orijinal ölçeğe en uygun ve en anlaşılır olan ifadeler seçilmiştir.

Dil bütünlüğü ve kültürel uyumu sağlamak için hem hedef gruba hem de üniversite öğrencilerine ölçeğin uygulaması yapılmıştır. Ortaokul ve lise öğrencileri ile yapılan uygulama 10-35 dakika arasında sürmüştür. Üniversite öğrencileri ile yapılan uygulama ise öğrencilerin 5-15 dakikasını almıştır. Öğrencilerin sorulardaki açık olmayan ifade ve anlaşılmayan cümleleri belirtmeleri istenmiştir. Araştırmacı ve danışman tarafından anlaşılmayan ifadeler yeniden değerlendirilmiş ve ölçeğe nihai formu verilmiştir.

II.8.2.1.2. Ölçeğin Hedef Gruba Uygulanması

Ölçeğin uyarlama çalışması için mevcut çalışmanın örneklemine benzer bir örneklem grubu seçilmiştir. İzmir Milli Eğitim Müdürlüğü'nden uyarlama çalışması için gerekli izinler alınmıştır. Asıl çalışmaya benzer şekilde, mahalleler sosyoekonomik düzeylerine göre üç gruba ayrılmış ve bu üç sosyoekonomik düzeyden lise ve ortaokullar belirlenmiştir. Uyarlama çalışması için örneklem büyüklüğü belirlenirken alan yazınında bulunan hipotezlerden yola çıkılmıştır. MacCallum, Widaman, Zhang ve Hong (1999) tarafından öne sürülen güncel hipotezlerden biri, örneklem sayısının madde sayısının 5 ya da 10 katı olmasıdır (akt., Erkuş, 2014). Bu hipotezden yola çıkarak 30 maddelik ölçek, 334 (158 erkek) katılımcıya uygulanmıştır. Katılımcıların

yaşları 12 ile 17 arasındadır. Katılımcıların 113'ü düşük, 124'ü orta ve 97'si yüksek sosyoekonomik düzeyden gelmektedir. Araştırmada belirlenen okullarda rehber öğretmenler ve müdür ile görüşülmüş ve uygulama hakkında bilgi verilmiştir. Uygulama için öğrencilerden herhangi bir kimlik belgesi istenmemiştir. Araştırmacı tarafından öğrencilere katılımın gönüllülük esasına dayandığı belirtilmiş ve Yazılı Onam Formu imzalatılmıştır.

II.8.2.1.3. Ölçeğin Uyarlama Analizlerinin Yapılması

Araştırmanın amaçları çerçevesinde Düzenlenmiş Çatışma Yöntemleri Ölçeği'nin İstismar ve Kurban Alt Ölçekleri'ne sırasıyla faktör ve madde analizleri yapılmıştır. Kurban alt ölçeğine yapılan madde analizine göre, bu alt ölçekte yer alan 15 maddenin hem varyansa hem de Cronbach Alfa'ya önemli katkıları bulunmaktadır. Bu alt ölçeğin Cronbach Alfası .74'tür. Faktör analizi sonuçlarına göre, bu alt ölçek varyansın %47'sini açıklamaktadır. Fiziksel ve Duygusal olmak üzere iki yapı elde edilmiştir. Varimax döndürmesi ile elde edilen faktör analizi sonuçları ve ölçeğin yapısı Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1 incelendiğinde, uyarlama çalışmasının faktör yükleri ve faktör yapıları Morrill- Richards (2009)'ın çalışmasındaki dağılımlara benzer bulunmuştur; ancak Morrill-Richards (2009)'ın çalışmasında 27. madde (Kardeşim beni silah ya da bıçakla tehdit etti) Duygusal İstismar alt boyutundayken, mevcut uyarlama çalışmasında fiziksel istismar alt boyutuna yük vermiştir. Diğer bir deyişle, Türk örnekleminde tehdit etme işleminin silah ya da bıçakla gerçekleşmesi katılımcılar tarafından fiziksel istismar olarak algılanmıştır. Bu nedenle bu madde Fiziksel İstismar alt boyutunda değerlendirilmiştir.

Tablo 1

Kurban Alt Ölçeği'nin Faktör Analizi Sonuçları

Madde Numarası	<i>Duygusal İstismar Boyutu</i>	<i>Fiziksel İstismar Boyutu</i>
8	.783	
4	.752	
18	.713	
6	.642	
1	-.514	
16	-.446	
26	-.360	
24		.695
30		.692
12		.685
20		.681
21		.677
27		.553
14	.575	.551
10	.545	.508

İstismarcı Alt Ölçeği'nin madde ve faktör analizi yapılmıştır. 15 maddenin her biri ölçeğe anlamlı bir katkı sağlamaktadır. Bu alt ölçek, varyansın %50'sini açıklamaktadır. Cronbach alfası .76 olarak bulunmuştur. İki boyutlu olan bu alt ölçeğin faktör analizi sonuçları Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2

İstismarcı Alt Ölçeği'nin Faktör Analizi Sonuçları

Madde Numarası	<i>Duygusal İstismar Boyutu</i>	<i>Fiziksel İstismar Boyutu</i>
7	.786	
3	.740	
13	.672	.417
5	.667	
9	.601	.515
17	.569	
2	-.498	
15	-.387	
25	-.360	
23		.763
29		.739
28		.710
19	.444	.684
11	.549	.596
22	.458	.579

Tablo 2’de görüldüğü üzere, Kurban Alt Ölçeği’ne benzer olarak 28. madde (Kardeşimi silah ya da bıçak benzeri bir aletle tehdit ettim.) Fiziksel İstismar alt boyutuna yük vermiştir. Bir aletle tehdit edilme fiziksel istismar olarak algılanmıştır. Orijinal ölçekten farklı olarak bu madde Duygusal İstismar alt boyutuna değil, Fiziksel İstismar alt boyutuna dahil edilmiştir. 13 ve 9. maddelerin de duygusal istismar boyutuna daha fazla yük verdiği görülmektedir. Ölçek maddeleri incelendiğinde “Kardeşime zarar verecek bir şeyler fırlattım.”, “Kardeşim beni itip kaktı.” maddeleri anlam gereği Fiziksel İstismar alt boyutuna daha yakındır. Bu nedenle bu iki madde hem maddenin anlamlarına hem de orijinal ölçeğe bağlı kalarak Fiziksel İstismar alt boyutunda değerlendirilmiştir.

II.8.3. Kardeş İlişkileri Anketi

Kardeş İlişkileri Anketi, Furman ve Buhrmester (1985) tarafından kardeşlerin ilişkilerini algılayışı ve diğer kardeşe yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Furman ve Buhrmester (1985) tarafından 5 ve 6. sınıfa devam eden 49 çocukla açık uçlu sorular yardımıyla görüşmeler yapılmıştır. İki öğrenci tarafından bu görüşmeler kodlanmıştır. Üç sorudan oluşan 16 alt ölçekli bir ölçek geliştirilmiştir. 16 alt ölçek Yakınlık, Güç, Çatışma ve Rekabet (Ebeveyn Yanlılığı) olmak üzere 4 yapıdan oluşmaktadır. Bu yapıların sırayla Cronbach Alfa değerleri .71, .79, .77, ve .81'dir. Ölçek 5 ve 6. sınıfa giden öğrencilerle geliştirilmesine rağmen ortaokul ve lise öğrencileri için de yüksek geçerlik ve güvenilirliğe sahiptir (Buhrmester ve Furman, 1990; Furman ve Buhrmester, 1985). 48 sorudan oluşan ölçek 5'li likert tipindedir (1=neredeyse hiç, 5=her zaman).

Apaliçi (1996) tarafından uyarlama çalışması yapılan ölçeğin Türkiye örneklemini için geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada Kardeş İlişkileri Anketi'nin Ebeveyn Yanlılığı alt boyutu kullanılacaktır. Bu boyut anne ve babanın formu dolduran katılımcı ve katılımcının kardeşi için yanlı tutumlarını ölçmek için geliştirilmiştir. Diğer sorulardan farklı olarak bu 6 soruda farklı türde bir 5li likert uygulaması mevcuttur (1=her zaman kardeşim desteklenir, 2=çoğunlukla kardeşim desteklenir, 3=ikimize de eşit davranılır, 4=çoğunlukla beni desteklerler, 5=her zaman beni desteklerler). Bu alt ölçekten alınan toplam puanın yüksek olması aile tarafından katılımcının desteklendiği, ona karşı pozitif bir ayrımcılık yapıldığı, düşük puanın olması kardeşine karşı pozitif ayrımcılık yapıldığını belirtmektedir. Ortaokul ve lise öğrencilerinin katılımcı olduğu bu çalışmada bu alt ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .70'dir. Toplam varyansın %63.76'sını açıklamaktadır. Bu örneklem için güvenilir bir ölçüm aracı olduğu söylenebilir. Ölçeğe ait soru örnekleri Ek 6'da sunulmaktadır.

II.8.4. İtalyan Gençleri için Çatışma Yöntemleri Ölçeği - Anne- baba formu

Çatışma Yöntemleri Ölçeği Anne-Baba Formu Straus (1979) tarafından anne-baba arasındaki şiddeti ölçmek için geliştirilmiştir. Çocuğun tanık olduğu şiddeti ölçen

bu ölçme aracı çocuk tarafından doldurulmaktadır. 5'li likert tipinde (1=hiçbir zaman, 5=her zaman) olan ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek şiddetin varlığını göstermektedir.

Bu ölçek Baldry (2003, 2007) tarafından yeniden düzenlenmiş ve 10 maddeye indirilmiştir. Anneden Babaya Yönelik Şiddet ve Babadan Anneye Yönelik Şiddet olmak üzere iki faktör yapısı bulunmaktadır. Revize edilen bu formun Sarıot (2011) tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılmış ve Türkiye örneklemini için güvenilir bir ölçüm aracı olarak belirlenmiştir. Sarıot (2011) tarafından yapılan çalışmada Anneden Babaya Şiddet alt ölçeğinin Cronbach Alfa katsayısı .88, Babadan Anneye Şiddet alt ölçeğinin .85 olarak belirlenmiştir.

Mevcut çalışmada Anneden Babaya Şiddet alt ölçeğinin Cronbach alfa katsayısı .86, Babadan Anneye Şiddet alt ölçeğinin .81'dir. Bu çalışmada anne ve baba arasındaki şiddet toplam puan olarak değerlendirilmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .88'dir. Ölçeğe ait soru örnekleri Ek 7'de sunulmuştur.

II.8.5. Ebeveyn Şiddeti Ölçeği

Er (2014) tarafından ergenlerin ebeveynlerden gördüğü şiddeti ölçmek için geliştirilen ölçek 8 sorudan oluşmaktadır. Anne ve baba için ayrı ayrı doldurulmaktadır. 5li likert tipinde (1=Hiç Doğru Değil, 5= Çok Doğru) olan ölçekten alınan yüksek puanlar ergenin maruz kaldığı yüksek şiddeti göstermektedir. Bu veri toplama aracında "Annem/Babam canını sıkan bir şey yaptığım zaman bana vurur.", "Bana asla vurmaz. (Tersine puanlanır)", "Bazen öfkeden gözü döner." gibi maddeler bulunmaktadır.

Ergenlik döneminde anneleri tarafından uygulanan şiddet davranışını ölçen bu veri toplama aracı faktör analizi ile incelendiğinde tek faktörlüdür. Tek faktörlü bu yapı toplam varyansın %56.51'ini açıklamaktadır. Anne için doldurulan 8 maddenin iç tutarlılık katsayısı .88'dir. Babaların ergenlere yönelik şiddet davranışını incelemek için sorulan 8 soru faktör analizi ile incelendiğinde Varimax döndürmesi ile tek faktör yapısı elde edilmiştir. Bu tek faktör toplam varyansın %54.66'sını açıklamaktadır. Baba formunun Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .87 olarak bulunmuştur (Er, 2014).

Mevcut çalışma kapsamında yapılan faktör analizi sonuçlarına göre anne şiddeti tek faktörlü olup toplam varyansın %40.86'sını açıklamaktadır. Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .78 olarak bulunmuştur. Baba şiddeti için yapılan faktör analizi sonuçlarına göre ise tek faktörlük yapı toplam varyansın %43.48'ini açıklamaktadır. Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .75 olarak bulunmuştur. Anne ve baba formunun iç tutarlılık katsayıları bu çalışmadaki örneklem için kabul edilir düzeydedir. Ölçeğe ait soru örnekleri Ek 8'de sunulmuştur.

II.8.6. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen ölçek Çuhadaroglu (1986) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır (akt., Çuhadaroglu, 1986). Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, 12 alt ölçekten oluşan 63 maddelik bir ölçektir; ancak Rosenberg (1965) istenildiğinde alt ölçeklerin ayrı ayrı kullanılabileceğini belirtmektedir. Bu çalışmada ilk alt test olan ve benlik saygısını ölçmek için kullanılan Benlik Saygısı Alt Ölçeği kullanılmıştır. 10 maddeden oluşan bu alt testin 5 maddesi ters puanlanmaktadır (akt., Çuhadaroglu, 1986).

Ölçeğin puanlama türleri farklılık gösterebilmektedir. Guttman Ölçekleme Tekniği'ne göre dikotomik olarak puanlandığında denekler 0 ile 6 arasında toplam puan almaktadırlar. Ölçekten alınan toplam puanın yüksek olması düşük benlik saygısı düzeyini göstermektedir. 0-1 puan yüksek benlik saygısı, 2-4 puan orta düzeydeki benlik saygısı ve 5-6 puan düşük benlik saygısını ifade etmektedir. Alan yazın incelendiğinde bu ölçeğin Likert uygulaması ve puanlaması da araştırmacılar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır (Aygül ve Tezer, 2006; Lam ve Grossmann, 1997; Yılmaz Irmak, 2011). Bu çalışmada da Benlik Saygısı Ölçeği 4'lü likert tipte (1=çok doğru, 4=çok yanlış) kullanılmıştır. Ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek benlik saygısını gösterirken, düşük puanlar düşük benlik saygısını göstermektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 40, en düşük puan 10'dur.

Çuhadaroglu (1986) tarafından lise öğrencileri ile testin Türkiye'deki ergen örneklemi için geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Test-tekrar test güvenirlik katsayısı .75, geçerlik katsayısı ise .71 olarak bulunmuştur. Bu çalışma için kullanılan

Benlik Saygısı Alt Ölçeğinin Cronbach Alfa katsayısı .81 olarak bulunmuştur ve toplam varyansın %39.28'ini açıklamaktadır. Ölçeğe ait soru örnekleri Ek 9'da sunulmuştur.

III. BULGULAR

Bu araştırmanın temel amacı kardeş istismarı yaygınlığını ve kardeş istismarına neden olan bireysel, ailesel ve çevresel risk faktörlerini incelemektir. Kardeş istismarı yaygınlığı Bilgi Formu'nda yer alan çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Cicchetti ve Lynch (1993)'in Ekolojik/Etkileşimsel Modeli kapsamında kardeş istismarına neden olan risk faktörleri belirlenmiştir. İstatistiksel analiz sonuçlarından önce, araştırmanın örnekleminde yer alan katılımcıların demografik özellikleri ile ilgili dağılımlar incelenmiştir.

III.1. ÖRNEKLEMİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde araştırmanın katılımcılarının sosyo-demografik özellikleri tanıtıldıktan sonra, katılımcıların ailelerinin de demografik özellikleri incelenmiştir.

III.1.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırmaya toplam 1105 öğrenci katılmıştır; ancak ölçeklerdeki ve Bilgi Formu'ndaki kayıp verilerden dolayı her analize farklı sayıda katılımcı dahil edilmiştir. Bu nedenle analizlerdeki toplam katılımcı sayıları birbirine eşit değildir. Katılımcıların cinsiyeti, yaşı, doğum sırası, okuduğu okul, kardeş sayısına ilişkin bilgiler Tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 3

Katılımcıların Çeşitli Demografik Özelliklere Göre Dağılımları

	<i>n</i>	%
Yaş		
12	55	5.0
13	268	24.6
14	240	22.0
15	207	19.0
16	202	18.5
17	107	9.8
18	10	9
19	1	1
Toplam	1090	100
Cinsiyet		
Kadın	589	53.5
Erkek	511	46.5
Toplam	1100	100
Okul Türü		
Ortaokul	552	49.9
Lise	553	50.0
Toplam	1105	100
Kardeş Sayısı		
2	612	55.5
3	283	25.6
4	120	10.9
5	48	4.3
6 ve Üstü	41	3.7
Toplam	1104	100

Tablo 3 (devamı)

Katılımcıların Çeşitli Demografik Özelliklere Göre Dağılımları

	<i>n</i>	%
Doğum Sırası		
En Küçük	412	37.7
Ortanca	229	20.9
En Büyük	453	41.4
Toplam	1094	100

Tablo 3'te görüldüğü üzere, 589 katılımcı kadın, 511 katılımcı erkektir. Yaşları 12-19 arasında değişen örneklemin yaş ortalaması 14.5'tir. Katılımcıların yaklaşık yarısı (% 46.6) 13 ve 14 yaş grubundadır. Ortaokul ve liseye devam eden katılımcı sayılarının birbirine eşit olduğu görülmektedir.

Bilgi Formunda katılımcılardan kendileri dahil olmak üzere kardeş sayılarını belirtmeleri istenmiştir. 2 kardeş ile 11 kardeş arasında bir dağılım görülmektedir. Ancak katılımcıların yarısının (%55.5) 2 kardeş oldukları görülmektedir

Tablo 3'te görüldüğü gibi, katılımcıların doğum sıraları sorulduğunda 412'si (%37.7) en küçük çocuk olduğunu, 229'u (%20.9) ortanca çocuk olduğunu ve 453'ü (%41.4) ise en büyük çocuk olduğunu bildirmiştir.

III. 1.2 Ebeveynlerin Demografik Özellikleri

Bilgi Formu aracılığıyla katılımcıların ebeveynlerinin yaşı, eğitim durumu, geliri, çalışma durumu ve aile yapılarına ilişkin bilgiler Tablo 4'de sunulmaktadır.

Tablo 4

Katılımcıların Ebeveynlerinin Çeşitli Demografik Özelliklere Göre Dağılımları

	<i>n</i>	%
Aylık Gelir		
0-2000 TL	450	44.2
2001-4000 TL	308	30.2
4001-6000 TL	148	14.5
6001 ve üstü	113	11.1
Toplam	1019	100
Aile Yapısı		
Evli	998	92.3
Boşanmış	69	6.4
Ayrı Yaşıyorlar	14	1.3
Toplam	1081	100
Annenin Eğitimi		
Okuryazar değil	61	5.6
Okuryazar	31	2.8
İlkokul mezunu	339	30.9
Ortaokul mezunu	210	19.1
Lise mezunu	256	25.3
Üniversite mezunu	201	18.3
Toplam	1098	100
Babanın Eğitimi		
Okuryazar değil	13	1.2
Okuryazar	34	3.1
İlkokul mezunu	273	25.0
Ortaokul mezunu	216	19.8
Lise mezunu	284	26.0
Üniversite mezunu	272	24.9
Toplam	1092	100

Tablo 4 (devamı)

Annenin Yaşı		
20-29	9	.84
30-39	500	46.55
40-49	493	45.90
50-59	70	6.52
60-69	2	.19
Toplam	1074	100
Babanın Yaşı		
30-39	168	15.80
40-49	669	62.94
50-59	210	19.76
60-69	15	1.41
70-79	1	.09
Toplam	1063	100
Annenin işi		
Emekli	63	5.9
Çalışmıyor	703	65.3
Geçici işçi	62	5.8
Sürekli bir işi var	248	23.1
Toplam	1076	100
Babanın işi		
Emekli	119	11.1
Çalışmıyor	41	3.8
Geçici işçi	95	8.8
Sürekli bir işi var	820	76.3
Toplam	1075	100

Tablo 4'te görüldüğü üzere, katılımcıların 998'inin (%92.3) anne ve babası beraberdir. Katılımcıların annelerinin yaşları 27-65 arasında ($Ort=40.32$, $SS=5.45$), babalarının yaşları ise 31-74 arasında değişmektedir ($Ort=44.75$, $SS= 5.74$). Ailelerin aylık gelirleri incelendiğinde 450 katılımcının (%44.2) 0-2000 TL, 308 katılımcının (%30.2) 2000-4000 TL arasında değişen gelirlerinin olduğu görülmektedir. 148 katılımcı (%14.5) gelirlerinin 4001-6000 TL arasında olduğunu belirtirken, 113 katılımcı (%11.1) gelirlerinin 6001 ve üstü olduğunu bildirmiştir. Katılımcılar tarafından bildirilen sosyoekonomik düzey incelendiğinde gelir dağılımının yoğun olarak 0 ile 4000 arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 4'de görüldüğü gibi, katılımcıların 63'ü (%5.9) annelerinin emekli olduğunu, 703'ü (%65.3) çalışmadığını, 62'si (%5.8) annelerinin geçici işlerde çalıştığını ve 248'i (%23.1) ise annelerinin sürekli bir işi olduğunu bildirmiştir. Babaların iş dağılımı incelendiğinde, katılımcıların 119'u (%11.1) babaların emekli olduğunu, 41'i (% 3.8) işsiz olduğunu, 95'i (%8.8) geçici bir işi olduğunu, 820 katılımcı (% 76.3) ise babalarının sürekli bir işi olduğunu belirtmiştir.

III. 2. KARDEŞ İSTİSMARI YAYGINLIĞININ İNCELENMESİ

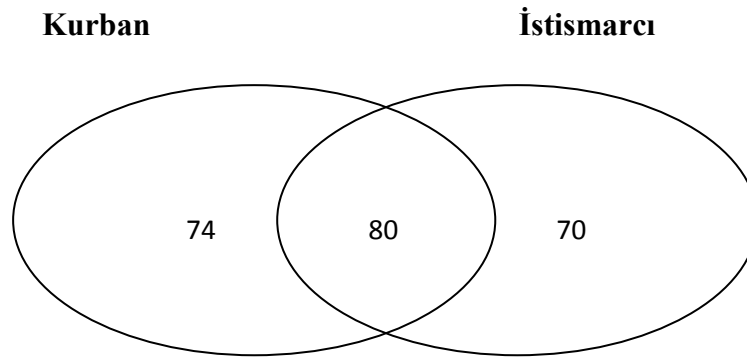
Daha önce de belirtildiği gibi, bu araştırmanın temel amaçlarından biri Türk örnekleme kardeş istismarı yaygınlığını incelemektir. Bu amaçla katılımcılara Değiştirilmiş Çatışma Yöntemleri Ölçeği- Kardeş Formu uygulanmıştır. Kurban ve İstismarcı olmak üzere iki alt ölçeğin dağılımları incelenmiştir.

Tablo 5

Çatışma Yöntemleri Ölçeği- Kardeş Formu Sıklık, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	<i>n</i>	<i>Ort</i>	<i>SS</i>
Kurban Formu	1008	20.20	14.1
Kayıp veri	98		
Toplam	1106		
İstismarcı Formu	1017	17.49	12.68
Kayıp veri	89		
Toplam	1106		

Kardeş istismarı yaygınlığını belirlemek için Kurban Formu ve İstismarcı Formu ortalama puanlarının bir standart sapma puan üstü kesme puanı olarak belirlenmiştir. Kurban Formu'nda 34.30 puanı, İstismarcı Formu'nda ise 30.17 puanı kesme puan olarak alınmıştır. Kurban Formu'na göre ortalama puanı 34.30'u geçen toplam 154 katılımcı bulunmaktadır. İstismarcı Formu'na göre ise 150 katılımcı kesme puanı olan 30.17'i geçmektedirler. Ancak 80 katılımcının hem Kurban Formu'nda hem İstismarcı Formu'nda kesme puan değerlerini geçtiği belirlenmiştir. Şekil 1 incelendiğinde, bu 80 kişinin hem kurban hem de istismarcı gruplarında ortak olduğu görülmektedir. Bu nedenle istismar davranışının doğası gereği, aynı kardeşe karşı hem kurban hem de istismarcı olunamayacağından dolayı bu grup yüksek çatışma gösteren kardeşler olarak isimlendirilmiştir. Ayrıca İstismarcı ve Kurban gruplarından çıkarılmıştır.

Şekil 1. Kurban, İstismarcı ve Yüksek Çatışma Yaşayan Kardeşlerin Dağılımları

Tablo 6’da kurban, istismarcı ve yüksek çatışma yaşayan kardeşlerin sayıları ve yüzdelikleri görülmektedir.

Tablo 6

Kardeş İstismarı Kurbanı ve İstismarcıları Yaygınlığı

	<i>n</i>	<i>%</i>
Kurban	74	8.4
İstismarcı	70	8
Yüksek Çatışma	80	9.1

Bu araştırmanın temel amaçlarından biri kardeş istismarı yaygınlığını belirlemektir. Tablo 6’da görüldüğü üzere, kardeş istismarı kurbanı olma yaygınlığı %8.4, kardeş istismarcısı olma yaygınlığı %8 olarak bulunmuştur. Benzer yöntem ile duygusal ve fiziksel kardeş istismarı yaygınlığı da belirlenmiştir. Duygusal kardeş istismarı kurbanı olma yaygınlığı %8.68, duygusal kardeş istismarcısı olma yaygınlığı %7.33 olarak bulunmuştur. Fiziksel kardeş istismarı kurbanı olma yaygınlığı %5.61 olarak belirlenirken, fiziksel kardeş istismarcısı olma yaygınlığı %5.79 olarak bulunmuştur.

Kurban ve istismarcılar çeşitli sosyo-demografik değişkenlere göre incelenmiştir. Kurban ve istismarcıların yaş ve cinsiyet dağılımları Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7

Kurban ve İstismarcıların Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımları

	Kurban		İstismarcı	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Cinsiyet				
Kadın	45	60.8	35	50.0
Erkek	29	39.2	35	50.0
Toplam	74	100	70	100
Yaş				
12	2	2.8	7	10.3
13	19	26.8	8	11.8
14	15	21.1	15	22.1
15	13	18.3	18	26.5
16	15	21.1	11	16.2
17	7	9.9	9	13.2
Toplam	71	100	68	100

Kurban ve istismarcıların cinsiyet değişkenine göre dağılımları incelendiğinde, kadınların kurban olma sayısının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Kadınlar erkeklere göre daha fazla kardeş istismarı kurbanı olmaktadır. İstismarcı olma bakımından kadın (%50) ve erkeklerin sayısının (%50) birbirine eşit olduğu görülmektedir.

Cinsiyetle kardeş istismarı kurbanı ve istismarcısı olma arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2 = 1.79, p > .05$).

Kurban ve istismarcı olma durumuna göre kurban ve istismarcıların yaşları incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamaktadır $t(137)=-.342, p>.05$. Kurbanların yaşları 13-16 yaşları arasında yoğun bir dağılım görülürken, istismarcıların yaşlarında da benzer şekilde 14-16 arasında yoğun bir dağılım görülmektedir.

Mevcut çalışmada kurban ve istismarcı olarak belirlenen grubun kardeşleri de incelenmiştir. Kardeşlerin demografik özellikleri olarak cinsiyet ve kardeş ile yaş farkı değişkenleri ele alınmıştır. Çatışma Yöntemleri Ölçeği'nde bulunan Kurban ve İstismarcı Alt Ölçeği'ne göre katılımcılardan en fazla çatışma yaşadıkları kardeşini seçmeleri ve ölçekleri o kardeşini düşünerek doldurmaları istenmiştir. Kurbanların ve istismarcıların kardeşlerinin demografik özellikleri Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8

Kurban ve İstismarcıların Kardeşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımları

Kurbanların	Kardeşleri		İstismarcıların	Kardeşleri
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Cinsiyet				
Kadın	41	55.4	42	60.0
Erkek	33	44.6	28	40.0
Toplam	74	100	70	100

Kurban grubunun kardeşlerinin demografik bilgileri incelendiğinde, istismarcı olarak söyleyebileceğimiz kardeşlerin 41'i kadın, 33'ü erkektir. İstismarcı grubun kardeşlerine dair demografik bilgiler incelendiğinde, kurban olarak nitelendirebileceğimiz kardeşlerin 42'si kadın, 28'i erkektir. Kadınların erkeklere göre daha fazla kardeş istismarı kurbanı olduğu görülmektedir.

Cinsiyetle kurban ve istismarcıların belirledikleri kardeşlerin kardeş kurban ve istismarcısı olması arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2 = .311, p>.05$).

Kurban grubunun kardeşleri ile yaş farkı incelendiğinde, istismarcıların çoğunlukla kurbanlardan daha büyük kardeşler olduğu görülmüştür. 58 kurban kendisinden büyük kardeşlerinin istismar davranışına maruz kalmaktadır. İstismarcı kardeşin yaşça daha büyük olduğu grupta yaş farkının ranjı 1 ile 16 arasında değişmektedir. 13 kurban ise kendisinden daha küçük yaşta kardeşlerinin istismar davranışına maruz kalmaktadır. İstismarcı grubun kurbandan daha küçük olduğu grupta yaş farkının ranjı 1 ile 5 yaş arasında değişmektedir.

İstismarcı grubun kardeşleri ile yaş farkı incelendiğinde, istismarcıların çoğunlukla kendilerinden yaşça küçük kardeşlerine istismar davranışında bulundukları görülmüştür. 56 kardeş istismarcısı küçük kardeşlerine yönelik istismarda bulunmaktadır. İstismarcı kardeşin yaşça büyük olduğu grupta yaş farkının ranjı 1 ile 14 arasında değişmektedir. 12 kardeş istismarcısı ise kendilerinden yaşça büyük kardeşlerini istismar etmektedirler. Bu grubun yaş ranjı ise 1 ile 4 arasında değişmektedir.

III.3. SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLER BAKIMINDAN KARDEŞ İSTİSMARININ İNCELENMESİ

Bu bölümde öncelikle Bilgi Formu aracılığı ile elde edilen bireysel özellikler ile ailelerin yapısal ve işlevsel özelliklerine göre kardeş istismarı kurbanı olma ve istismarcı olma puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığına bakılacaktır. Kurban ve istismarcı sayıları belirlenmesine rağmen normal dağılım sağlanmaması, varyanslarının eşit olmaması ve belirlenen örneklemin regresyon için yetersiz sayıda olması nedeniyle diğer analizler 1105 kişi üzerinden yürütülmüştür.

III.4. Kardeş İstismarı Kurbanı Olma Puanlarının İncelenmesi

Bu bölümde kurban olma puanlarının bireysel, ailenin yapısal ve işlevsel özellikleri bakımından farklılaşma düzeyleri ve ilişkileri incelenmiştir. Ayrıca, kurban olma puanları ile benlik saygısı, akademik not ortalaması ilişkisine bakılmıştır. Son olarak Ekolojik/Etkileşimsel Model kapsamında kardeş istismarı kurbanı olma

puanlarını yordayan mikrosistem ve eksosistem değişkenleri belirlenmiştir.

III.4.1. Bireysel Özellikler Bakımından Kardeş İstismarı Kurbanı Olma Puanlarının İncelenmesi

Öncelikle yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre kardeş istismarı kurbanı olma puanının farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Cinsiyet değişkeni için bağımsız gruplar için t testi analizi yapılmıştır. Kurban olma puanlarının cinsiyet değişkenine göre analizleri Tablo 9’da sunulmaktadır.

Tablo 9

Cinsiyet Değişkenine Göre Kurban Olma Puanlarının t Testi Sonuçları

Cinsiyet	Ort	SS	n	t
Kadın	20.98	14.62	546	1.950
Erkek	19.24	13.62	458	

* $p < .05$

Araştırmadaki katılımcıların cinsiyet değişkenine göre kurban olma puanları incelendiğinde, kadınlar ve erkeklerin kurban olma puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır, $t(991.08)=1.950$, $p=.051$. Ancak değerin anlamlılığa çok yakın olduğu görülmektedir. Ortalamalar incelendiğinde kadınların kurban olma puanlarının erkeklerin kurban olma puanından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Yaş grupları arasındaki farklılığı incelemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analiz edilen verinin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10

Yaş Gruplarına Göre Kurban Olma Puanlarının Dağılımları

Yaş	Ort	SS	n
12	16.73	11.57	49
13	17.57	14.29	241
14	18.96	13.97	219
15	22.11	14.81	192
16	22.73	14.81	184
17	22.02	11.58	99
18	20.90	7.77	11
Toplam	20.14	14.13	995

Tablo 11’de yaş gruplarına göre yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 11

Yaş Gruplarına Göre Kurban Olma Puanına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	4797.598	6	799.600	4.075***
Grup içi değişim	193848.388	988	196.203	

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 11’de görüldüğü üzere, yaş gruplarına göre kurban olma puanları arasında anlamlı bir fark vardır ($F(6,988)=4.075$, $p < .001$). Yaş grupları ile kurban olma puanı arasındaki farklılıkları incelemek için Bonferroni Post-Hoc analizi yapılmıştır. Bonferroni testi sonuçlarına göre 13 yaş grubundaki katılımcılar ile 15 yaş grubundaki katılımcıların kurban olma puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ayrıca, 13 yaş grubundaki katılımcılar ile 16 yaş grubundaki

katılımcıların kurban olma puanları farklılaşmaktadır. Diğer bir deyişle, 15 ve 16 yaş grubundaki katılımcıların kardeş istismarı kurbanı olma puanları 13 yaş grubu katılımcılarına göre yüksektir.

Yaş ile kardeş istismarı kurbanı olma arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Yaş ile kurban olma puanı arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir, $r=.139$, $p<.001$. Katılımcıların yaşı arttıkça kurban olma puanları da artmaktadır.

Özetle, kardeş istismarı kurbanı olma puanı cinsiyet ve yaş değişkenlerine göre analiz edilmiştir. Kurban olma bakımından cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamasına rağmen, kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre ortalama puanları daha yüksektir. Yaş grubuna göre incelendiğinde ise benzer şekilde yaş ile kurban olma puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. 15 ve 16 yaş grubundaki katılımcılar 13 yaş grubundaki katılımcılardan anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. 15 ve 16 yaş grubundaki katılımcıların kurban olma puanları daha yüksek bulunmuştur.

III.4.2. Ailelerin Yapısal Özellikleri Bakımından Kardeş İstismarı Kurbanı Olma Puanlarının İncelenmesi

Ailenin yapısal özellikleri olarak anne ve babanın eğitim düzeyi, sosyoekonomik düzey, kardeş sırası, doğum sırası ve aile yapısı incelenmiştir. Anne ve babanın eğitim düzeyleri için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. İlk olarak, annenin eğitim düzeyine göre kardeş istismarı kurbanı olma puanının farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Analizin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 12’de sunulmaktadır.

Tablo 12

Annenin Eğitim Düzeyine Göre Kurban Olma Puanının Dağılımları

Annenin Eğitim Düzeyi	Ort	SS	n
Okuryazar değil	18.69	13.76	56
Okuryazar	17.64	14.75	28
İlkokul mezunu	21.83	14.22	318
Ortaokul mezunu	20.1	14.84	188
Lise mezunu	19.56	14.13	230
Üniversite mezunu	19.34	13.52	181

Tablo 13'te annenin eğitim düzeyine göre yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 13

Annenin Eğitim Düzeyine Göre Kurban Olma Puanı Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	1552.136	5	310.427	1.543
Grup içi değişim	199231.382	990	201.244	

* $p < .05$

Tablo 13'te görüldüğü üzere annenin eğitim düzeyine göre kardeş istismarı kurbanı olma puanı farklılaşmamaktadır, ($F(5,990)=1.543$, $p > .05$). Annenin eğitim seviyesinin kardeş istismarı kurbanı olma üzerine bir etkisi bulunmamaktadır.

Babanın eğitim düzeyine göre kardeş istismarı kurbanı olma puanının farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 14'te sunulmaktadır.

Tablo 14

Babanın Eğitim Düzeyine Göre Kurban Olma Puanlarının Dağılımları

Babanın Eğitim Düzeyi	Ort	SS	n
Okuryazar değil	15.83	13.83	12
Okuryazar	17	13.34	31
İlkokul mezunu	21.31	14.88	250
Ortaokul mezunu	21.04	14.34	202
Lise mezunu	20.68	14.26	259
Üniversite mezunu	18.76	13.31	242
Toplam	20.27	14.20	996

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15

Babanın Eğitim Düzeyine Göre Kurban Olma Puanı Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	1382.088	5	276.418	1.373
Grup içi değişim	200349.456	995	201.356	

* $p < .05$

Tablo 15 incelendiğinde, babaların eğitim düzeyi ile kardeş istismarı kurbanı olma puanı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır, ($F(5,995)=1.373$, $p > .05$). Diğer bir deyişle, babaların eğitim seviyesinin kardeş istismarı kurbanı olma puanlarına etkisi bulunmamaktadır.

Sosyoekonomik düzeye göre kardeş istismarı kurbanı olma puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 16'da sunulmaktadır.

Tablo 16

Sosyoekonomik Düzeye Göre Kurban Olma Puanlarının Dağılımı

SED	Ort	SS	n
Düşük	20.98	14.30	417
Orta	19.1	13.79	497
Yüksek	22.59	15.31	94
Toplam	20.2	14.18	1008

Sosyoekonomik düzeye göre kardeş istismarı kurbanı olma puanlarının değişip değişmediğini incelemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 17’de sunulmaktadır.

Tablo 17

Sosyoekonomik Düzeye Göre Kurban Olma Puanı Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	1394.446	2	697.223	3.482*
Grup içi değişim	201237.455	1005	200.236	

* $p < .05$

Tablo 17 incelendiğinde, sosyoekonomik düzeye göre kardeş istismarı kurbanı olma puanının istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılaştığı bulunmuştur ($F(2, 1005)=3.482, p=.031$) Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için yapılan Bonferroni Post-Hoc analizine göre, düşük sosyoekonomik düzey ile orta sosyoekonomik düzey arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Ayrıca yüksek sosyoekonomik düzeyden gelen katılımcılar ile orta sosyoekonomik düzeyden gelen katılımcıların kurban olma puanları farklılaşmaktadır. Bu bulgudan yola çıkarak kurbanların düşük ve yüksek sosyoekonomik düzey ailelerden geldiği söylenebilir.

Annenin iş durumuna göre kurban olma puanının dağılımı Tablo 18’de sunulmaktadır.

Tablo 18

Annenin İş Durumuna Göre Kurban Olma Puanının Dağılımı

	Ort	SS	n
Sürekli bir işi var	21.04	15.05	223
Emekli	15.91	11.01	56
Geçici işlerde çalışıyor	21.10	13.89	57
Çalışmıyor	20.25	14.20	647
Toplam	20.23	14.24	983

Annenin iş durumuna göre kurban olma puanının farklılıklarını incelemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analiz sonucu Tablo 19’da sunulmaktadır.

Tablo 19

Annenin İş Durumuna Göre Kurban Olma Puanı Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	1236.850	3	412.283	2.037
Grup içi değişim	198166.395	979	202.417	

* $p < .05$

Tablo 19 incelendiğinde, annenin iş durumuna göre kardeş istismarı kurbanı olma puanı farklılaşmamaktadır, ($F(3,979)=2.037$, $p>.05$). Annenin çalışmaması, sürekli bir işi olması, emekli olması ya da geçici işlerde çalışmasının kardeş istismarı kurbanı olma puanı üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır.

Babanın iş durumuna göre kurban olma puanlarının dağılımları Tablo 20’de verilmektedir.

Tablo 20

Babanın İş Durumuna Göre Kurban Olma Puanının Dağılımı

	Ort	SS	n
Sürekli bir işi var	20.65	14.51	745
Emekli	17	12.28	109
Geçici işlerde çalışıyor	21.29	12.94	88
Çalışmıyor	18.32	14.35	37
Toplam	20.20	14.16	979

Babanın iş durumuna göre kurban olma puanı farklılıkları incelenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 21’de sunulmaktadır.

Tablo 21

Babanın İş Durumuna Göre Kurban Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	1490,764	3	496,921	2.489
Grup içi değişim	194664,727	975	199,656	

* $p < .05$

Tablo 21’de görüldüğü üzere, yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre, babanın iş durumuna göre kurban olma puanı farklılaşmamaktadır, ($F(3,975)=2.489, p > .05$).

Kardeş sayısı ile kurban olma puanları arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon yapılmıştır. Sahip olunan kardeş sayısı ile kurban olma puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r = -.001, p > .05$). Kardeş dağılımlarına göre, kurban olma puanı ile kardeş sayısı ilişkili değildir.

Araştırmadaki katılımcıların doğum sırasına göre kurban olma puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Tablo 22’de ortalama ve standart sapma puanları görülmektedir.

Tablo 22

Doğum Sırasına Göre Kurban Olma Puanlarının Dağılımları

Doğum Sırası	Ort	SS	n
En Küçük	21.68	14.07	372
Ortanca	21.15	14.30	209
En Büyük	18.40	14.07	417
Toplam	20.20	14.19	998

Tablo 23’te doğum sırasına göre kurban olma puanları arasındaki farkı incelemek için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 23

Doğum Sırasına Göre Kurban Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	2349.884	2	1174.942	5.891**
Grup içi değişim	198439.231	995	199.436	

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 23’te görüldüğü üzere, doğum sırasına göre kurban olma puanları istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılaşmaktadır ($F(2,995)=5.891$, $p=.003$). Doğum sırası gruplarında kurban olma puanı arasındaki farklılıkları incelemek için Bonferroni Post-Hoc analizi yapılmıştır. Bonferroni testi sonuçlarına göre en küçük kardeş grubunun kurban olma puanı en büyük kardeş grubunun puanından daha yüksektir. Ayrıca ortanca kardeş grubunun kurban olma puanı da en büyük kardeş grubuna göre puanları daha yüksek bulunmuştur. En büyük kardeşin kurban olma puanları ortanca ve en küçük kardeşe göre düşüktür.

Araştırmadaki katılımcıların aile yapısına göre kurban olma puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenmiştir. Ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 24’te görülmektedir.

Tablo 24

Aile Yapısına Göre Kurban Olma Puanlarının Dağılımı

Aile Yapısı	Ort	SS	n
Beraber	20.27	14.28	908
Boşanmış	20.9	14.29	61
Ayrı yaşıyorlar	18.42	8.4	14
Toplam	20.28	14.18	986

Aile yapısına göre kurban olma puanlarını incelemek için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve Tablo 25’te sunulmuştur.

Tablo 25

Aile Yapısına Göre Kurban Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	74.91	3	24.972	.124
Grup içi değişim	198240.85	982	201.875	

* $p < .05$

Tablo 25 incelendiğinde, aile yapısı gruplarına göre kardeş istismarı kurban olma puanında anlamlı bir fark bulunamamıştır, ($F(3,982)=.124$, $p > .05$). Anne babaların evli olması, boşanması ya da ayrı yaşıyor olması kurban olma puanlarını etkilememektedir.

Aile tipinin çekirdek ya da geniş olmasına göre kurban olma farklılıklarını incelemek için Bağımsız gruplar için t testi yapılmıştır. Yapılan t testi sonuçları Tablo 26’da sunulmaktadır.

Tablo 26

Aile Tipine Göre Kurban Olma Puanlarının t Testi Sonuçları

	<i>Ort</i>	<i>SS</i>	<i>n</i>	<i>t</i>
Geniş Aile	20.87	15.13	88	.476
Çekirdek Aile	20.12	14.09	919	

* $p < .05$

Tablo 26’da görüldüğü üzere, , geniş ailede yaşayan katılımcılar ile çekirdek ailede yaşayan katılımcılar arasında kurban olma bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır, $t(1005) = .476$, $p > .05$.

İki bağımsız değişkenin (SED ve okul türü) kurban olma bakımından etkilerini karşılaştırmak için 3 (SED: düşük, orta, yüksek) X 2 (Okul türü: ortaokul, lise) çift yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Yaş grupları arasındaki farkı daha kolay görmek amacıyla, yaş değişkeni ortaokul ve lise olarak iki gruba ayrılmış ve analize dahil edilmiştir. Hangi sosyoekonomik düzey (düşük-orta-yüksek) ve hangi okul türünde (ortaokul-lise) kurban olma puanları arasında fark olduğunu öğrenmek için yapılan analiz sonuçlarının ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 27’de görülmektedir.

Tablo 27

Okul Türü ve Sosyoekonomik Düzeye Göre Kurban Olma Puanı Dağılımları

	<i>Ort</i>	<i>SS</i>	<i>n</i>
Düşük SED			
Ortaokul	17.79	13.89	165
Lise	23.06	14.20	252
Toplam	20.98	14.30	417
Orta SED			
Ortaokul	17.36	13.26	301
Lise	21.76	14.19	196
Toplam	19.10	13.79	497
Yüksek SED			
Ortaokul	18.06	17.87	31
Lise	22.28	13.66	63
Toplam	20.20	15.31	94

SED ve okul türüne göre kurban olma puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için yapılan çift yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 28’de sunulmaktadır.

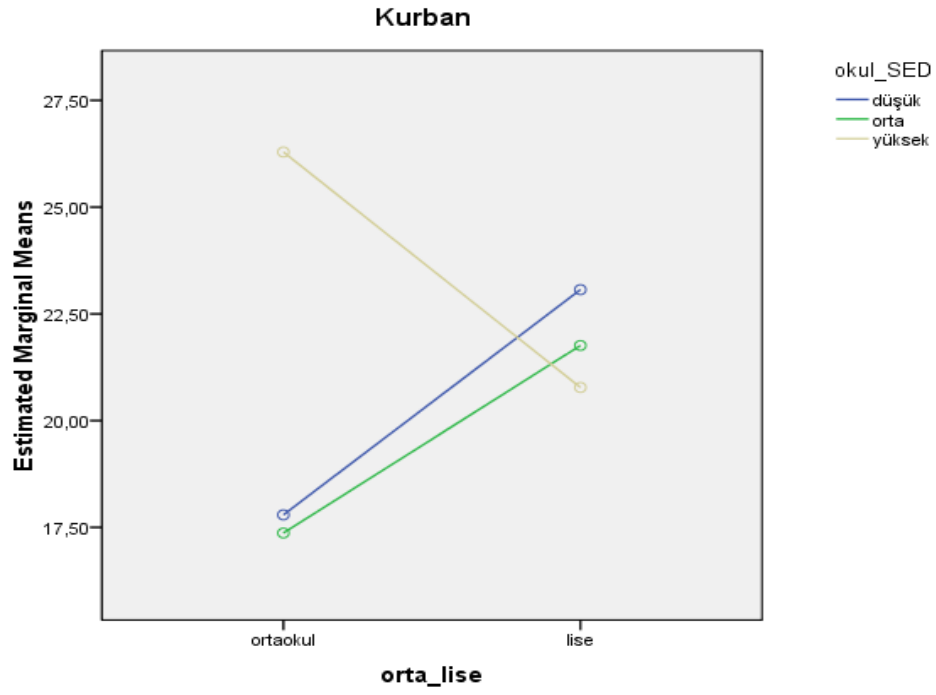
Tablo 28

Okul Türü ile Sosyoekonomik Düzeyin Kardeş İstismarı Kurbanı Olma Üzerindeki Etkileşiminin İncelenmesi-Çift Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Okul türü (Yaş)				
Gruplar arası değişim	258.598	1	258.598	1.327
SED				
Gruplar arası değişim	1132.056	2	566.028	2.900
Okul türü*SED				
Gruplararası değişim	2057.504	2	1028.752	5.271**
Grup içi değişim	195543.919	1002	195.154	

Katılımcıların okul türünün kurban olma puanları üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır, $F(1, 1002)=1.327$, $p>.05$. Benzer şekilde okulun sosyoekonomik düzeyinin kurban olma puanı üzerinde ana etkisi istatistiksel açıdan anlamlı değildir, $F(2,1002)=2.900$, $p>.05$. Ancak okul türü ile okulun sosyoekonomik düzeyi arasında anlamlı bir etkileşim gözlenmiştir, $F(2, 1002)=5.271$, $p=.005$. Bu ortak etki Grafik 1’de sunulmaktadır. Bir başka deyişle, farklı sosyoekonomik düzeydeki ortaokul ve lisedeki katılımcıların kurban olma puanı farklılaşmaktadır. Yüksek sosyoekonomik düzeydeki ortaokula devam eden katılımcılar ile düşük sosyoekonomik düzeydeki ortaokula giden katılımcıların kurban olma puanları farklılaşmaktadır. Ayrıca, yüksek sosyoekonomik düzeydeki ortaokula devam eden katılımcılar ile orta sosyoekonomik düzeyden ortaokula giden katılımcıların arasında da anlamlı bir fark bulunmaktadır. Liseye devam eden katılımcılar arasında sosyoekonomik düzey bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Diğer bir deyişle, ortaokula devam eden katılımcılar arasında yüksek sosyoekonomik düzeyde olan katılımcıların kurban olma puanları daha yüksek

bulunmuştur; ancak bu fark yaş ilerledikçe kapanmaktadır. Lisede alt, orta ve üst sosyoekonomik düzey arasında bir fark yok iken, ortaokulda yüksek sosyoekonomik düzey grubunun kurban olma puanı daha yüksek bulunmuştur.

Grafik 1. Okulun Sosyoekonomik Düzeyi ve Okul Türünün Kurban Olma Puanları Üzerindeki Etkileşimi

III.4.3. Ailelerin İşlevsel Özellikleri Bakımından Kardeş İstismarı Kurbanı Olma Puanlarının İncelenmesi

Bilgi formu ve ölçekler aracılığıyla ailelerin işlevsel özellikleri hakkında bilgi toplanmış ve kurban olma puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Ailelerin işlevsel özellikleri olarak anne-baba arasındaki şiddet, çocuğa yönelik istismar, ailedeki deneyimlenen stresli yaşam olayları, kardeşler arasındaki ayrımcılık ve ailelerin çocuklarının gelişimlerine uygun olmayan sorumluluk yüklemeleri, çatışmaya yönelik tutumları analiz edilmiştir. Anne-baba arasındaki şiddet, anne ve babaların çocuklarına uyguladıkları istismar ve ailedeki deneyimlenen stresli yaşam olayları ile kardeş istismarı kurbanı olma puanı arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon analizi uygulanmıştır, analiz sonuçları Tablo 29’da sunulmaktadır.

Tablo 29

Ailelerin İşlevsel Özellikleri ile Kurban Olma Puanı Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1.Kurban Olma Puanı	-					
2.Anne-Baba arasındaki şiddet	.316***	-				
3.Babanın şiddet davranışı	.373***	.559***	-			
4.Annenin şiddet davranışı	.459***	.409***	.559***	-		
5.Stresli Yaşam Olayları	.138***	.189***	.126***	.107***	-	
6.Kardeşler Arasında Ayrımcılık	-.208***	-.137**	-.297***	-.282***	-.101***	-

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 29 incelendiğinde, anne-baba arasındaki şiddet ile kurban olma puanları arasındaki pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = .316$, $p < .001$). Çocuğun tanık olduğu anne-baba arasındaki şiddet arttıkça kardeş istismarı kurbanı olma puanı da artmaktadır. Babanın çocuğu istismar etmesi ile kardeş istismarı kurbanı olma puanları anlamlı ve pozitif yönde ilişkilidir ($r = .373$, $p < .001$), benzer şekilde anne tarafından istismar edilmek ile kardeş istismarı kurbanı olma puanları da anlamlı ve pozitif yönde

ilişkilidir ($r=.459$, $p<.001$). Diğer bir deyişle, anne ve baba tarafından istismar edilme davranışı arttıkça kardeş istismarı kurbanı olma puanı da artmaktadır. Ailede deneyimlenen stresli yaşam olayları ile kurban olma puanları da anlamlı ve pozitif yönde ilişkili bulunmuştur ($r=.138$, $p<.001$). Bu sonuca göre göç, okul değiştirme, ebeveynlerden birinin ölümü gibi ailedeki stresli yaşam olayları arttıkça kardeş istismarı kurbanı olma puanı da artmaktadır.

Kardeşler arasındaki ayrımcılığı ölçmek için kullanılan ölçekte toplam puanın düşük olması ailenin kardeşe yönelik ayrımcılık yaptığını göstermektedir. Bu bilgi doğrultusunda Tablo 29 yorumlanınca kardeşe yapılan ayrımcılık davranışı arttıkça kurban olma puanı da artmaktadır ($r=-.208$, $p<.05$).

Ailelerin çocuklarının gelişimlerine uygun olmayan sorumluluk yüklemeleri (büyük kardeşin küçük kardeşe bakım vermesi) ile kardeş istismarı kurbanı olma puanları arasındaki fark incelenmiştir. Tablo 30'da ortalama ve standart sapma değerleri sunulmaktadır.

Tablo 30

Kurban Olma Puanlarının Ailelerin Çocuklarının Gelişimlerine Uygun Olmayan Sorumluluk Yüklemelerine Göre Dağılımları

Kardeş Bakımı	Ort	SS	n
Her zaman	23.51	15.73	201
Nadiren	19.89	13.24	365
Hiçbir zaman	19.16	13.91	399
Toplam	20.34	14.15	965

Ailelerin büyük kardeşin küçük kardeşe bakım vermesi gibi çocukların gelişimlerine uygun olmayan sorumluluk yüklemelerine göre kurban olma puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Tablo 31'de analiz sonucu sunulmaktadır.

Tablo 31

Ailelerin Çocukların Gelişimlerine Uygun Olmayan Sorumluluk Yüklemelerine Göre Kurban Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	2651,694	2	1325,847	6,699***
Grup içi değişim	190407,316	962	197,929	

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Ailelerin büyük kardeşin küçük kardeşe bakım vermesi gibi çocukların gelişimlerine uygun olmayan sorumluluk yüklemelerine göre kardeş istismarı kurbanı olma puanı istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılaşmaktadır, ($F(2,962)=6.699$, $p=.001$). Gruplar arasındaki farklılıkları incelemek için Bonferroni Post-Hoc analizi yapılmıştır. Bonferroni testi sonuçlarına göre kardeşleri tarafından her zaman bakım verilen katılımcıların puanı, kardeşleri tarafından nadiren bakım verilen kardeşlerin puanları ile kardeşleri tarafından hiç bakım verilmeyen katılımcıların puanına göre daha yüksek bulunmuştur. Kardeşleri tarafından her zaman bakım verilen katılımcıların kurban olma puanları diğer gruplara göre oldukça yüksektir.

Ailelerin çatışmaya yönelik tutumlarına göre kardeş istismarı kurbanı olma puanının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Tablo 32’de değişkenlerin ortalama ve standart sapma değerleri sunulmaktadır.

Tablo 32

Ailelerin Çatışmaya Yönelik Tutumlarına Göre Kurban Olma Puanlarının Dağılımları

	Ort	SS	n
Hep bana ceza verirler	28.01	14.64	156
Hep kardeşime ceza verirler	24.10	13.78	11
Eşit ceza verirler	18.15	13.10	630
Müdahale etmezler	23.12	15.78	136
Toplam	20.59	14.27	933

Ailelerin çocuklarının çatışmasına verdikleri tepki ile kurban olma puanları arasındaki farkı incelemek için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 33'te sunulmuştur.

Tablo 33

Ailelerin Çatışmaya Yönelik Tutumlarına Göre Kurban Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	13327.652	3	4442.551	23.368***
Grup içi değişim	176613.392	929	190.111	

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Ailelerin çocuklarının çatışmalarına verdikleri tepkiye göre kurban olma puanı istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılaşmaktadır ($F(3,929)=23.368$, $p < .001$). Gruplar arasındaki farklılıkları incelemek için Bonferroni Post-Hoc analizi yapılmıştır. Bonferroni testi sonuçlarına göre ailelerin her zaman kendilerine ceza verdiğini düşünen katılımcıların puanı, eşit ceza verdiğini düşünen ve ailelerinin çatışmaya müdahale etmediğini düşünen katılımcıların puanından daha yüksektir. Kardeşleri ile birlikte eşit ceza verilen katılımcıların puanları ailelerinin çatışmaya müdahale etmediğini düşünen katılımcıların puanlarından daha düşük bulunmuştur.

Araştırmadaki katılımcıların kurban olma puanları ile not ortalamaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Kardeş istismarı kurban olma puanı ile akademik not ortalaması arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = -.80$, $p < .019$). Kurban olma puanı arttıkça katılımcıların not ortalamaları düşmektedir.

Benlik saygısı ve kurban olma toplam puanı arasındaki ilişki incelenmiş ve benlik saygısı ile kurban olma toplam puanı arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki bulunmuştur ($r = -.205$, $p < .001$). Diğer bir deyişle kurban olma toplam puanı arttıkça benlik saygısı puanı düşmektedir.

Bu bölümde kardeş istismarı kurbanı olma puanını Ekolojik/Etkileşim Model (Cicchetti ve Lynch, 1993) kapsamında yordayan mikrosistem ve eksosistem değişkenlerini belirlemek amacı ile verilere hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır (bknz. Tablo 34). Cinsiyet, yaş, anne ve babanın çocuğa yönelik şiddet davranışı, anne-baba arasındaki şiddet, çocuğun doğrudan deneyimlediği stresli yaşam olayları ve kardeşler arasındaki ayrımcılık mikrosistem değişkenleri olarak ele alınmış ve birinci aşamada analize dahil edilmiştir. İkinci aşamada eksosistem değişkenleri olan sosyoekonomik düzey regresyon analizine dahil edilmiştir. Ancak sosyoekonomik düzey kategoriktir ve 3 düzeyi bulunmaktadır. Bu nedenle Dummy kodlaması yapılmış ve kategorik olan bu değişkenin regresyon için sürekli olarak algılanması sağlanmıştır. Dummy kodlamasında bir kategori referans kategori olarak belirlenmekte ve diğer gruplar bu kategori ile karşılaştırılmaktadır (Meyers, Gamst ve Guarino, 2013). Kuramsal çerçeve temel alındığında alt sosyoekonomik düzey referans kategori olarak ele alınmış ve diğer iki kategori ile karşılaştırılması yapılmıştır.

Analiz sonucunda, birinci aşamada denkleme dahil edilen cinsiyet, yaş, stresli yaşam olayları, anne-baba arasındaki şiddet, çocuğa yönelik şiddet davranışı ve kardeşler arasındaki ayrımcılık değişkenlerinin kardeş istismarı kurbanı olma varyansının %25'ini açıkladığı bulunmuştur, $F(7,815)=39.176$, $p<.001$). Değişkenlerin tek tek katkısına bakıldığı zaman cinsiyet ($\beta = -.082$, $p=.008$), anne-baba arasındaki şiddet davranışı ($\beta = .098$, $p=.005$), annenin çocuğa yönelik şiddet davranışı değişkenlerinin ($\beta = .322$, $p<.001$) ve babanın çocuğa yönelik şiddet davranışı ($\beta = .129$, $p=.001$) kardeş istismarı kurbanı olmanın anlamlı yordayıcıları oldukları görülmektedir. Bu bulgudan yola çıkara kadınların erkeklere göre daha fazla kardeş istismarı kurbanı oldukları söylenebilir. Ayrıca çocuğa anne ve baba tarafından uygulanan şiddet davranışı arttıkça kurban olma eğilimleri de artmaktadır. Anne- baba arasındaki şiddet davranışının yüksek olması kardeş istismarı kurbanı olma için önemli bir yordayıcıdır.

Son aşamada denkleme dahil edilen alt sosyoekonomik düzey ile diğer sosyoekonomik düzey grupları varyansa % 0.5'lik anlamlı bir katkı yapmıştır ($F(9,813) = 31.204$, $p<.001$). Değişkenler tek tek ele alındığı zaman üst sosyoekonomik düzey ile

alt sosyoekonomik düzey değişkeninin ($\beta = .073$, $p < .001$) anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Kardeş istismarı kurbanlarının üst sosyoekonomik düzeyden geldiği söylenebilmektedir.

Böylece tüm değişkenler hep birlikte kardeş istismarı kurbanı olma varyansının %26'sını açıklamıştır ($F(9,813) = 31.204$, $p < .001$).

Tablo 34

Kardeş İstismarı Kurbanı Olma Puanını Yordayan Mikrosistem ve Eksosistem Değişkenleri

Değişkenler	Model 1			Model 2		
	B	SH B	B	B	SH B	β
Cinsiyet	-2.358	.888	-.082**	-2.842	.887	-.086**
Yaş	.523	.306	.053	.553	.311	.056
Anne-baba şid.	.340	.122	.099**	.345	.121	.100**
Anne şiddeti	.759	.088	.322***	.782	.089	.332***
Baba şiddeti	.297	.090	.129**	.311	.090	.136**
Stresli yaşam	.634	.371	.053	.469	.378	.039
Kardeş ayrımı	-.256	.180	-.046	-.239	.179	-.043
Alt SED_üst SED				3.525	1.593	.073***
AltSED_ortaSED				1.421	.962	.049
R^2		.252			.257	
F		39.176			31.204	
ΔR^2 için F		39.176			5.336	

III.5. Kardeş İstismarcısı Olma Puanlarının İncelenmesi

Çatışma Yöntemleri Ölçeği-Kardeş Formu ölçeğinin İstismarcı formunun toplam puanları ile katılımcıların bireysel özellikleri, ailenin yapısal ve işlevsel özellikleri incelenmiştir. İstismarcıların toplam puanı ile benlik saygısı ve akademik not ortalaması ilişkisine bakılmıştır ve bu tezin kuramsal çerçevesini oluşturan Ekolojik/Etkileşimsel Model kapsamında kardeş istismarcısı olma toplam puanını yordayan mikrosistem ve eksosistem değişkenleri belirlenmiştir.

III.5.1. Bireysel Özellikler Bakımından Kardeş İstismarcısı Puanlarının İncelenmesi

İstismarcı olma toplam puanları yaş ve cinsiyet bakımından incelenmiştir. Cinsiyet değişkenine göre kardeş istismarcısı olma puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için bağımsız gruplar t testi analizi yapılmıştır. Cinsiyet değişkenine göre yapılan analizler Tablo 35'te sunulmaktadır.

Tablo 35

Cinsiyet Değişkenine Göre İstismarcı Olma Puanlarının t Testi Analiz Sonuçları

Yaş	Ort	SS	n	t
Kadın	17.42	12.85	542	.125
Erkek	17.52	12.51	471	

* $p < .05$

İstismarcı olma puanları cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde, kadınların ve erkeklerin istismarcı olma puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur, $t(1011) = .125, p > .05$.

Araştırmadaki katılımcıların istismarcı puanı ortalamaları cinsiyete göre incelendiğinde, ortalamalarının birbirine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Kadın ve erkek katılımcılar arasında istismarcı olma bakımından bir farklılık bulunmamıştır.

Yaş grupları arasındaki farklılığı incelemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analiz edilen verinin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 36’da verilmiştir.

Tablo 36

Yaşa Göre İstismarcı Olma Puanı Dağılımları

Yaş	Ort	SS	n
12	15.92	13.02	53
13	14.10	11.01	242
14	17.40	12.34	221
15	19.41	14.47	193
16	18.92	13.23	181
17	19.82	11.13	102
18	17.36	8.65	11
Toplam	17.43	12.68	1003

Yaş değişkenine göre kardeş istismarcısı olma puanları arasındaki farkı incelemek için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 37’de sunulmaktadır.

Tablo 37

Yaşa Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	4546.40	6	757.735	4.817***
Grup içi değişim	156674.694	996	157.304	

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 37’de görüldüğü üzere, yaşa göre istismarcı olma puanları anlamlı bir biçimde farklılaşmaktadır, ($F(6,996)=4.817$, $p<.001$). Yaş grupları arasındaki farklılıkları incelemek için Bonferroni Post-Hoc analizi yapılmıştır. Bonferroni testi sonuçlarına göre, 13 yaş ile 15, 16 ve 17 yaş arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. 13 yaşın istismarcı olma puanı 15, 16 ve 17 yaşa göre anlamlı düzeyde daha düşüktür.

Yaş ile istismarcı olma puanı arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir, $r=.140$, $p<.001$. Katılımcıların yaşı arttıkça istismarcı olma puanlarının arttığı bulunmuştur.

III.5.2. Ailelerin Yapısal Özellikleri Bakımından Kardeş İstismarcısı Puanlarının İncelenmesi

Bu bölümde ailelerin yapısal özelliklerine göre kardeş istismarcısı olma puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Ailenin yapısal özellikleri olarak anne ve babanın eğitim düzeyi, kardeş sırası, doğum sırası ve aile yapısı incelenmiştir. İlk olarak anne ve babanın eğitim düzeyine göre istismarcı olma puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 38’de sunulmaktadır.

Tablo 38

Annenin Eğitim Düzeyine Göre İstismarcı Olma Puanı Dağılımları

Annenin Eğitim Düzeyi	Ort	SS	n
Okuryazar değil	16.01	11.16	55
Okuryazar	14.68	11.59	29
İlkokul mezunu	18.81	13.26	310
Ortaokul mezunu	17.72	13.12	190
Lise mezunu	16.26	12.01	236
Üniversite mezunu	17.62	12.66	191
Toplam	17.51	12.70	1011

Anne eğitim düzeyine göre yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 39’da görülmektedir.

Tablo 39

Annenin Eğitim Düzeyine Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	1260.327	5	252.065	1.565
Grup içi değişim	161886.047	1005	161.081	

* $p < .05$

Tablo 39’da görüldüğü üzere annenin eğitim düzeyine göre kardeş istismarcısı olma puanı farklılaşmamaktadır, ($F(5,1005)=1.565$, $p > .05$).

Babanın eğitim düzeyine göre kardeş istismarı kurbanı olma puanının ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 40’da sunulmaktadır.

Tablo 40

Babanın Eğitim Düzeyine Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Babanın Eğitim Düzeyi	Ort	SS	n
Okuryazar değil	15.77	13.14	9
Okuryazar	14.20	10.91	34
İlkokul mezunu	18.52	13.30	246
Ortaokul mezunu	17.35	12.72	196
Lise mezunu	17.54	12.15	267
Üniversite mezunu	17.13	12.93	254
Toplam	17.51	12.71	1006

Babanın eğitim düzeyine göre istismarcı olma puanının farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi ile bakılmıştır. Tablo 41’de analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo 41

Babanın Eğitim Düzeyine Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	691.667	5	138.333	.854
Grup içi değişim	161903.609	1000	161.904	

* $p < .05$

Tablo 41 incelendiğinde, babaların eğitim düzeyine göre kardeş istismarı kurbanı olma puanı anlamlı bir biçimde farklılaşmamaktadır, ($F(5,1000) = .584$, $p > .05$). Babanın eğitim düzeyinin düşük ya da yüksek olması kardeş istismarı için bir risk faktörü değildir.

Sosyoekonomik düzeye göre kardeş istismarcısı olma puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analiz edilen verinin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 42’de verilmiştir.

Tablo 42

Sosyoekonomik Düzeye Göre İstismarcı Olma Puanının Dağılımları

Sosyoekonomik Düzey	Ort	SS	n
Düşük	18.41	13.07	414
Orta	16.25	12.05	507
Yüksek	20.04	13.53	96
Toplam	17.49	12.68	1017

Tek yönlü varyans analizi sonuçları ise Tablo 43'te sunulmaktadır.

Tablo 43

Sosyoekonomik Düzeye Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	1753.627	2	876.814	5.501**
Grup İçi değişim	161630.552	1014	159.399	

* p<.05, ** p<.01

Tablo 43'te görüldüğü üzere, sosyoekonomik düzeyine göre kardeş istismarcısı olma puanının istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılaştığı bulunmuştur, ($F(2, 1014)=5.501$, $p=.004$) Farkın hangi gruplar arasından kaynaklandığını belirlemek için yapılan Bonferroni Post-Hoc analizine göre, düşük sosyoekonomik düzey ile orta sosyoekonomik düzey arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Ayrıca yüksek sosyoekonomik düzeyden gelen katılımcılar ile orta sosyoekonomik düzeyden gelen katılımcıların istismarcı olma puanları farklılaşmaktadır. İstismarcıların genellikle düşük ve yüksek sosyoekonomik düzeyden gelmektedir. Düşük ve yüksek sosyoekonomik düzey bir risk faktörüdür.

Katılımcıların aile yapısına göre istismarcı olma puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. İstismarcı olma puanının dağılımları Tablo 44'te sunulmaktadır.

Tablo 44

Aile Yapısına Göre İstismarcı Olma Puanının Dağılımları

Aile Yapısı	Ort	SS	n
Berber	17.59	12.79	923
Boşanmış	17.16	12.54	62
Ayrı yaşıyorlar	17.63	8.66	11
Toplam	17.57	12.72	996

Yapılan analiz sonucu Tablo 45'te sunulmuştur.

Tablo 45

Aile Yapısına Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	34.444	3	11.481	.071
Grup içi değişim	161085.059	992	162.384	

* $p < .05$

Tablo 45'te görüldüğü üzere aile yapısına göre istismarcı olma puanları farklılaşmamaktadır, $F(3,992) = .071$, $p > .05$. Ailelerin beraber yaşaması, boşanması ya da ayrı yaşamasına göre kardeş istismarcısı olma puanı değişmemektedir.

Aile tipine (geniş aile-çekirdek aile) göre kardeş istismarcısı olma toplam puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için bağımsız gruplar için t testi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 46'da sunulmaktadır.

Tablo 46

Aile Tipi Değişkenine Göre İstismarcı Olma Puanlarının t Testi Analizi Sonuçları

Aile tipi	Ort	SS	n	t
Geniş Aile	17.08	12.08	90	-.314
Çekirdek Aile	17.52	12.74	926	

* $p < .05$

Analiz sonucuna göre aile yapısının çekirdek ya da geniş aile olması ile kardeş istismarcısı olma arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır, $t(1014) = -.314$, $p > .05$. Diğer bir deyişle, çekirdek aile ya da geniş aile yapısı içinde yaşamak kardeş istismarcısı olmayı etkilememektedir.

Annenin iş durumuna göre istismarcı olma puanı farklılıkları incelenmiştir. Ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 47’de sunulmaktadır.

Tablo 47

Annenin İş Durumuna Göre İstismarcı Olma Puanının Dağılımları

	Ort	SS	n
Emekli	13.84	7.93	59
Çalışmıyor	17.64	12.97	645
Geçici işlerde çalışıyor	19.39	14.84	58
Sürekli bir işi var	17.66	12.53	229
Toplam	17.52	12.76	991

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 48’de sunulmaktadır.

Tablo 48

Annenin İş Durumuna Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	1015.299	3	338.433	2.082
Grup içi değişim	160417.688	987	162.531	

* $p < .05$

Annenin iş durumuna göre kardeş istismarcısı olma puanı farklılaşmamaktadır, ($F(3,987)=2.082, p > .05$). Annenin çalışmaması, sürekli bir işi olması, emekli olması ya da geçici işlerde çalışmasının kardeş istismarcısı olma puanı üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır.

Babanın iş durumuna göre istismarcı olma puanının ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 49’da sunulmaktadır.

Tablo 49

Babanın İş Durumuna Göre İstismarcı Olma Puanının Dağılımları

	Ort	SS	n
Emekli	13.94	9.27	110
Çalışmıyor	18.62	14.34	37
Geçici işlerde çalışıyor	18.87	1.38	89
Sürekli bir işi var	17.83	12.99	750
Toplam	17.55	12.77	989

Babanın iş durumu ile istismarcı olma toplam puanı arasındaki farkı incelemek için yapılan tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Tablo 50’de analiz sonuçları sunulmaktadır.

Tablo 50

Babanın İş Durumuna Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	1977.861	3	494.465	3.057*
Grup içi değişim	159164.161	984	161.752	

* $p < .05$

Babanın iş durumuna göre istismarcı olma istatistiksel açıdan anlamlı biçimde farklılaşmaktadır, ($F(3,984)=3.057$, $p=.016$). Farkın hangi gruplar arasından kaynaklandığını anlamak için yapılan Bonferroni Post-Hoc analizi sonuçlarına göre, babası emekli olanlar ile babasının sürekli bir işi olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Babasının sürekli bir işi olanların babası emekli olan katılımcılara göre istismarcı olma puanları daha yüksektir.

Kardeş sayısı ile istismarcı olma puanları arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon yapılmıştır. Sahip olunan kardeş sayısı ile kurban olma puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=-.006$, $p>.05$). Katılımcıların sahip oldukları kardeşlerin sayısı ile istismarcı olma puanı arasında bir ilişki yoktur. Diğer bir deyişle, katılımcıların az ya da çok kardeşe sahip olması istismarcı olma puanı ile ilişkili değildir.

Araştırmadaki katılımcıların istismarcı puanlarının doğum sırasına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 51’de sunulmaktadır.

Tablo 51

Doğum Sırasına Göre İstismarcı Olma Puanının Dağılımı

Doğum Sırası	Ort	SS	n
İlk çocuk	18.93	13.22	378
Ortanca çocuk	18.9	13.18	210
Son çocuk	15.46	11.67	420
Toplam	17.48	12.69	1008

Tablo 52’de doğum sırasına göre istismarcı olma puanları arasındaki farkı incelemek için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 52

Doğum Sırasına Göre İstismarcı Olma Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	2917.969	2	1458.985	9.195***
Grup içi değişim	159469.709	1005	158.676	

* $p<.05$, ** $p<.01$, *** $p<.001$

Tablo 52’de görüldüğü üzere, doğum sırası gruplarına göre istismarcı olma puanlarının istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılaştığı bulunmuştur, ($F(2,1005)=9.195$, $p<.001$). Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için yapılan Bonferroni Post-Hoc analizi sonuçlarına göre, en küçük kardeş grubu ile en büyük kardeş grubu arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Ayrıca ortanca kardeş grubu ile en küçük kardeş grubu arasında da istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır. En büyük kardeş ile ortanca kardeş grubunun istismarcı olma puanları en küçük kardeş grubuna göre daha yüksektir.

İki bağımsız değişkenin (SED ve okul türü) istismarcı olma puanı üzerindeki etkilerini karşılaştırmak yapılan analizin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 53’te sunulmaktadır.

Tablo 53

Okul Türü ve Sosyoekonomik Düzeye Göre İstismarcı Olma Puanı Dağılımları

	<i>Ort</i>	<i>SS</i>	<i>n</i>
Düşük SED			
Ortaokul	14.62	11.35	162
Lise	20.85	13.54	252
Toplam	18.41	13.07	414
Orta SED			
Ortaokul	14.94	11.01	310
Lise	18.30	13.30	197
Toplam	16.25	12.05	507
Yüksek SED			
Ortaokul	23.40	14.99	32
Lise	18.35	12.53	64
Toplam	20.04	13.53	96

Sosyoekonomik düzey ile okul türünün istismarcı olma puanı üzerindeki ortak etkisini belirlemek için 3 (SED: düşük, orta, yüksek) X 2 (okul türü: ortaokul, lise) çift yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 54'te görülmektedir.

Tablo 54

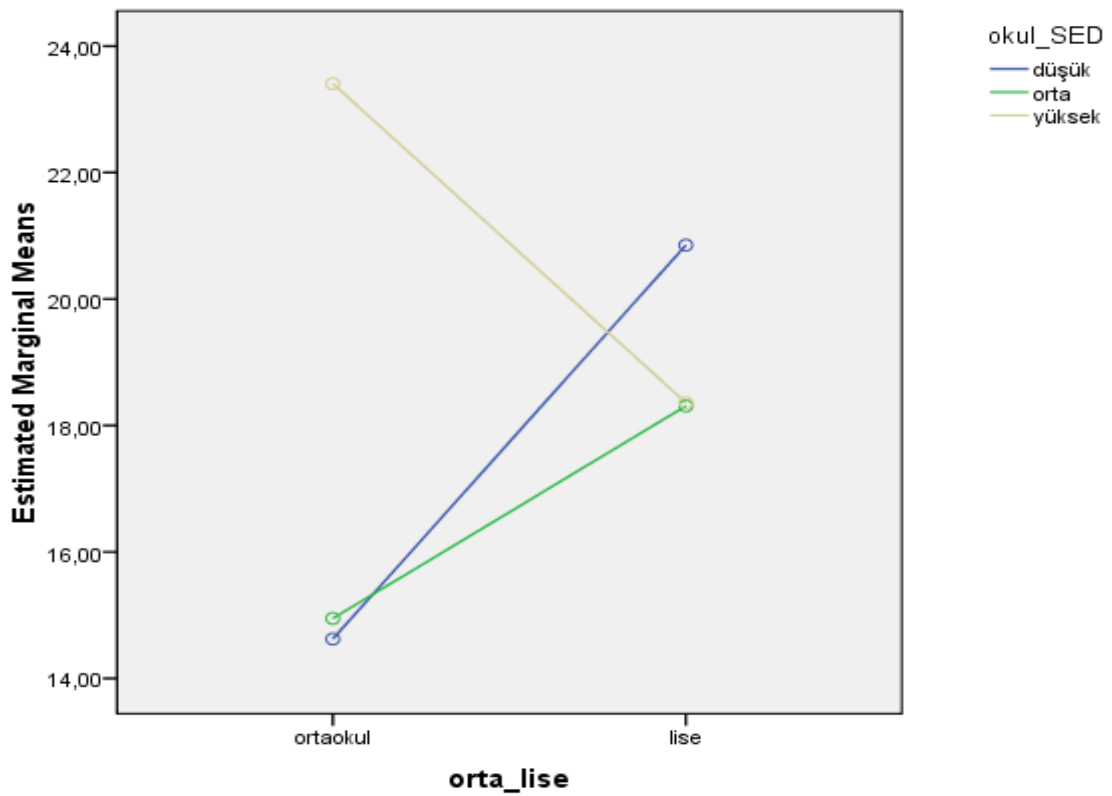
Okul Türü ile Sosyoekonomik Düzeyin Kardeş İstismarcısı Olma Puanı Üzerindeki Etkileşiminin İncelenmesi-Çift Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Okul türü				
Gruplar arası değişim	316.128	1	316.128	2.050
SED				
Gruplar arası değişim	1362.995	2	681.498	4.419*
Okul türü*SED				
Gruplararası değişim	2275.010	2	1137.505	7.377**
Grup içi değişim	155889.337	1002	195.154	

Katılımcıların okul türüne göre istismarcı olma puanları farklılaşmamaktadır, $F(1, 1002)=2.050$, $p>.05$. Ancak okulun sosyoekonomik düzeyine göre istismarcı olma puanı istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılaşmaktadır, $F(2,1002)=4.419$, $p=.012$. Düşük sosyoekonomik düzeyden katılımcılar ile yüksek sosyoekonomik düzeydeki katılımcıların istismarcı olma puanı orta sosyoekonomik düzeydeki katılımcılara göre anlamlı derecede daha yüksektir. Ayrıca, okul türü ile okulun sosyoekonomik düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir etkileşim gözlenmiştir, $F(2, 1002)=7.377$, $p=.001$. Yüksek sosyoekonomik düzeydeki ortaokula devam eden katılımcılar ile düşük ve orta sosyoekonomik düzeydeki ortaokula giden katılımcıların puanlarından daha yüksektir. Liseye devam eden katılımcılarda, düşük sosyoekonomik düzeyden gelen katılımcıların orta sosyoekonomik düzeyden gelen katılımcılara göre daha yüksektir.

Ortaokul grubunda yüksek sosyoekonomik düzeydekiler alt ve orta sosyoekonomik düzeydekilerden, lise grubunda alt sosyoekonomik düzeydekiler orta sosyoekonomik düzeydekilerden daha yüksek istismarcı olma puanına sahiptir.

Yüksek sosyoekonomik düzeyde ortaokuldan liseye istismarcı olma puanı düşerken, alt ve orta sosyoekonomik düzeyde ortaokuldan liseye istismarcı olma puanı artmaktadır. Yaşla birlikte yüksek sosyoekonomik düzeyde istismarcı olma puanı artarken, orta ve alt sosyoekonomik düzeyde artmaktadır.

Grafik 2. Okulun Sosyoekonomik Düzeyi ve Okul Türünün İstismarcı Olma Puanları Üzerindeki Etkileşimi

III.5.3. Ailelerin İşlevsel Özellikleri Bakımından Kardeş İstismarcısı Olma Puanlarının İncelenmesi

Ailelerin işlevsel özellikleri ile istismarcı olma puanı arasındaki ilişki incelenmiştir. Ailenin işlevsel özellikleri olarak anne-baba arasındaki şiddet, çocuğa yönelik şiddet davranışı, ailedeki deneyimlenen stresli yaşam olayları, kardeşler arasındaki ayrımcılık ve ailelerin çocuklarının gelişimlerine uygun olmayan sorumluluk vermesi, çatışmaya yönelik tutumları ele alınmıştır. Anne-baba arasındaki şiddet, anne ve babaların çocukların uyguladıkları istismar ve ailedeki deneyimlenen stresli yaşam olayları ile kardeş istismarcısı olma puanı arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon analizi uygulanmıştır, analiz sonuçları Tablo 55'te sunulmaktadır.

Tablo 55

Ailenin İşlevsel Özellikleri ve İstismarcı Olma Puanı Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1.İstismarcı Olma Puanı	-					
2.Anne-Baba arasındaki şiddet	.252***	-				
3.Babanın Şiddet Davranışı	.307***	.430***	-			
4.Annenin Şiddet Davranışı	.415***	.409***	.559***	-		
5.Stresli Yaşam Olayları	.105***	.189***	.107***	.126***	-	
6.Kardeşler Arası Ayrımcılık	-.180***	-.137***	-.297***	-.282***	-.101***	-

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 55 incelendiğinde, istismarcı olma ile anne-baba arasındaki şiddet puanları arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır ($r=.252$, $p<.001$). Çocuğun ev içinde maruz kaldığı anne-baba arasındaki şiddet arttıkça kardeş istismarcısı olma puanı da artmaktadır. Babanın çocuğu istismar etmesi ile istismarcı olma arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=.307$, $p<.001$), benzer şekilde anne tarafından istismar edilme ile istismarcı puanları arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki mevcuttur ($r=.415$, $p<.001$). Anne ve baba tarafından maruz

kalınan şiddet davranışı arttıkça istismarcı olma puanları artmaktadır, diğer bir deyişle çocuğun hem tanık olduğu hem de doğrudan maruz kaldığı şiddet davranışı arttıkça kardeşine yönelik uyguladığı istismar davranışı artmaktadır. Deneyimlenen stresli yaşam olayları ile istismarcı olma puanları arasında da anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır ($r=.105$, $p<.001$). Yani, aile içinde göç, ebeveynlerden birinin kaybı, okul değiştirme gibi stresli yaşam olayları arttıkça kardeş istismarcısı olma puanı da artmaktadır. Kardeş İlişkileri Anketi'nde puanın düşük olması ailelerin kardeşe yönelik pozitif ayrımcılık yaptığını göstermektedir. Tablo 55'te görüldüğü üzere kardeşe yapılan pozitif ayrımcılık davranışı arttıkça istismarcı olma puanı da artmaktadır ($r=-.180$, $p<.001$).

Ailelerin çocukların gelişimlerine uygun olmayan sorumluluk yüklemeleri değişkeni kardeşe bakım vermek olarak ele alınmıştır. Ailelerin çocukların gelişimlerine uygun olmayan sorumluluk yüklemelerine göre istismarcı olma puanının farklılaşp farklılaşmadığını incelemek için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 56'da sunulmaktadır.

Tablo 56

Ailelerin Çocuklarının Gelişimlerine Uygun Olmayan Sorumluluk Yüklemelerine Göre İstismarcı Olma Puanının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	1212.943	2	606.471	6.699***
Grup içi değişim	156130.056	973	160.463	

* $p<.05$, ** $p<.01$, *** $p<.001$

Ailelerin çocuklarının gelişimlerine uygun olmayan sorumluluk yüklemelerine göre istismarcı olma puanı istatistiksel açıdan anlamlı biçimde farklılaşmaktadır, ($F(2,973)=6.699$, $p<.001$). Farkın hangi gruplar arasından kaynaklandığını anlamak için yapılan Bonferroni Post-Hoc analizine göre, kardeşlerine her zaman bakım veren katılımcılar ile kardeşlerine hiçbir zaman bakım vermeyen katılımcılar) arasında anlamlı

bir farklılık bulunmuştur. Kardeşlerine her zaman bakım veren katılımcıların istismarcı olma puanı hiçbir zaman bakım vermeyen katılımcılara göre yüksek bulunmuştur.

Ailelerin çatışmaya yönelik tutumlarına göre istismarcı olma puanının dağılımları Tablo 57’de sunulmuştur.

Tablo 57

Ailelerin Çatışmaya Yönelik Tutumlarına Göre İstismarcı Olma Puanının Dağılımları

	Ort	SS	n
Hep bana ceza verirler	22.76	13.49	152
Hep kardeşime ceza verirler	18.16	12.17	12
Eşit ceza verirler	16.18	12.02	643
Bizi ayırmazlar	19.8	13.21	135
Toplam	17.78	12.68	942

Ailelerin çatışmaya yönelik tutumlarına göre kardeş istismarcısı olma toplam puanının farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 58’de verilmektedir.

Tablo 58

Ailelerin Çatışmaya Yönelik Tutumlarına Göre İstismarcı Olma Puanı Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Değişkeni	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası değişim	5983.071	3	1994.357	12.862***
Grup içi değişim	145439.311	938	155.053	

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Ailelerin çocuklarının çatışmasına verdikleri tepki ile istismarcı olma puanı arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur, ($F(3,938)=12.862$, $p<.001$). Gruplar arasındaki farkı incelemek için yapılan Bonferroni Post-Hoc analizi sonuçlarına göre, hep kendisine ceza verildiğini düşünen katılımcılar ile ebeveynlerinin eşit ceza verdiklerini düşünen katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ayrıca, eşit ceza verdiğini düşünen katılımcılar ile çatışmasına müdahale edilmeyen katılımcılar arasında da istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık mevcuttur. Diğer bir deyişle, ailesinin hep kendisine ceza verdiğini düşünen katılımcılar ile çatışmasına müdahale edilmeyen katılımcıların istismarcı olma puanları ebeveynlerinin eşit ceza verdiğini düşünen katılımcıların puanlarına göre daha yüksek bulunmuştur.

Araştırmadaki katılımcıların istismarcı olma puanları ile not ortalamaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Kardeş istismarcısı olma puanı ile akademik not ortalaması arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=-.112$, $p<.001$). İstismarcı olma puanı arttıkça katılımcıların not ortalamaları azalmaktadır.

Benlik saygısı ve istismarcı olma toplam puanı arasındaki ilişki incelenmiş ve benlik saygısı ile istismarcı olma toplam puanı arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki bulunmuştur ($r=-.183$, $p<.001$). Diğer bir deyişle istismarcı olma toplam puanı arttıkça benlik saygısı puanı azalmaktadır.

Kardeş istismarcısı olma puanını Ekolojik/Etkileşim Model (Cicchetti ve Lynch, 1993) kapsamında yordayan mikrosistem ve eksosistem değişkenlerini belirlemek amacı ile verilere hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır (bkz. Tablo 59). Kardeş istismarcısı olmayı yordamak için birinci aşamada cinsiyet ve yaş değişkenleri ile anne ve babanın çocuğa yönelik şiddet davranışı, anne-baba arasındaki şiddet, çocuğun doğrudan deneyimlediği stresli yaşam olayları ve kardeşler arası ayrımcılık denkleme girilmiştir. İkinci aşamada eksosistem değişkenleri olan sosyoekonomik düzey regresyon denklemine dahil edilmiştir. Sosyoekonomik düzeyin 3 kategorisi bulunduğundan dolayı bu değişkene Dummy kodlaması yapılmıştır. Kategorik olan bu değişkenin regresyon için sürekli olarak algılanması sağlanmıştır. Dummy kodlamasında bir kategori referans kategori olarak belirlenmekte ve diğer gruplar bu kategori ile karşılaştırılmaktadır (Meyer ve ark., 2013). Kuramsal çerçeve temel alındığında alt sosyoekonomik düzey referans kategori olarak ele alınmış ve diğer iki kategori ile karşılaştırılması yapılmıştır.

İlk aşamada analize dahil edilen yaş, cinsiyet, anne ve baba arasındaki şiddet, anne ve babanın çocuğa yönelik şiddet davranışı, stresli yaşam olayları ve kardeşler arasındaki ayrımcılık değişkenlerinin kardeş istismarcısı olma puanının %18'ini açıklamaktadır, $F(7,824)=26.067$, $p<.001$. Değişkenler tek tek incelendiğinde, sadece yaş ($\beta = .073$, $p=.026$) ve anneden görülen şiddet davranışı ($\beta = .313$, $p<.001$) anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmektedir. Bu bulgular, katılımcıların yaşının artması ile istismarcı olma eğilimlerinin arttığını göstermektedir. Ayrıca, annesi tarafından şiddete maruz kalan çocukların istismarcı olma eğilimi taşıdıkları görülmektedir. Stresli yaşam olaylarının ($\beta = .026$, $p>.05$), anne-baba arasındaki şiddete tanık olmanın ($\beta = .070$, $p>.05$) babadan şiddete maruz kalmanın ($\beta = .071$, $p>.05$), ve kardeşler arası ayrımcılığın ($\beta = -.036$, $p>.05$) kardeş istismarcısı olma regresyon denklemine anlamlı bir katkısı bulunmamaktadır.

İkinci aşamada analize dahil edilen sosyoekonomik düzey değişkeni, varyansa %0.09'luk anlamlı bir etkide bulunmuştur $F(9,822)=21.318$, $p<.001$. Değişkenler tek tek incelendiğinde, referans değişken olan alt sosyoekonomik düzey ile üst sosyoekonomik düzey değişkenin anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Üst

sosyoekonomik düzey, alt sosyoekonomik düzeye göre kardeş istismarcısı olma için bir risk faktörü olarak belirlenmiştir. Sosyoekonomik düzeyin analize dahil edilmesi ile birlikte anne-baba arasındaki çatışmaya şahit olmak ($\beta = .072$, $p=.049$) anlamlı bir yordayıcı haline gelmiştir. Anne-baba arasındaki şiddet davranışına tanık olan çocuklar daha fazla istismarcı olma eğilimi göstermektedirler.

Sonuç olarak, tüm değişkenler kardeş istismarcısı olma varyansının yaklaşık %19'unu açıklamıştır ($F(9,822) = 21.318$, $p<.01$).

Tablo 59

Kardeş İstismarcısı Olma Puanını Yordayan Mikrosistem ve Eksosistem Değişkenleri

Değişkenler	Model 1			Model 2		
	B	SH B	β	B	SH B	B
Cinsiyet	.128	.818	.005	-.010	.816	.000
Yaş	.628	.281	.073**	.604	.285	.079**
Anne-baba şiddet	.222	.115	.070	.227	.115	.073**
Anne şiddeti	.656	.081	.313**	.669	.081	.321**
Baba şiddeti	.145	.083	.071	.155	.083	.078
Stresli yaşam	.274	.344	.026	.122	.350	.011
Kardeş ayrımı	-.180	.166	-.036	-.176	.165	-.034
Alt SED_üst SED				4.120	1.475	.095***
AltSED_ortaSED				.482	.887	.019
R^2		.181			.189	
F		26.067			21.318	
ΔR^2 için F		26.067			5.137	

Aşağıda araştırma bulguları özetlenmiştir:

1. Örneklemin %8.4'ü kurban, %8'i istismarcı olarak belirlenmiştir. Katılımcıların kardeş istismarı kurbanı ve istismarcısı olma yaygınlıkları arasında fark yoktur.
2. Kurbanların çoğu kadındır. İstismarcıların kadın ve erkek sayıları birbirine eşittir.

Kurban olma puanı ile ilgili yapılan analizler incelendiğinde,

1. Kadınların kardeş istismarı kurban olma puanları görece daha yüksektir.
2. Yaş arttıkça kurban olma riski de artmaktadır. 15 ile 16 yaştaki katılımcılar 13 yaşa göre daha fazla kurban olmaktadır.
3. Anne ve babanın eğitim düzeyi ya da anne babanın işi kurban olma için risk faktörü değildir.
4. Aile içinde kurban olma durumu kardeş sayısı ile ilişkili değildir.
5. En küçük ve ortanca çocuklar en büyük çocuklara göre daha fazla kurban olmaktadır.
6. Çekirdek ya da geniş aileye sahip olmak kurban olma durumunu etkilememektedir. Aile yapısı kardeş istismarı için koruyucu bir faktör değildir. Boşanmış aileler kadar evli ailelerin çocukları da kurban olmaktadır.
7. Anne-baba arasındaki şiddete tanık olanların, babası ve annesinin şiddet davranışlarına maruz kalanların ve stresli yaşam olayları deneyimleyenler kardeşleri tarafından görece daha fazla kurban olmaktadır.
8. Aileler çocuklarının gelişimlerine uygun olmayan sorumluluklar yüklemektedir. Kurbanlara istismarcı kardeşleri tarafından uzun süreli bakım verilmektedir.
9. Kurbanların ailelerinin etkisiz ebeveynlik stilleri vardır. Çatışma esnasında kurbanı cezalandırmakta ya da çatışmaya hiç müdahale etmemektedirler.
10. Kurbanların benlik saygıları ve akademik başarıları düşüktür.
11. Yapılan hiyerarşik regresyon analizinde, kadın olmak, ailede şiddete doğrudan maruz kalmak ve tanık olmak, yüksek SED kurban olmak için risk faktörüdür.

İstismarcı olma puanı ile ilgili yapılan analizler incelendiğinde,

1. Kadın ve erkek olmak istismarcı olma için bir risk faktörü değildir.
2. Yaş arttıkça istismarcı olma eğilimi artmaktadır.
3. Anne ve babanın eğitim düzeyi kardeş istismarcısı olma için risk faktörü değildir. Ancak babanın emekli olması istismarcı olma için koruyucu bir faktör olarak belirlenmiştir.
4. Sahip olunan kardeş sayısı ile istismarcı olma arasında bir ilişki bulunmamaktadır.
5. En büyük kardeş ile ortanca kardeşler en küçük kardeşe göre, kardeşlerine daha fazla istismar davranışında bulunmaktadırlar.
6. Aile yapısı (geniş ya da çekirdek), aile tipinin istismarcı olmaya bir etkisi bulunmamaktadır.
7. Stresli yaşam olayları deneyimlemek, anne-baba arasındaki şiddete tanık olmak ya da anne ve babadan şiddete maruz kalmak kardeş istismarcısı olma için risk faktörüdür.
8. Kardeşlerine her zaman bakım veren katılımcılar, bakım verdikleri kardeşlerini istismar etmektedirler.
9. İstismarcılar da kurbanlarla benzer şekilde, ailelerinin hep kendilerine ceza verdiklerini düşünmektedirler ya da hiç müdahale etmediklerini belirtmişlerdir. Çocuklar arasında ayırım yapmamak, eşit davranmak kardeş istismarı için koruyucu bir faktördür.
10. İstismarcıların da benlik saygıları ve akademik not ortamları düşük bulunmuştur.
11. Yapılan hiyerarşik regresyon analizinde daha büyük yaş grubu, şiddete maruz kalma ve tanık olma, yüksek sosyoekonomik düzey kardeş istismarcısı olmak için risk faktörüdür.

IV. TARTIŞMA

Alan yazın incelendiğinde, kardeş istismarı ile ilgili oldukça sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Hem yurtiçi hem de yurtdışındaki çalışmalar genellikle vaka çalışmalarıdır. Bu çalışmaların bulguları incelendiğinde, çelişkili sonuçların olduğu dikkat çekmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın amacı ülkemizde kardeş istismarı yaygınlığını incelemek ve kardeş istismarı ile ilişkili olduğu düşünülen bireysel, ailesel ve çevresel faktörleri incelemektir.

Bu bölümde araştırmanın amacı ve araştırma soruları doğrultusunda yapılan analizler alan yazını çerçevesinde tartışılmıştır. İlk olarak, kardeş istismarı yaygınlığı ve yaygınlık oranlarının cinsiyet ve yaşa bağlı dağılımları incelenmiştir. Ardından, yaş ve cinsiyet bireysel değişkenlerine göre kurban olma ve istismarcı olma puanlarının değişip değişmediği incelenmiştir. Bir sonraki bölümde aile yapısı, kardeş sayısı gibi ailenin yapısal özelliklerinin kurban olma ve istismarcı olma puanları üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Daha sonra, aile içindeki şiddet, stresli yaşam olayları gibi ailenin işlevsel özelliklerine göre kurban olma ve istismarcı olma puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığı tartışılmıştır. Kurbanların istismar yaşantısının benlik saygısı ve akademik not ortalamasını nasıl etkilediği sorusuna bir sonraki bölümde yer verilmiştir. En son bölümde ise, Ekolojik/Etkileşimsel Model kapsamında mikrosistem değişkenleri ve eksosistem değişkenleri belirlenerek, bu değişkenlerin kardeş istismarı kurbanı ve istismarcısı olma toplam puanlarının hiyerarşik regresyonla ne kadarını yordadığı sorusu cevaplanmış ve alan yazını ışığında tartışılmıştır.

IV.1. Kardeş İstismarı Yaygınlığının Değerlendirilmesi

Bu çalışmanın temel amaçlarından biri kardeş istismarı yaygınlığını incelemektir. Bu nedenle Çatışma Yöntemleri Ölçeği Kurban Formu'nda ortalamadan bir standart sapma fazla alanlar kurban, İstismarcı Formu'nda ortalamadan bir standart sapma fazla alanlar istismarcı olarak belirlenmiştir; ancak belirlenen kurban ve istismarcılar arasından 80 kişi hem kurban hem de istismarcı olarak gözükmemekte olduğu için bu 80 katılımcı kurban ve istismarcı sayılarından çıkarılmıştır. Çıkarılmasının

nedeni de daha önce belirtildiği gibi, istismar davranışının doğası bir kurban ve bir istismarcıdan oluşmaktadır. Kardeşler birbirine karşı hem kurban hem istismarcı olamamaktadır. Sonuç olarak 74 katılımcı kurban, 70 katılımcı ise istismarcı olarak belirlenmiştir. Örneklemimizde kurban olma yaygınlığı %8.4, istismarcı olma yaygınlığı %8 olarak bulunmuştur. Aşağıda 70 ve 74 katılımcının yaş ve cinsiyet gibi tanımlayıcı istatistik analizleri ve dağılımları tartışılmıştır.

Batıdaki yazın ile karşılaştırıldığında, bu çalışmadaki yaygınlık oranının düşük olduğu bulunmuştur. Araştırmacılar tarafından kardeş istismarı yaygınlığı oranlarının %45'lere vardığı belirtilmesine rağmen (Tucker ve ark., 2014), yapılan çalışmaların örneklemiminin yaş aralığı ile mevcut çalışmanın örneklemiminin yaş aralığı farklılık göstermektedir. Diğer bir deyişle, bu farklılıkların bir nedeni, birçok çalışmada farklı yöntem, örneklem ve farklı kardeş istismarı ölçüm araçlarının kullanılması olabilir. Dolayısıyla elde edilen sonuçların karşılaştırılması problemlere yol açmaktadır. Ayrıca, şiddet ve istismar gibi konularda katılımcıların yanıtları yanıltıcı olabilmekte, katılımcılar bu tür sorulara istedik yönde yanıtlar verebilmektedirler. Çoğu katılımcı sorulara bariz bir şekilde uygunsuz cevap verdiği için çıkarılmıştır. Örneğin, bir katılımcı 1 yaşındaki kardeşinin kendisini bıçak ya da silah gibi bir aletle yaraladığını belirtmiş ve bu katılımcı örnekleminden çıkarılmıştır. Bu kadar bariz bir şekilde olmasa da istismarcıların yaptıkları istismar davranışının sayısını ya da şiddetini azaltabilecekleri düşünülmüştür. Özellikle yaralanma gibi ağır fiziksel şiddet içeren soruların da sıklıkla boş bırakıldığı görülmektedir. Kurbanların da benzer şekilde sosyal istenirlik yönünde cevap verdikleri düşünülmüştür. Kurbanlar genellikle istismarcılar ya da aileleri tarafından suçlanmaktadır (Loredo, 1982). İstismarcılar güç farkını bu yönde de kullanmakta ve kendilerini haklı göstermeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle kurbanlar gerçekten bir çatışma içinde olduklarını, kendisinden büyük kardeşinin bu davranışlarını kendisinin başlattığını düşünebilir. Çatışmanın sorumlusu olarak kendilerini gördükleri zaman da bu çatışmayı kendilerinin başlattığını ya da abla/ağabeylerine kendilerinin sataştığını düşünebilirler. Bu da bu ilişkiyi tek taraflı algılamaktan ziyade çatışma olarak algılamalarına ve o yönde yanıtlar vermelerine neden olabilir.

Kardeş istismarı kurbanı ve istismarcılarının cinsiyete göre dağılımları incelendiğinde, kurbanların çoğunluğunun kadın olduğu, istismarcıların ise kadın ve

erkek sayılarının eşit olduğu bulunmuştur. İstismar alan yazınında kurbanların genellikle kadın olduğuna dair yaygın bir kanı bulunmaktadır (Kiselica ve Morrill-Richards, 2007; Wiehe, 1997) ve bu çalışmanın bulgusu, bu yaygın kanıyı doğrular niteliktedir. Ancak kardeş istismarı alan yazınında istismarcıların genellikle ağabey olduğu bulunmuştur (McLaurin, 2005; Tucker ve ark., 2013).

Kurban ve istismarcıların yaş dağılımı incelendiğinde, hem kurbanların hem de istismarcıların yaş dağılımları benzer çıkmıştır. 14-16 yaş arasında yoğun bir dağılım görülmektedir. İstismarcıların yaşı arttıkça istismar puanlarının artması alan yazın ile tutarlı bir bulgudur. Oysa kurbanların yaş dağılımı için beklenen bulgu, kurbanların 12-13 gibi daha küçük yaş aralığında toplanması ve yaş ilerledikçe bu dağılımın azalmasıdır.

IV.2. Bireysel Değişkenler ve Kardeş İstismarı Puanlarının Değerlendirilmesi

Bu bölümde araştırmanın örneklemini oluşturan 1105 kişi aracılığıyla elde edilen bulgular tartışılmıştır. Bulgular bölümünde istismarcı ve kurban ayrı ayrı analiz edilmesine rağmen, risk faktörleri benzer olduğundan tartışma bölümünde birlikte değerlendirilmişlerdir.

Alan yazınında kardeş istismarı ile ilgili en fazla incelenen iki değişken cinsiyet ve yaştır. Bu iki değişkene dair çelişkili sonuçların olduğu görülmektedir. Bu araştırmada da yaş ve cinsiyet mikrosistem değişkenleri olarak ele alınmıştır.

Kardeş istismarının cinsiyete göre nasıl bir dağılım gösterdiğini incelemek için hem kurbanlar hem de istismarcılar analiz edilmiştir. Kurban olma puanlarında kadın ve erkek katılımcılar arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür; ancak anlamlılık değeri anlamlı olmaya oldukça yakındır. Kadınların ortalama kurban olma puanı erkeklerin kurban olma puanından daha yüksek bulunmuştur. Bu bilgi yapılan bazı çalışmalarla tutarlıdır (Caffaro ve Conn-Caffaro, 1998; Rapoza ve ark., 2010). Ancak alan yazınında kadın ve erkek katılımcılar arasında kardeş istismarı kurbanı olma bakımından fark bulmayan çalışmalar da mevcuttur (Goodwin ve Roscoe, 1990; Morrill ve Bachman, 2013).

Kardeş istismarcısı olma puanının cinsiyete göre nasıl farklılaştığını incelemek için yapılan analizde kadın ve erkekler arasında bir fark bulunmamıştır. Alan yazını incelendiğinde bu bulgu beklenmeyen bir bulgudur. Çünkü kardeş istismarı alan yazınında istismarcıların genellikle erkek kardeş olduğuna dair yaygın bir kanı bulunmaktadır (Wiehe, 1997).

Türk kültürü düşünüldüğünde erkek ve kız çocuklara atfedilen sorumluluklar kız ve erkeklerin eşit oranda istismarcı olma eğilimi taşımalarına neden olabilir. Erkeklerle, aileler tarafından verilen sınırsız özgürlük, istediğini yapabilme, diğer kardeşlerine abilik yapma, onları koruma ve kollama gibi görevler çocukların bu sorumlulukla baş edememelerine neden olabilir. Erkeklerden daha fazla saldırganca tutum beklemek ve bu tutumlar nedeniyle onları herkesin içinde övmek ya da ödüllendirmek yaygın olarak görülmektedir. Benzer şekilde evin en büyük ablasının küçük bir anne modeli olarak, ev işleri ya da kardeşlerin bakımında sorumluluk alması, annenin çocuklarına gösterdiği davranışları bir küçük anne olarak kardeşlerine uygulamasına neden olabilir.

Yaşın kardeş istismarı üzerindeki etkisini inceleyen çalışmamızda yaş arttıkça kurban olma durumunun arttığı görülmektedir. Bunun nedeni de kardeşlerin bir yıl içinde deneyimledikleri istismarı değil de yaşam boyu deneyimlenen kardeş istismarına göre ölçekleri doldurmaları olabilir. Daha önce belirtildiği gibi, kardeşlerin yaşı arttıkça kardeş tarafından maruz kalınan istismar davranışının sayısı da artmaktadır. Kardeş tarafından maruz kalınan istismar davranışı yıllar geçtikçe birikmektedir. Ayrıca, kardeşler daha küçük yaşlarda iken bu davranışları çatışma ya da normal olarak algılayabilir; ancak yaşları ilerledikçe bunun aslında tek taraflı bir ilişki olduğunu, kendisinin kurban olduğunu farkedebilir ve bu nedenle artan yaşla birlikte kardeş istismarına maruz kalma artıyor olabilir.

İstismarcı puanı üzerinde yapılan analiz sonucunda ise yaş arttıkça istismarcı olma puanlarının arttığı bulunmuştur. Kardeşler arasındaki istismar davranışının doğası gereği, kurban ve istismarcı arasında bir güç dengesizliği vardır (Wiehe, 1997; 1998). Bu nedenle kurbanların daha küçük yaştaki kardeş olması beklenirken, istismarcıların daha büyük yaştaki kardeşler olması beklenmektedir. Diğer bir deyişle, güçlü olan büyük kardeş kendisinden küçük olan kardeşi istismar etmektedir. Kültürümüz düşünüldüğünde, özellikle yaş ilerledikçe ağabey ya da ablaların kardeşleri üzerinde

müdahale hakları artmaktadır. Yaş ilerledikçe ablalara ya da ağabeylere kardeşler hakkında söz söyleme hakkı verildikçe bu güç farkı istismara neden olabilmektedir. Özellikle ağabeyler kardeşlerine izin vermekte, karışmakta ya da sokakta gördüğünde dövrebilmektedir. Bu nedenle de yaş ilerledikçe abla ya da ağabeylere verilen bu sorumluluklar daha büyük büyük kardeşin küçük kardeşi istismar etmesine neden olmaktadır.

IV.3. Ailenin Yapısal Özellikleri ile İlgili Puanların Değerlendirilmesi

Bu araştırmanın kuramsal temelini oluşturan Ekolojik/Etkileşimsel Model'e göre (Cicchetti ve Lynch, 1993) çocuk istismarı ile sosyoekonomik düzey, anne ve babanın işi ilişkili bulunmuştur. Bu değişkenlerin kardeş istismarı ile ilişkisi tartışılmıştır.

Sosyoekonomik düzeye göre kurban olma durumunun nasıl değiştiğini incelemek için yapılan analiz bulgularına göre, alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki katılımcıların kardeş istismarı kurban olma puanları daha yüksek bulunmuştur. Benzer şekilde istismarcıların da alt ve üst sosyoekonomik düzeyden geldiği görülmektedir.

Ekolojik/ Etkileşimsel Model temelinde düşünüldüğünde alt sosyoekonomik düzeyde çocuk istismarının daha yaygın olduğu ileri sürülmektedir (Cicchetti ve Lynch, 1993). Bizim çalışmamızda da alt sosyoekonomik düzeyde daha fazla olması bu çalışmanın dayandığı kuram ile tutarlı bir bilgidir. Yapılan çalışmalarda düşük sosyoekonomik düzeyin çocuk istismarı için bir risk faktörü olduğu belirtilmektedir (Brown, Cohen, Johnson ve Salzinger, 1998; Lindsey, 1994). Yoksulluğun aile içindeki stresi arttığı ve bu stresle baş edemeyen ailelerin çocuklarına karşı istismar davranışında bulunduğu bilinmektedir. Benzer şekilde, yoksulluk ile baş edemeyen ailelerin, çocuklarına yönelik istismar davranışında bir artış olmuş olabileceği, etkili ebeveynlik becerilerinin zayıflamış olabileceği ve çocuklarının bakım ve sorumlulukları ile yeteri kadar ilgilenemedikleri düşünülmektedir. Evin içinde kaotik ve stresli durum hem aile bireylerinin çocuklarına hem de kardeşlerin birbirine istismar davranışında bulunmasına bir sebep olabilir. Ancak üst sosyoekonomik düzeyde kardeş istismarının daha fazla görülmesi beklenen bir bulgu değildir. Kağıtçıbaşı (1998)'na göre ise üst sosyoekonomik düzeyden gelen aileler çocuklarından daha fazla bağımsızlık ve

özgüven beklemektedirler. Bu bağımsızlık ve özgüven beklentisi içinde kardeşlerin ilişkisine müdahale etmemelerinin, aile kuralları konusunda daha esnek ve toleranslı olmalarına neden olabileceği düşünülmüştür. Ailelerin çatışmalara müdahale etmemesi de bu davranışın tek taraflı istismar davranışına dönüşmesine neden olabilmektedir. Ayrıca MEB'ten izin alınmasına rağmen üst sosyoekonomik düzeydeki okulların çoğu uygulama için izin vermemiş ve uygulama tek bir özel okulda gerçekleştirilmiştir. Araştırmamanın bu sınırlılığı nedeniyle bu bulgu uygulama yapılan üst sosyokonomik düzeydeki okula özgü olabilir. Sosyoekonomik düzey ile ilgili daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç vardır.

Kardeş istismarı alan yazını incelendiğinde, anne-babanın işi, eğitim düzeyi, aile tipi ve aile yapısı ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada da kurban olma puanları üzerinden incelendiğinde kurban olma durumuna herhangi bir etkileri bulunmamaktadır. Bu bilgi alan yazını için yeni ve tekrar çalışılması gereken bir sonuçtur. İstismarcılar için incelendiğinde benzer sonuçlar görülmektedir. Ancak sadece babanın işinin koruyucu bir faktör olduğu görülmektedir. Babaları emekli olanlar, babaları çalışanlara göre daha az istismar davranışında bulunmaktadır. Bu da emekli olan babanın ev içindeki kontrol ve denetimi ile ilgili olabilir. Ayrıca emekli olan babaların çocukların bakımı ya da ev ile ilgili sorumluluklar alması, emeklilik nedeniyle daha az stresli olması çocukları ile daha sağlıklı ilişkiler kurabilmesine neden olmuş olabilir. Ebeveynle kurulan bu sağlıklı ilişki de kardeşler arasındaki ilişkiye olumlu olarak yansımış olabilir.

Kardeş sayısı ile kurban ya da istismarcı olma arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Bu bulgu alan yazını için yeni ve tekrarlanması gereken bir bulgudur.

Doğum sırasına göre kurban ve istismarcı olma puanlarının farklılaşmasını inceleyen analiz sonuçlarına göre; en küçük çocuk ve ortanca çocuğun en büyük kardeşe göre kurban olma puanı daha yüksek bulunmuştur. İstismarcı olma puanları incelendiğinde ise en büyük ve ortanca kardeşlerin istismarcı olma puanları daha yüksektir. Bu bulguların alan yazını ile tutarlı olduğu görülmektedir (Caffaro, 2014; Wiehe ve Terring, 1991; Wiehe, 1997); istismar davranışının doğası gereği kurban ve istismarcı arasında bir güç farkı vardır. Kardeşler arasında yaş farkı olması da bu güç dengesizliğini ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

IV.4. Ailenin İşlevsel Özellikleri Bakımından Puanların Değerlendirilmesi

Ailenin işlevsel özellikleri olarak stresli yaşam olayları, anne-baba arasındaki şiddet, anne ve babanın çocuğa yönelik istismar davranışı, ailenin kardeşler arasında ayrımcılık yapması, ailelerin çocuklarının gelişimlerine uygun olmayam sorumluluk yüklemeleri ve ailelerin çatışmaya yönelik tutumları analiz edilmiştir.

Mevcut çalışmada çocukların yaşamları boyunca göç, okul değiştirme, ebeveynin ölümü gibi deneyimledikleri stresli yaşam olayları arttıkça kurban olma puanlarının arttığı bulunmuştur. Benzer bulgu istismarcı puanları için de geçerlidir. Bu bulgular alan yazını ile tutarlıdır (Green, 1984; Wiehe, 1997). Beş istismarcı kardeşin vaka çalışmasında, kardeşler ailelerin iş kaybı, hastalık gibi sık sık stresli süreçlerden geçtiklerini belirtmiştir (Green, 1984). Bunun sebebinin ailenin bu stresli durum ile nasıl baş edeceğini bilemiyor olabileceği düşünülmüştür. Ebeveynlerin bu stresli durumlarla sık sık meşgul olmaları durumunda çocukları üzerindeki kontrol ve denetimin zayıflıyor olabileceği beklenmektedir. Çocuklar üzerindeki bu denetim ve kontrolün zayıflaması ile de kardeş istismarının ortaya çıkabileceği düşünülmüştür.

Aile içindeki şiddet davranışı arttıkça kurban olma ve istismarcı olma puanlarının da arttığı görülmektedir. Yani, aile içi şiddetin fazla olması kardeş istismarı için bir risk faktörüdür. Bu bilgi kardeş istismarı alan yazını ile tutarlı bulunmuştur (Green, 1984; McLaurin, 2005; Meyers, 2014). Bandura'nın (1977) Sosyal Öğrenme Kuramı çerçevesinde düşünüldüğünde, anne ve babayı model olarak alan çocukların onlar gibi davranmaya çalıştıkları düşünülmektedir. Ebeveynlerin çatışma çözümünde kullandığı stratejileri kardeş ilişkilerinde de yaşadığı bilinmektedir (Haj-Yahia ve Dawud-Noursi, 1998). Anne ve babayı model almak onların diğer ilişkilerini bu temelde şekillendirmesine neden olmaktadır.

Bu çalışmada, anne ve babanın şiddet davranışına maruz kalmak hem kurban olma hem de istismarcı olma için risk faktörüdür. Bu bulgu, aynı aile içinde hem şiddete tanık olan hem maruz kalan çocukların farklı tepkiler ortaya koyabileceğini göstermektedir. Ailedeki kimi çocuklar bunu içselleştirip şiddet davranışının hedefi olarak kurban olma döngüsünü sürdürmektedir (Carlson ve ark., 2006; McLaurin, 2005; Simonelli ve ark., 2002). Ailesi tarafından istismara maruz kalan kurban, kendisini zayıf

ve güçsüz hissetmekte, şiddete karşı koyamamaktadır. Bu nedenle yaşam boyu kurban olma döngüsü devam etmektedir. Diğer çocuklar ise bunu dışsallaştırmakta ve şiddet davranışını evde kardeşlerine, okulda akranlarına uygulayabilmektedir (Caffaro ve Conn-Caffaro, 1998; Green, 1984).

Çalışmada hem kurbanlar hem de istismarcılar ailelerinin kardeşler arasında ayrımcılık yaptığını diğer kardeşlerini daha fazla kayırdıklarını belirtmişlerdir. İstismarcılar açısından bu beklenen bir bulgudur. Alan yazınında istismarcıların, kardeşler arasındaki bu ayrım nedeniyle istismar davranışını gerçekleştirdiği belirtilmektedir (Caffaro ve Conn- Caffaro, 1998; Wiehe, 1997); ancak kurbanın, ailesi tarafından istismarcı kardeşinin daha fazla desteklendiğini düşünmesi alan yazını ile tutarlı değildir (Wiehe, 1997; Wiehe ve Terring, 1991). Bu bulgunun sebebinin kurbanın zayıf ve güçsüz olması sebebiyle ailesi tarafından da ihmal edildiği ve istismara maruz kalması olabilir ya da bazı ailelerin gerçekten istismarcı kardeşe diğer kardeşini cezalandırma gibi daha fazla haklar tanıyarak onu güçlendirmesi dolayısıyla katılımcının bunu görerek kurban olması da söz konusu olabilir.

Ailelerin çocuklarının gelişimlerine uygun olmayan sorumluluk yüklemesi değişkeni olarak kardeşlerin birbirine bakım vermesi ele alınmıştır. Kurbanlara sıklıkla ailelerinin iş ya da başka neden dolayısıyla yokluğunda büyük kardeşleri tarafından bakım verilmektedir. İstismarcıların ise kendisinden küçük kardeşlerine sık sık bakım verdiği görülmektedir. Alan yazınında bu bulguya benzer bulgulara ulaşan çalışmalar bulunmaktadır (Wiehe, 1997, 1998). Herhangi bir nedenle büyük çocuklara böyle bir hazır olmadıkları rol ve sorumluluk vererek aileler hem büyük çocukları istismar etmekte hem de kardeş istismarına zemin hazırlamaktadırlar. Çünkü büyük çocuklar böyle bir rol ve sorumluluğun yükünü taşıyamamakta ve bu durumun muhtemelen büyük kardeş üzerinde stres yarattığı düşünülmektedir. Böyle bir stresin sürekli olması durumu da kardeş istismarına neden olmaktadır.

Alan yazınında ailelerin çatışmaya yönelik tutumlarının kardeş istismarını tetiklediği düşünülmektedir (Bank ve Kahn, 1982). Mevcut çalışmanın bulgularına göre, ailelerin çatışmaya müdahale etmemesi ve tek bir çocuğu desteklemeleri kurban olma bakımından risk faktörü olarak belirlenirken, ailelerin her iki çocuğuna da eşit davranması kurban olma riskini azaltmaktadır. Bu araştırmanın şaşırtıcı bir bulgusu,

kurbanların ailelerinden daha fazla ceza aldıklarını düşünüyor olmasıdır. Alan yazınında ailelerin kurbanlara daha fazla ceza verdiklerini belirten bir çalışmaya rastlanmamıştır; kurbanlar, istismarcı kardeşlerin çatışma dolayısıyla yeteri kadar ceza almadıklarını düşünmektedirler ve kurbanlar aileleri tarafından çatışmanın sorumlusu olarak görülmektedirler. İstismarcı kardeşlerin ailelerini manipüle ettikleri ve çatışmanın sorumlusu olarak kardeşlerini göstermiş olabilecekleri düşünülmüştür. Alan yazınından ailelerin çatışmaya müdahale etmediğinde bu çatışmanın istismara dönüştüğü bilinmektedir (Bank ve Khan, 1982; Caffaro, 2014). Bu araştırmanın bulguları bu hipotezi doğrulamaktadır. Çatışmaya müdahale edilmemesi çatışmanın görmezden gelinmesine neden olmaktadır. Çatışmaya müdahale etmeyen ailelerin eşit ceza veren ailelere göre çatışmalarının sürekliliğini ve sayısını arttırdıkları düşünülmektedir.

Yukarıdaki bulgulara paralel olarak, kardeş istismarcıları da ailelerinin hep kendilerine ceza verdiklerini ya da çatışmalarına müdahale etmediklerini düşünmektedirler. Algılanan disiplin yönteminin içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış problemlerle ilişkili olduğu alan yazınında belirtilmektedir (Bögels ve Brechman-Toussaint, 2006; Yahav, 2007). Sürekli küçük kardeşin desteklenmesi ile büyük kardeşin istismara başvurduğu düşünülmektedir. Hem istismarcılar hem kurbanlar ailelerin hep kendilerine ceza verdiklerini düşünmektedir. Bu sonuç ailenin etkisiz ebeveynlik becerilerine sahip olduğunu, çocuklarına eşit mesafede davranmadıklarını, davransalar bile çocukları tarafından bu şekilde algılanmadığını göstermektedir.

IV.5. Benlik Saygısı ve Akademik Başarı Notu ile İlgili Puanların Değerlendirilmesi

Bireysel gelişim değişkenleri olarak kurbanların istismar yaşantısı sonrası diğer gelişim görevlerindeki uyumu incelenmiştir. Bu nedenle benlik saygısı ve akademik başarı notu başarılması gereken gelişim görevi olarak ele alınmıştır. Mevcut çalışmada kurban olma puanı arttıkça benlik saygısı ve akademik başarı notunun düştüğü görülmektedir. Bu bilgi istismar alan yazını ile tutarlıdır. Morrill- Richards (2009) tarafından yapılan çalışmada çocukluk döneminde kardeş istismarına maruz kalmak üniversite dönemindeki benlik saygısının önemli bir yordayıcısıdır. İstismar

davranışının kısa ve uzun dönem yıkıcı etkileri olduğu bilinmektedir. Araştırmalarda kurbanların depresyon, anksiyete, post-travmatik stres bozukluğu riski ile karşı karşıya olduğu belirtilmektedir. Ayrıca kurbanların gelişim görevlerinde aksamalar olmaktadır. Benzer şekilde, kişinin istismar davranışından dolayı günlük yaşama uyum becerilerinin azaldığı bilinmektedir (Cicchetti ve Lynch, 1993). Alan yazınından bilindiği üzere, birçok çalışma ihmal ve istismar edilen çocukların akademik hayata adapte olamadıklarını, sınıf tekrarı yaptıklarını ve düşük notlar aldıklarını belirtmiştir (Cicchetti ve Valentino, 2006; Wodarski, Kurtz, Guadin ve Howing, 1990). Sonuç olarak, kişi deneyimlediği istismar davranışı ile başa çıkamamakta, kendine atfettiği değer azalmaktadır ve günlük yaşamda başarılması gereken akademik görevlerini yerine getirememektedir.

İstismarcılar için bulgular incelendiğinde, benzer şekilde istismarcı olma puanı arttıkça benlik saygısı ve akademik başarı notu düşmektedir. Bu sonuç, kardeş istismarı alan yazınıyla tutarlıdır (Morrill-Richards, 2009; Morrill-Richards ve Leierer, 2010). Bu bulgu da akademik başarısızlığın birey üzerinde yetersizlik hissi uyandıracığı, bunun da öfkeye dönüşebileceği ile ilgilidir. Yetersizlik hissi ve öfke ile baş edemeyen büyük kardeşin, kendisinden daha küçük kardeş üzerinde güç ve otorite kurmak isteyebileceği düşünülmektedir.

Kurban olma puanları için yapılan hiyerarşik regresyon analizinde mikrosistem ve eksosistem değişkenleri incelenmiştir. Cinsiyet, yaş, anne-baba arasındaki şiddete tanık olmak, anne ve babadan şiddet görmek, stresli yaşam olayları ve kardeşler arasında ayrımcılık yapmak mikrosistem değişkenleri olarak ele alınmıştır. Cinsiyet, anne-baba arasındaki şiddete tanık olmak ve anne- babadan şiddet görmek kurban olmanın yordayıcılarıdır. Alan yazınında çelişkili bulgular olmasına rağmen, kadın olmak kurban olma bakımından bir risk faktörü olarak belirlenmiştir. Ev içinde şiddete tanık olmak ya da şiddetin kurbanı olmak da kardeş istismarı kurbanı olmak ile ilişkilidir. Kurbanlar, şiddetin sürekli bir hedefi haline dönüşmekte ve kurban olma döngülerini sürdürmektedirler. Ayrıca, anne-baba arasındaki şiddetin yüksek olması, bu ailelerin olumlu çatışma çözme becerilerini bilmediklerini göstermektedir. Oysaki kardeşlerin ailelerini gözlemlediği, benzer çatışma çözüm stratejilerini kullandıkları alan yazınından bilinmektedir (Hoffman ve ark., 2005). İkinci aşamada denkleme

okulun sosyoekonomik düzeyi eklenmiştir. Sosyoekonomik düzey arttıkça kurban olma puanlarının artması beklenen bir bulgu değildir. Hem yüksek sosyoekonomik düzeyde yer alan ailelerin çocuklarının çatışmalarına müdahale etmemeleri hem de daha fazla özgürlük ve bireyselleşme talep etmeleri bu sonuca neden olmuş olabilir. Özetle, kadın olmak, anne-baba arasındaki şiddete tanık olmak, anne ve babadan şiddet görmek ve yüksek sosyoekonomik düzey kurban olma bakımından risk faktörüdür.

İstismarcı olma puanını yordayan mikrosistem ve eksosistem değişkenleri belirlenmiştir. İlk aşamada yaş ve anneden görülen şiddet anlamlı birer yordayıcıdır. Bu bilgiler alan yazını ile tutarlıdır (Green, 1984; McLaurin, 2005). Yaş arttıkça istismarcı olma durumunun arttığı bilinmektedir. Daha büyük yaştaki kardeşler daha küçük yaştaki kardeşlerini istismar etmektedirler. Ebeveynlerden şiddet görmek de çocuğun bu davranışları gözlemleyerek öğrenmesine neden olmaktadır. Ancak, analizin ilk aşamasında babadan şiddet görmek ve anne-baba arasındaki şiddete tanık olmak risk faktörü olarak belirlenmemiştir. İkinci aşamada analize dahil edilen sosyoekonomik düzey anlamlı bir yordayıcıdır ve sosyoekonomik düzeyin analize dahil edilmesi ile birlikte anne-baba arasındaki şiddete tanık olmak bir risk faktörü olarak belirlenmiştir. Kurbanlarla benzer şekilde sosyoekonomik düzey arttıkça istismarcı olma puanı artmaktadır. Anne-baba arasındaki şiddetin yoğun ve sürekli olması da anne-babaların kendi problemleri ile ilgilenmesine neden olabilir, kardeşler üzerindeki denetimi azaltabilir. Ayrıca tanık olunan bu şiddet istismarcı kardeş tarafından öğrenilebilmektedir.

Tüm bulgular birlikte değerlendirildiği zaman, yaşın daha büyük olması, anne-baba arasında şiddete tanık olmak, anne-babanın şiddetine maruz kalmak, etkisiz ebeveynlik stilleri, kardeşler arasında ayrımcılık yapılması, stresli yaşam olaylarının fazla olması, ailelerin çocuklarının gelişimlerine uygun olmayan sorumluluk yüklemesi kardeş istismarı kurbanı ve istismarcısı olmak için ortak risk faktörleridir. Geliştirilecek olan önleme ve müdahale çalışmalarında bu değişkenler dikkate alınmalıdır.

V. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada kardeş istismarını yaygınlığı ve kardeş istismarının bireysel, ailesel ve çevresel risk faktörleri incelenmiştir. Bu bölümde araştırmanın bulgularına dayalı olarak ulaşılabilecek genel sonuçlar, aile ve alanda çalışanlara öneriler sunulmuştur. Son olarak çalışmanın kısıtlılıklarından bahsedilmiş ve daha sonra yapılacak çalışmalar için önerilere yer verilmiştir.

V.1. Sonuçlar ve Ailelere Öneriler

Mevcut çalışmanın bulgularını özetlemek gerekirse, ülkemizde kurban ve istismarcı olma yaygınlık oranları birbirine oldukça yakındır. Kurban olma yaygınlık oranı %8.4 iken istismarcı olma yaygınlık oranı %8'dir.

Araştırma bulguları incelendiğinde kurban ve istismarcıların benzer risk ve koruyucu faktörlerinden etkilendiği görülmektedir. Daha büyük yaşta olmak hem kurban hem de istismarcı için bir risk faktörü olarak belirlenmiştir. Kardeş istismarının görüldüğü ailelerde deneyimlenen stresli yaşam olayları daha fazladır ve aile içi şiddet yaygın olarak görülmektedir. Ayrıca bu ailelerde ebeveynler çocuklarına şiddet uygulamaktadırlar. Aile tipi, kardeş sayısı ve aile yapısının kardeş istismarı kurbanı olma bakımında risk ya da koruyucu bir faktör olmadığı görülmektedir. Kurbanlar daha en küçük ya da ortanca çocuk iken, istismarcılar en büyük ya da ortanca doğan çocuktur. Babanın emekli olması sadece istismarcı olma bakımından koruyucu bir faktördür. Aileler çocuklarının gelişimlerine uygun olmayan sorumluluklar yüklemektedirler. Genellikle bir kardeşe diğer kardeşin sorumluluğunu ve bakımını vermektedirler. Ayrıca, kardeşler arasındaki çatışmaya müdahale etmemek ya da diğer kardeşe pozitif ayrımcılık yapmak kardeş istismarı kurbanı ve istismarcısı olma bakımından risk faktörüdür. Kurban ve istismarcıların daha düşük benlik saygısı ve akademik not ortalaması vardır.

Kurban ve istismarcının bir arada olduğu aileleri diğer ailelerden ayıran bazı özellikler mevcuttur. Bu aileler etkisiz ebeveynlik stilleri, şiddet gibi olumsuz davranışları nedeniyle çocuklarının davranışlarını şekillendirmektedir. Bu araştırmanın

sonuçlarından yola çıkarak hem ailelere hem de alanda çalışanlara aşağıda yer alan öneriler sunulabilir.

1. Aileler kardeşi birbiri ile kıyaslayıp rekabet ortamı yaratmamalıdır. Olumlu kardeş ilişkileri desteklenmelidir.
2. Etkili ebeveynlik becerileri, çatışma çözümü, stresli baş etme becerileri gibi konularda aileler eğitim alabilmelidir.
3. Küçük kardeşin bakımı daha büyük kardeşe bırakılmamalıdır. Çalışan anneler için kurumlarda kreş ya da gündüz bakım evleri kurulmalıdır. Aile içindeki büyük anne ya da büyük baba gibi akrabalarından çocukların bakımı ile ilgili sosyal destek aranabilir.
4. Araştırmada, katılımcıların ebeveynler arasındaki şiddet davranışına tanık olduğu ya da ebeveynlerinden şiddet gördüğü bulunmuştur. Aile içinde şiddetin yaygın olması kardeş istismarı olasılığını da arttırmaktadır. Sosyal Öğrenme Kuramı'ndan yola çıkarak çocukların bu olumsuz davranışları gözlemleyerek öğrendiği bilinmektedir. Ana-Baba okullarında şiddete maruz kalmak ve tanık olmanın, uygunsuz disiplin yöntemlerinin kardeş istismarına neden olduğunu belirten eğitim modülleri eklenebilir. Daha geniş bağlamda medya aracılığıyla çocuğa şiddet uygulamanın bir disiplin yöntemi olmadığı, çocukların evde maruz kaldıkları davranışları kardeşlerine ya da akranlarına uyguladıkları belirtilmelidir.
5. Farkındalık yaratması adına anne- baba eğitimlerinin içine kardeş istismarı ile ilgili modüller eklenebilir.

V.2. Çalışmanın Kısıtlılıkları ve Araştırmacılara Öneriler

1. Benzer bir çalışma daha küçük yaş grubu ile yürütülebilir.
2. Yüksek sosyoekonomik düzeydeki okullardan uygulama için izin alınamaması nedeniyle araştırma tek bir özel okulda yürütülmüştür. Bu bulgular o okula özgü olabilir. Bu nedenle, daha sonraki araştırmaların farklı özel okullarda uygulanması önerilmektedir.

3. Alan yazınında kardeş istismarı ve kardeş çatışmasını birbirinden ayırt etmek için farklı kriterler kullanılmaktadır (bknz. sayfa 18-19). Bu araştırmanın sınırlılığı kardeş istismarını belirlemek için 2 kriter dikkate alınmıştır. Biri, davranışın süresi ve sıklığı, diğeri kurban ve istismarcıya dair ölçümlerin olmasıdır. Daha sonraki araştırmalar, davranışın amacı ya da davranışın yaşa uygun olup olmaması ile ilgili de ölçüm alabilir.
4. Bu araştırmada sadece katılımcı ergenlerden bilgi toplanmıştır. Süreç hakkında daha ayrıntılı bilgi almak adına ailelerden kayıt almaları istenebilir.
5. Bu çalışma farklı yaş gruplarını karşılaştıran kesitsel bir çalışmadır. Daha sonraki araştırmalar, boylamsal araştırma desenini kullanabilir.
6. Bu araştırmada yurtdışında kardeş istismarı ile ilgili çalışmalarda sıklıkla kullanılan bir ölçüm aracı ile ölçüm alınmasına rağmen, kültürel normlarımıza uygun bir veri toplama aracı geliştirilebilir. Örneğin, Türkiye’de ağabeylerin küçük kız kardeşlerine giyim ya da flört gibi konularda sıklıkla karıştığı, ebeveyn gibi müdahale ettiği ve sınırlar koyduğu bilinmektedir. Böylelikle, kültüre özgü olan bu davranışlar bir sonraki araştırmada değerlendirilebilir.
7. Araştırmanın okullarda yürütülmesinden ötürü sınırlı vakit nedeniyle her katılımcının çatışma yaşadığı tek bir kardeşini seçip veri toplama araçlarını o kardeşi ile olan ilişkisini düşünerek doldurması istenmiştir. Daha sonraki araştırmalarda veri toplama araçları her kardeş için doldurulabilir ve aileler de dahil edilebilir.
8. Bu araştırmada Ekolojik/Etkileşimsel Model kapsamında mikrosistem, eksosistem ve bireysel gelişim değişkenleri incelenmiştir. Bu araştırmanın sınırlılıklarından biri kuramda yer alan makrosistem değişkenlerinin incelenmemesidir. Çocuk ve gençleri medyanın etkilediği bilinmektedir. Daha sonra yapılan çalışmalarda özellikle medya makrosistem değişkeni olarak alınabilir ve kardeş istismarına özgün katkıları incelenebilir.
9. Elde edilen sonuçlar ve kuramsal çerçeve doğrultusunda risk faktörlerinin birbiri ile etkileşim içinde olduğu ve birbirini tetiklediği bilinmektedir. Bu nedenle, yapılacak olan çalışmalar Yapısal Eşitlik Modeli’ni kullanarak risk faktörleri ile ilgili modeller çıkarabilir.

KAYNAKÇA

- Adams, B. N. (1972). Birth order: A critical review. *Sociometry*, 411-439.
- Adler, A. (2005) *Bireysel psikoloji* (çev. Ali Kılıçoğlu). İstanbul: Say Yayınları
- Akduman, G. G. (2010). Erken çocukluk döneminde kardeş istismarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24), 115-126
- Aktepe, E. ve Kocaman, O. (2013) Hamilelikle sonuçlanan kardeş ensesti olguları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14(2), 177-180. doi: 10.5455/apd.35965
- Akün, E. (2013). Yapısal aile sistemleri kuramı bağlamında ergenlik döneminde aile yapısı ve ergenlik dönemi sorunları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 53, 85-116.
- Alekseeva, O. S., Kozlova, I. E., Baskaeva, O. V. ve Pyankova, S. D. (2014). Intelligence and sibling relationship. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 146, 187-191.
- Apaliçi, V. (1996). *Psychological adjustment and sibling relationships of older brothers and sisters of children with pervasive developmental disorders*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ardelt, M. ve Day, L. (2002). Parents, siblings, and peers: Close social relationships and adolescent deviance. *The Journal of Early Adolescence*, 22(3), 310-349.
- Aygül, T. ve Tezer, E. (2006). Çocuk yetiştirme stilleri ve benlik saygısı arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(25), 37-44.

- Azmitia, M. ve Hesser, J. (1993). Why siblings are important agents of cognitive development: A comparison of siblings and peers. *Child Development*, 64(2), 430-444. doi: 10.1111/j.1467-8624.1993.tb02919.x
- Baldry, A. C. (2003). Animal abuse and exposure to interparental violence in Italian youth. *Journal of Interpersonal Violence*, 18(3), 258-281. doi: 10.1177/0886260502250081
- Baldry, A. C. (2007). "It does affect me": Disruptive behaviors in pre-adolescence directly and indirectly abused at home. *European Psychologist*, 12, 29-35.
- Balkan Öztürk, R. (2014) Freud ve kardeşler. N. Keskinöz Bilen (ed.) *Kardeşi anla(t)mak* içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Bandura, A. (1977) *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall
- Bank, S. P. ve Kahn, M. D. (1982). *The sibling bond*. New York: Basic Books.
- Bayer, A. E. (1966). Birth order and college attendance. *Journal of Marriage and the Family*, 480-484.
- Bedford, V. H., Volling, B. L. ve Avioli, P. S. (2000). Positive consequences of sibling conflict in childhood and adulthood. *The International Journal of Aging and Human Development*, 51(1), 53-69.
- Belsky, J. (1980). Child maltreatment: An ecological integration. *American psychologist*, 35(4), 320.
- Berger, L. M. (2004). Income, family structure, and child maltreatment risk. *Children and Youth Services Review*, 26(8), 725-748.

- Bolger, K. E., Patterson, C. J. ve Kupersmidt, J. B. (1998). Peer relationships and self-esteem among children who have been maltreated. *Child Development*, 1171-1197.
- Bögels, S. M. ve Brechman-Toussaint, M. L. (2006). Family issues in child anxiety: Attachment, family functioning, parental rearing and beliefs. *Clinical Psychology Review*, 26(7), 834-856.
- Branje, S. J., Van Lieshout, C. F., Van Aken, M. A. ve Haselager, G. J. (2004). Perceived support in sibling relationships and adolescent adjustment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(8), 1385-1396.
- Brody, G. H. (1998). Sibling relationship quality: Its causes and consequences. *Annual Review of Psychology*, 49(1), 1-24.
- Brody, G. H. (2004). Siblings' direct and indirect contributions to child development. *Current Directions in Psychological Science*, 13(3), 124-126.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32, 513-531.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by design and nature*. New York: Harvard University Press.
- Brown, J., Cohen, P., Johnson, J. G. ve Salzinger, S. (1998). A longitudinal analysis of risk factors for child maltreatment: Findings of a 17-year prospective study of officially recorded and self-reported child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 22(11), 1065-1078.
- Brunquell, D., Crichton, L. ve Egeland, B. (1981). Maternal personality and attitude in disturbances of child rearing. *American Journal of Orthopsychiatry*, 51(4), 680.

- Buhrmester, D. ve Furman, W. (1990). Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child Development*, 61(5), 1387-1398.
- Buist, K. L., Deković, M. ve Prinzie, P. (2013). Sibling relationship quality and psychopathology of children and adolescents: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 33(1), 97-106.
- Button, D. M. ve Gealt, R. (2010). High risk behaviors among victims of sibling violence. *Journal of Family Violence*, 25(2), 131-140.
- Caffaro, J. V. (2014). *Sibling abuse trauma: Assessment and intervention strategies for children, families, and adults*. New York: Routledge.
- Caffaro, J. V. ve Conn-Caffaro, A. (1998). *Sibling abuse trauma: Assessment and intervention strategies for children, families, and adults*. Binghamton: The Hawort Press.
- Campbell, L., Simpson, J. A., Boldry, J. ve Kashy, D. A. (2005). Perceptions of conflict and support in romantic relationships: the role of attachment anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(3), 510.
- Carlson, B. E., Maciol, K. ve Schneider, J. (2006). Sibling incest: Reports from forty-one survivors. *Journal of Child Sexual Abuse*, 15(4), 19-34.
- Cassidy, J. ve Shaver, P. R. (Ed.). (1999). *Handbook of attachment: Theory, research and clinical applications*. New York: The Guilford Press
- Celbis, O., Ozcan, M. E. ve Özdemir, B. (2006). Paternal and sibling incest: a case report. *Journal of Clinical Forensic Medicine*, 13(1), 37-40.

- Cicchetti, D. ve Lynch, M. (1993). Toward an ecological/transactional model of community violence and child maltreatment: Consequences for children's development. *Psychiatry*, 56(1), 96-118.
- Cicchetti, D. ve Rizley, R. (1981). Developmental perspectives on the etiology, intergenerational transmission, and sequelae of child maltreatment. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 1981(11), 31-55.
- Cicchetti, D. ve Rogosch, F. A. (2002). A developmental psychopathology perspective on adolescence. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70(1), 6.
- Cicchetti, D., Toth, S. L. ve Maughan, A. (2000). An ecological-transactional model of child maltreatment. A. J. Sameroff, M. Lewis ve S. Z. Miller (ed.) *Handbook of developmental psychopathology* içinde (s. 689-722). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers
- Cicchetti, D. ve Valentino, K. (2006). An ecological transactional perspective on child maltreatment: Failure of the average expectable environment and its influence on child development. D. Cicchetti ve D. J. Cohen (ed.) *Developmental psychopathology (2. Baskı): Risk, disorder, and adaptation*. New York: Wiley.
- Cicirelli, V. G. (1976). Siblings teaching siblings. V. L. Allen (Ed.), *Children as teachers: Theory and research in tutoring*, (s.99-111). New York: Academic Press
- Cicirelli, V. G. (1989). Feelings of attachment to siblings and well-being in later life. *Psychology and Aging*, 4(2), 211.
- Cicirelli, V. G. (1995). *Sibling relationships across the life span*. New York: Springer Science & Business Media.

- Colonno, A. B. ve Newman, L. M. (1983). The psychoanalytic literature on siblings. *The psychoanalytic Study of the Child*, 38, 85-309.
- Connelly, E. R. (2000) *Sibling rivalry: Relational problems involving brothers and sisters*. Philadelphia: Chelsea House Publishers,
- Coulton, C. J., Crampton, D. S., Irwin, M., Spilsbury, J. C. ve Korbin, J. E. (2007). How neighborhoods influence child maltreatment: A review of the literature and alternative pathways. *Child Abuse & Neglect*, 31(11), 1117-1142.
- Coulton, C. J., Korbin, J. E. ve Su, M. (1999). Neighborhoods and child maltreatment: A multi-level study. *Child Abuse & Neglect*, 23(11), 1019-1040.
- Cyr, M., Wright, J., McDuff, P. ve Perron, A. (2002). Intrafamilial sexual abuse: Brother–sister incest does not differ from father–daughter and stepfather–stepdaughter incest. *Child Abuse & Neglect*, 26(9), 957-973.
- Çakır, K. ve Şen, E. (2012). Psikolojik doğum sırasına göre adil dünya inancı. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32(1), 57-69.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda benlik saygısı*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fak, Psikiyatri ABD, Ankara.
- Dai, X. ve Heckman, J. J. (2013). Older siblings' contributions to young child's cognitive skills. *Economic Modelling*, 35, 235-248.
- Daie, N., Wilztum, E. ve Eleff, M. (1989). Long-term effects of sibling incest. *Journal of Clinical Psychiatry*, 50(11), 428.
- Drake, B. ve Pandey, S. (1996). Understanding the relationship between neighborhood poverty and specific types of child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 20(11), 1003-1018.

- Dodge, K. A., Pettit, G. S. ve Bates, J. E. (1994). Socialization mediators of the relation between socioeconomic status and child conduct problems. *Child Development*, 65(2), 649-665.
- Dunn, J. (1983). Sibling relationships in early childhood. *Child Development*, 787-811.
- Eckstein, D., Aycock, K. J., Sperber, M. A., McDonald, J., Wiesner, V. V., Watts, R. E. ve Ginsburg, P. (2010). A review of 200 birth-order studies: Lifestyle characteristics. *Journal of Individual Psychology*, 66(4), 408-434.
- Edward, J. (2011). *The sibling relationship: A force for growth and conflict*. Maryland: Jason Aronson.
- Er, G. (2014) *Ergenlikte reaktif-proaktif saldırganlık, empati ve çocuk yetiştirme stilleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Erkuş, A. (2014). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme-I: Temel kavramlar ve işlemler* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Feinberg, M. E., Sakuma, K. L., Hostetler, M. ve McHale, S. M. (2013). Enhancing sibling relationships to prevent adolescent problem behaviors: Theory, design and feasibility of Siblings Are Special. *Evaluation and Program Planning*, 36(1), 97-106.
- Finkelhor, D. (1980). Sex among siblings: A survey on prevalence, variety, and effects. *Archives of Sexual Behavior*, 9(3), 171-194.
- Finkelhor, D. (2008). *Childhood victimization: violence, crime, and abuse in the lives of young people: violence, crime, and abuse in the lives of young people*. New York: Oxford University Press.

- Finkelhor, D., Turner, H. ve Ormrod, R. (2006). Kid's stuff: The nature and impact of peer and sibling violence on younger and older children. *Child Abuse & Neglect*, 30(12), 1401-1421.
- Furman, W. ve Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the qualities of sibling relationships. *Child Development*, 448-461.
- Gamble, W. C., Yu, J. J. ve Kuehn, E. D. (2011). Adolescent sibling relationship quality and adjustment: Sibling trustworthiness and modeling, as factors directly and indirectly influencing these associations. *Social Development*, 20(3), 605-623.
- Gander, M. ve Gardiner, H. (2010). *Çocuk ve ergen gelişimi* (çev. A. Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi.
- Garey, S. S. (1999). Long-term effects of sibling emotional and physical abuse on adult self-concept and the associated guilt and shame. *Dissertation Abstracts International*, 59(9), 5135
- Gass, K., Jenkins, J. ve Dunn, J. (2007). Are sibling relationships protective? A longitudinal study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(2), 167-175.
- Gil, D. G. (1970). *Violence against children: Physical child abuse in the United States*. Cambridge: Harvard University Press.
- Goodwin, M. P. ve Roscoe, B. (1990). Sibling violence and agonistic interactions among middle adolescents. *Adolescence*, 25(98), 451-467.
- Green, A. H. (1984). Child abuse by siblings. *Child Abuse & Neglect*, 8(3), 311-317.
- Green, M. ve Piel, J. A. (2010). *Theories of human development: A comparative approach*. Boston: Allyn and Bacon

- Haj-Yahia, M. M. ve Dawud-Noursi, S. (1998). Predicting the use of different conflict tactics among Arab siblings in Israel: A study based on social learning theory. *Journal of Family Violence*, 13(1), 81-103.
- Hardy, M. S. (2001). Physical aggression and sexual behavior among siblings: A retrospective study. *Journal of Family Violence*, 16(3), 255-268.
- Haskins, C. (2003). Treating sibling incest using a family systems approach. *Journal of Mental Health Counseling*, 25(4), 337-350.
- Herzberger, S. D. ve Hall, J. A. (1993). Children's evaluations of retaliatory aggression against siblings and friends. *Journal of Interpersonal Violence*, 8(1), 77-93.
- Hildyard, K. L. ve Wolfe, D. A. (2002). Child neglect: Developmental issues and outcomes. *Child Abuse & Neglect*, 26(6), 679-695.
- Hoffman, K. L., Kiecolt, K. J. ve Edwards, J. N. (2005). Physical violence between siblings: A theoretical and empirical analysis. *Journal of Family Issues*, 26(8), 1103-1130.
- Holmes, J. (2015). *Attachments: Psychiatry, psychotherapy, psychoanalysis: The selected works of Jeremy Holmes*. New York: Routledge.
- Isaacson, C. ve Schneider, M. (2004). Birth order effect for couples: How birth order affects your relationships and what you can do about it. Gloucester: Fair Winds Press
- Johnstone, H. A. ve Marcinak, J. F. (1997). Sibling abuse: another component of domestic violence. *Journal of Pediatric Nursing*, 12(1), 51-54.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1998) Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile. İstanbul: Yapı Kredi Kültür ve Sanat Yayıncılık.

- Kanazawa, S. (2012). Intelligence, birth order, and family size. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(9), 1157-1164.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Kızıltepe, R. ve Aksel, Ş. (basımda) Kardeş istismarı: Güncel bir derleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*.
- Kiselica, M. S. ve Morrill-Richards, M. (2007). Sibling maltreatment: The forgotten abuse. *Journal of Counseling & Development*, 85(2), 148-160.
- Koenig, A. L., Ialongo, N., Wagner, B. M., Poduska, J. ve Kellam, S. (2002). Negative caregiver strategies and psychopathology in urban, African-American young adults. *Child Abuse & Neglect*, 26(12), 1211-1233.
- Kohrt, H. E., Kohrt, B. A., Waldman, I., Saltzman, K. ve Carrion, V. G. (2004). An Ecological-Transactional Model of Significant Risk Factors for Child Psychopathology in Outer Mongolia. *Child Psychiatry and Human Development*, 35(2), 163-181.
- Kreinert, J. L. ve Walsh, J. A. (2011). Sibling sexual abuse: An empirical analysis of offender, victim, and event characteristics in National Incident-Based Reporting System (NIBRS) Data, 2000–2007. *Journal of Child Sexual Abuse*, 20(4), 353-372.
- Kurtz, P. D., Gaudin, J. M., Howing, P. T. ve Wodarski, J. S. (1993). The consequences of physical abuse and neglect on the school age child: Mediating factors. *Children and Youth Services Review*, 15(2), 85-104.

- Lam, J. N. ve Grossman, F. K. (1997). Resiliency and adult adaptation in women with and without self-reported histories of childhood sexual abuse. *Journal of Traumatic Stress, 10*(2), 175-196.
- Lamb, M. E. (1982). Sibling relationship across the lifespan: An overview and introduction. M. E. Lamb ve B. Sutton-Smith (Ed.) *Sibling relationships: Their nature and significance across the lifespan* içinde (s.1-11) New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Lamb, M. E. ve Sutton-Smith, B. (1982). *Sibling relationships: Their nature and significance across the lifespan*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Laviola, M. (1989). Effects of older brother-younger sister incest: A review of four cases. *Journal of Family Violence, 4*(3), 259-274.
- Laviola, M. (1992). Effects of older brother-younger sister incest: A study of the dynamics of 17 cases. *Child Abuse & Neglect, 16*(3), 409-421.
- Lindsey, D. (1994). *The welfare of children*. New York: Oxford University Press.
- Lockwood, R. L., Kitzmann, K. M. ve Cohen, R. (2001). The impact of sibling warmth and conflict on children's social competence with peers. *Child Study Journal, 31*(1), 47-69.
- Loredo, C. (1982). Sibling incest. S. M. Sgroi (Ed.), *Handbook of clinical intervention in child sexual abuse* içinde (s.177–189). Lexington: Lexington Books.
- Low, S., Shortt, J. W. ve Snyder, J. (2012). Sibling influences on adolescent substance use: The role of modeling, collusion, and conflict. *Development and Psychopathology, 24*(01), 287-300.

- Lundin, R. W. (1989). *Alfred Adler's basic concepts and implications*. New York: Taylor & Francis.
- Lynch, M. ve Cicchetti, D. (2002). Links between Community Violence and the Family System: Evidence from Children's Feelings of Relatedness and Perceptions of Parent Behavior. *Family Process*, 41(3), 519-532.
- Maniacci, M. P. (2012) An introduction to Alfred Adler. J. Carlson ve M. Maniacci (ed.) *Alfred Adler Revisited içinde*. New York: Taylor & Francis.
- McKay, G. D. (2012) Position in family constellation influences lifestyle. J. Carlson ve M. Maniacci (ed.) *Alfred Adler Revisited içinde*. New York: Taylor & Francis.
- McLaurin, S. L.(2005) *Childhood experiences of sibling abuse: An investigation into learned helplessness*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Meyers, A. (2014). A call to child welfare: Protect children from sibling abuse. *Qualitative Social Work*, 13, 654-570. doi: 1473325014527332.
- Meyers, L. S., Gamst, G. ve Guarino, A. J. (2013). *Applied multivariate research: Design and interpretation*. California: Sage Publications.
- Minuchin, P. (1985). Families and individual development: Provocations from the field of family therapy. *Child Development*, 289-302.
- Mitchell, J. (2003). *Siblings: Sex and violence*. Cambridge: Blackwell Publishing.
- Morrill, M. ve Bachman, C. (2013). Confronting the gender myth: An exploration of variance in male versus female experience with sibling abuse. *Journal of interpersonal violence*, 28(8), 1693-1708.doi:10.1177/0886260512468324

- Morrill-Richards, M. M. (2009). *The influence of sibling abuse on interpersonal relationships and self-esteem in college students*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, The University of Memphis.
- Morrill-Richards, M. ve Leierer, S. J. (2010). The relationship between sibling maltreatment and college students' sense of well-being. *Journal of College Counseling*, 13(1), 17-30.
- Morrongiello, B. A. ve Bradley, M. D. (1997). Sibling power: Influence of older siblings' persuasive appeals on younger siblings' judgments about risk taking behaviours. *Injury Prevention*, 3, 23-28.
- Mota, C. P. ve Matos, P. M. (2015). Does sibling relationship matter to self-concept and resilience in adolescents under residential care?. *Children and Youth Services Review*, 56, 97-106.
- Needle, R., McCubbin, H., Wilson, M., Reineck, R., Lazar, A. ve Mederer, H. (1986). Interpersonal influences in adolescent drug use-the role of older siblings, parents, and peers. *Substance Use & Misuse*, 21(7), 739-766.
- Newman, B. M. ve Newman, P. R. (2007). *Theories of human development*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Noland, V. J., Liller, K. D., McDermott, R. J., Coulter, M. L. ve Seraphine, A. E. (2004). Is adolescent sibling violence a precursor to college dating violence?. *American Journal of Health Behavior*, 28(1), 13-23.
- Oliva, A. ve Arranz, E. (2005). Sibling relationships during adolescence. *European Journal of Developmental Psychology*, 2(3), 253-270.

- Özmen, S., Demirci, E., Öztop, D. B. ve Doğan, H. (2015) An elder sister abuse: brother case. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 16(5), 372-374.
doi: 10.5455/apd.174344
- Pike, A., Coldwell, J. ve Dunn, J. F. (2005). Sibling relationships in early/middle childhood: Links with individual adjustment. *Journal of Family Psychology*, 19(4), 523.
- Proctor, L. J. (2006). Children growing up in a violent community: The role of the family. *Aggression and Violent Behavior*, 11(6), 558-576.
- Quine, S. ve Stephenson, J. A. (1990). Predicting smoking and drinking intentions and behavior of pre-adolescents: The influence of parents, siblings, and peers. *Family Systems Medicine*, 8(2), 191.
- Rapoza, K. A., Cook, K., Zaveri, T. ve Malley-Morrison, K. (2010). Ethnic perspectives on sibling abuse in the United States. *Journal of Family Issues*, 31(6), 808-829.
doi: 10.1177/0192513X09359158
- Retherford, R. D. ve Sewell, W. H. (1991). Birth order and intelligence: Further tests of the confluence model. *American Sociological Review*, 141-158.
- Rudd, J. M. ve Herzberger, S. D. (1999). Brother-sister incest—father-daughter incest: a comparison of characteristics and consequences. *Child Abuse & Neglect*, 23(9), 915-928.
- Salzinger, S., Feldman, R. S., Stockhammer, T. ve Hood, J. (2002). An ecological framework for understanding risk for exposure to community violence and the effects of exposure on children and adolescents. *Aggression and Violent Behavior*, 7(5), 423-451.

- Santrock, J. W. (2011). *Yaşam boyu gelişim* (Çev. ed. Galip Yüksel). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sariot, Ö. (2011) *The mediator role of parenting behaviors between children's witnessing interparental violence and children's coping with interpersonal and academic stressors*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Shantz, C. U. ve Hartup, W. W. (1995). *Conflict in child and adolescent development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shaw, J. A., Lewis, J. E., Loeb, A., Rosado, J. ve Rodriguez, R. A. (2000). Child on child sexual abuse: Psychological perspectives. *Child Abuse & Neglect*, 24(12), 1591-1600.
- Sherman, A. M., Lansford, J. E. ve Volling, B. L. (2006). Sibling relationships and best friendships in young adulthood: Warmth, conflict, and well-being. *Personal Relationships*, 13(2), 151-165.
- Shank, S. M. ve Cicchetti, D. (2001). Maltreatment, competency deficits, and risk for academic and behavioral maladjustment. *Developmental Psychology*, 37(1), 3-17
- Simonelli, C. J., Mullis, T., Elliott, A. N. ve Pierce, T. W. (2002). Abuse by siblings and subsequent experiences of violence within the dating relationship. *Journal of Interpersonal Violence*, 17(2), 103-121.
- Sisler, A. ve Ittel, A. (2014). *Siblings in Adolescence: Emerging individuals, lasting bonds*. New York: Taylor & Francis.
- Smilevski, G. (2012) *Freud's sister*. New York: Penguin Books.

- Smith, H. ve Israel, E. (1987). Sibling incest: A study of the dynamics of 25 cases. *Child Abuse & Neglect*, 11(1), 101-108.
- Smith, T. E. (1993). Growth in academic achievement and teaching younger siblings. *Social Psychology Quarterly*, 77-85.
- Stewart, R. B. (1983). Sibling attachment relationships: Child–infant interaction in the strange situation. *Developmental Psychology*, 19(2), 192.
- Stocker, C. M., Burwell, R. A. ve Briggs, M. L. (2002). Sibling conflict in middle childhood predicts children's adjustment in early adolescence. *Journal of Family Psychology*, 16(1), 50.
- Straus, M. A. (1979). Measuring intrafamily conflict and violence: The conflict tactics (CT) scales. *Journal of Marriage and the Family*, 75-88.
- Straus, M. A. (1999). *Child-report, adult-recall, and sibling versions of the Revised Conflict Tactics Scale*. Durham, NC: Family Research Laboratory.
- Tucker, C. J., Finkelhor, D., Shattuck, A. M. ve Turner, H. (2013). Prevalence and correlates of sibling victimization types. *Child Abuse & Neglect*, 37(4), 213-223.
- Tucker, C. J., Finkelhor, D., Turner, H. ve Shattuck, A. M. (2014). Sibling and peer victimization in childhood and adolescence. *Child Abuse & Neglect*, 38(10), 1599-1606.
- Wallace, H. (2008). *Family violence: Legal, medical, and social perspectives*. Boston: Pearson Education.
- Whipple, E. E. ve Finton, M. S. E. (1995). Psychological maltreatment by siblings: An unrecognized form of abuse. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 12(2), 135-146.

- Whiteman, S. D., McHale, S. M. ve Soli, A. (2011). Theoretical perspectives on sibling relationships. *Journal of Family Theory & Review*, 3(2), 124-139.
- Wichman, A. L., Rodgers, J. L. ve MacCallum, R. C. (2006). A multilevel approach to the relationship between birth order and intelligence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(1), 117-127.
- Wiehe, V. R. (1997). *Sibling abuse: Hidden physical, emotional, and sexual trauma*. California: Sage Publications.
- Wiehe, V. R. (1998). *Understanding family violence: Treating and preventing partner, child, sibling and elder abuse*. California: Sage Publications.
- Wiehe, V. R. ve Terring, H. (1991). *Perilous rivalry: When siblings become abusive*. Lexington: Lexington Books.
- Wodarski, J. S., Kurtz, P. D., Gaudin Jr, J. M. ve Howing, P. T. (1990). Maltreatment and the school-age child: Major academic, socioemotional, and adaptive outcomes. *Social Work*, 506-513.
- Wojciak, A. S., McWey, L. M. ve Helfrich, C. M. (2013). Sibling relationships and internalizing symptoms of youth in foster care. *Children and Youth Services Review*, 35(7), 1071-1077.
- Wolfner, G. D. ve Gelles, R. J. (1993). A profile of violence toward children: A national study. *Child Abuse & Neglect*, 17(2), 197-212.
- Wong, T. M., Branje, S. J., VanderValk, I. E., Hawk, S. T. ve Meeus, W. H. (2010). The role of siblings in identity development in adolescence and emerging adulthood. *Journal of Adolescence*, 33(5), 673-682.

- Yahav, R. (2007). The relationship between children's and adolescents' perceptions of parenting style and internal and external symptoms. *Child: Care, Health and Development*, 33(4), 460-471.
- Yeh, H. C. ve Lempers, J. D. (2004). Perceived sibling relationships and adolescent development. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(2), 133-147.
- Yılmaz Irmak, T. (2011). Fiziksel İstismara Uğrayan Ergenlerde Dayanıklılığın İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 12(2), 1-21.

EKLER**EK-1 İzmir Milli Eğitim Müdürlüğü İzni**

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

EK-1

Sayı : 12018877/604.01.02/5186862

11/11/2014

Konu: Araştırma İzni

Sn: Rukiye KIZILTEPE
Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü
Edebiyat Fakültesi Kat:3 Bornova/İZMİR

- İlgi:a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07/03/2012 tarihli ve B.08.0.YET.00.20.00.0/3616 sayılı yazısı (Genelge 2012/13)
b) 30/11/2014 tarihli dilekçeniz
c) 10/11/2014 tarih ve 12018877/604.01.02/5176235 sayılı Valilik Onayı.

Müdürlüğümüz Bornova, Karabağlar, Konak ilçelerinde ekli listedeki Ortaokul ve liselerde öğrenim gören 7.-8.-9.-10.-11. Sınıf öğrencilerine uygulamak istediğiniz '**Kardeş İstismarı ile İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi**' konulu tez çalışmanız için kullanacağınız ölçekler, ilgi (c) Valilik Onayı ile uygun görülmüştür.

Araştırmanın tamamlanmasından itibaren en geç iki hafta içinde Araştırmanın Teslimine İlişkin Taahhütname Tutanağı doldurulup, araştırmanın CD'ye aktarılması sağlanarak Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinize ve gereğini rica ederim.

Metin Ender KARABULUT
Şube Müdürü

Güvenli Elektronik İmza
Aşlı ile Ayrıldır.

EKLER:

- 1- Valilik Onayı (1 sayfa)
- 2- Araştırma Değerlendirme Formu (1 sayfa)
- 3- Taahhüt Formu (1 sayfa)
- 4- Onaylı Veri Araçları (....sayfa)

Hükümet Konağı C Blok Kat:8 Strateji Geliştirme Hizmetleri 1 Bölümü Konak/İZMİR
Elektronik Ağ: izmir.meb.gov.tr
e-posta: strateji35_1@meb.gov.tr

Tel: (0 232) 477 21 37
Faks: (0 232) 477 21 07

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 3184-c46a-3cc2-ae6a-7002 kodu ile teyit edilebilir.

EK-2 Ege Üniversitesi BAYEK İzni

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Personel Daire Başkanlığı

EK-2

SAYI : 92112210.900 -0.25 -16237 -17732
KONU : Etik Kurul Başvurusu Sonucu

27 Ekim 2014

EDEBİYAT FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

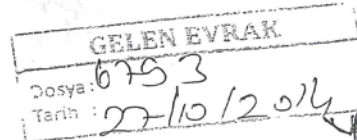
İLGİ: 08.10.2014 ve 3945 sayılı yazınız.

Fakülteniz Psikoloji Bölümü Araştırma Görevlisi Rukiye KIZILTEPE'nin, Prof.Dr.Şeyda AKSEL danışmanlığında yürüteceği "Kardeş İstismarı ile İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi" başlıklı araştırmaya ilişkin yapılan başvuru (protokol no; 66-2014) Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu (BAYEK)'nun 23.10.2014 tarihli toplantısında, aşağıda isimleri geçen kurul üyeleri tarafından Yönerge çerçevesinde değerlendirilmiştir. Araştırma, Kurula katılan üyelerin OYBİRLİĞİ ile uygun bulunmuştur. Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Candeger
Prof.Dr.Candeger YILMAZ
Rektör

Kurul Üyeleri

Prof. Dr. Semih ÖTLEŞ (Başkan)
Prof. Dr. A. Simin HEPGÜLER (Başkan Yardımcısı)
Prof. Dr. Süleyman DOĞAN (Üye)
Prof. Dr. Jülide KESKEN (Üye)
Prof. Dr. Müge ELDEN (Üye)
Prof. Dr. Nuri BİLGİN (Üye)
Prof. Dr. Şebnem TAVMAN (Üye)
Prof. Dr. Sema İŞİSAĞ ÜÇÜNCÜ (Üye)
Prof. Dr. Muzaffer TOSUN (Üye)

Ege Üniversitesi Rektörlüğü Personel Daire Başkanlığı Gençlik Cad.No:12 35040 Bornova/İZMİR
Faks: 0232 3881075 Tel: 0232 311 2117-311 2172 e.mail: akademikkadro@mail.ege.edu.tr

EGE ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA ve YAYIN ETİĞİ KURULU (BAYEK)

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Sizi Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü tarafından yürütülen "Ergenlik Dönemi Kardeş İlişkilerinin İncelenmesi" konulu **araştırmaya** davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkında sahipsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

1. Araştırmayla İlgili Bilgiler:

- a. Araştırmanın Amacı: Ergenlik Dönemi Kardeş İlişkilerinin İncelenmek
- b. Araştırmanın İçeriği: Kişisel bildirim formları aracılığıyla elde edilen verilerle yürütülecektir.
- c. Araştırmanın Nedeni: ☐ Bilimsel araştırma ☐ Tez çalışması
- d. Araştırmanın Öngörülen Süresi: 9 ay
- e. Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı: 1200
- f. Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler): İzmir'de belirlenecek olan ortaokul ve liseler

2. Çalışmaya Katılım Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı.** Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının (Kendi el yazısı ile)

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

EK-4 Bilgi Formu'na Dair Örnek Sorular

1.Cinsiyet () Kadın () Erkek

2.Yaşınız:

3.Şu anda kimlerle yaşıyorsunuz işaretleyiniz (birden fazla şık işaretleyebilirsiniz).

() Anne () Baba () Kardeş () Abla/ağabey () Dede () Nine

() Üvey anne () Üvey baba () Üvey kardeş () Diğer akraba(yazınız).....

11.Annem

12. Babam

() Emekli

() Emekli

() Çalışmıyor

() Çalışmıyor

() Geçici işlerde çalışıyor

() Geçici işlerde çalışıyor

() Sürekli bir işi var

() Sürekli bir işi var

13. Anne babanız () Beraber () Boşanmış () Ayrı yaşıyorlar

20. Anne ya da babanız yokken kardeşinize bakmak zorunda kalır mısınız?

() Evet sık sık () Nadiren () Hiçbir zaman

21. Anne ya da babanız yokken kardeşiniz/abla ya da abiniz size bakmak zorunda kalır mı?

() Evet sık sık () Nadiren () Hiçbir zaman

22. Geçen döneme ait yıl sonu başarı ortalamanız:.....,

EK-5 Değiştirilmiş atışma Yöntemleri Ölçeği- Kardeş Formu Örnek Soruları**İstismarcı Alt Ölçeği:**

- Kardeşimi bıçak ya da silahla tehdit ettim.
- Kardeşime onu incitecek şeyler söyledim.
- Kardeşimi dövdüm.
- Kardeşime sesimi yükselttim veya bağırdım.

Kurban Alt Ölçeği:

- Kardeşim beni bıçak ya da silahla tehdit etti.
- Kardeşim beni incitecek şeyler söyledi.
- Kardeşim beni dövdü.
- Kardeşim bana sesini yükseltti veya bağırdı.

EK-6 Kardeş İlişkileri Anketi Örnek Soruları

- Sen mi yoksa kardeşin mi **annenden** daha fazla ilgi görürsünüz?
 - a) Hemen hemen her zaman kardeşim daha fazla ilgi görür.
 - b) Çoğunlukla kardeşim ilgi görür.
 - c) İkimiz eşit ilgi görürüz.
 - d) Çoğunlukla ben ilgi görürüm.
 - e) Hemen hemen her zaman ben ilgi görürürüm.
- Sen mi yoksa kardeşin mi **babandan** daha fazla ilgi görürsünüz?
 - a) Hemen hemen her zaman kardeşim daha fazla ilgi görür.
 - b) Çoğunlukla kardeşim ilgi görür.
 - c) İkimiz eşit ilgi görürüz.
 - d) Çoğunlukla ben ilgi görürüm.
 - e) Hemen hemen her zaman ben ilgi görürürüm.

EK-7 İtalyan Gençleri için Çatışma Yöntemleri Ölçeği-Anne-Baba Formu Örnek Soruları

- Baban annene kötü sözler söyler miydi?
- Baban annene vurur muydu?
- Annen babana kötü sözler söyler miydi?
- Annen babana vurur muydu?

EK-8 Ebeveyn Şiddeti Ölçeği Örnek Soruları

- Annem yanlış bir şey yaptığım zaman bana bağırır.
- Annem canını sıkan bir şey yaptığım zaman bana vurur.
- Annem onu sinirlendirdiğimde bana dalar.
- Annem bana asla vurmaz.
- Babam yanlış bir şey yaptığım zaman bana bağırır.
- Babam canını sıkan bir şey yaptığım zaman bana vurur.
- Babam onu sinirlendirdiğimde bana dalar.
- Babam bana asla vurmaz.

EK-9 Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Örnek Soruları

- Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.
- Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.
- Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.
- Ben de, diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.
- Kendimle gurur duyacak fazla şey bulamıyorum.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Rukiye Kızıltepe

Doğum Tarihi: 27.12.1989

Çalışmakta Olduğu Kurum: Ege Üniversitesi

Mesleği: Araştırma Görevlisi

Çalışma Geçmişi:

2014- devam ediyor: Ege Üniversitesi

2013-2014: Pamukkale Üniversitesi

2012-2013: Denizli Halk Sağlığı Müdürlüğü

2011-2012:Denizli Devlet Hastanesi

Yayınlar:

Kızıltepe, R. ve Aksel, Ş. (basımda) Kardeş istismarı: Güncel bir derleme, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*.

Kızıltepe, R. ve Şeker, E. (Temmuz 2015) Adolescent Development: A review of studies from 2004 to 2013. [Sözlü Sunum]. 14th European Congress of Psychology, Milan.

Er, G., Kızıltepe, R., Karaaslan, A. ve Yılmaz, B. (Temmuz 2015) Reactive-Proactive Aggression and Parenting Styles as the Predictors of Cyberbullying in Turkish Adolescent Sample [Sözlü Sunum]. 14th European Congress of Psychology, Milan.

Kızıltepe, R. ve Yılmaz Irmak, T. (Ekim 2014) Çocuk Cinsel İstismarını Önleyici Müdahale Programının Geliştirilmesi [Sözlü Sunum]. I. Uluslararası Çocuk Koruma Kongresi, İstanbul.

ÖZET

KARDEŞ İSTİSMARI İLE İLİŞKİLİ DEĞİŞKENLERİN İNCELENMESİ

Kardeşler genellikle birbiri ile dövüşür ve kavga eder. Bu çatışma gelişimsel olarak normal kabul edilmektedir; ancak gelişimsel olarak normal kabul edilen kardeş çatışmasından farklı olarak kardeş istismarının kurban üzerinde yıkıcı etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle kardeş istismarını yordayan değişkenleri belirlemek oldukça önemlidir. Bu çalışmanın amacı kardeş istismarını yordayan bireysel, ailesel ve çevresel faktörleri açıklamaktır.

12-18 yaşları arasındaki 1105 katılımcı bu çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. İzmir Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alındıktan sonra okullar ziyaret edilmiştir. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Katılımcılar Değiştirilmiş Çatışma Yöntemleri Ölçeği-Kardeş Formu, Kişisel Bilgi Formu, Ebeveyn Şiddeti Ölçeği, İtalyan Gençleri için Uyarlanan Çatışma Yöntemleri Ölçeği, Kardeş İlişkileri Anketi, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'ni tamamlamışlardır.

Analizler sırasında T-testi, iki yönlü varyans analizi ve regresyon kullanılmıştır. Bulgulara bakıldığında kızların kurban olma puanları erkeklere göre daha yüksektir. Ailelerinde şiddete tanık olan ergenlerin kurban olma puanları tanık olmayan ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Araştırmanın bulguları literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: kardeş istismarı, aile içi şiddet, risk faktörü

Abstract**Investigation of the Variables Which Are Associated With Sibling Abuse**

Siblings usually tease and fight with each other and this conflict is accepted as developmentally normal. However sibling abuse that is different from sibling conflict has the devastating effects on victims. Therefore it is necessary to investigate the predictors of sibling abuse. The aim of this study was to estimate the prevalence of sibling abuse and to examine individual, familiar and environmental predictors of sibling abuse in Turkey.

1105 participants who were between the ages of 12 and 18 attended this study. The schools were visited after obtaining necessary permissions from İzmir Directorate Education by the researcher and participation in the study was based on volunteerism. Participants were asked to complete a number of questionnaires including an altered version of the original Conflict Tactics Scale, Personal Information Form, Harsh Parenting Scale, The Conflict Tactics Scale Adapted for the Italian Youngsters, Sibling Relationship Scale, Rosenberg Self-esteem Scale.

For the data analysis, the statistical analysis like T-test, Two-way analysis and regression were used. Findings show that girls have higher victim scores than boys. Participants witnessing family violence have higher victim scores. In the light of literature, the findings of this research were discussed in relation to similar studies.

Key words: sibling abuse, family violence, risk factor.